

TÎROJ

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî
Sal: 6 Hejmar: 31 • Adar - Avrêl 2008 • 4 YTL

Ûlkenin gözünde çiçeklenir NEWROZ...

Dosya: 'İslam Kardeşliği' ÇÖZÜM MÜ?

Helîm Yûsiv

Dişsiz Korku

Çeviren: Rahmi Batur

Roman

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Dişsiz KORKU

Helîm Yûsiv

Çeviren:
Rahmi Batur

144 sayfa, 5,5 YTL

Olur da bir gün biriniz korkuya rastlarsanız, nerede doğduğunu bir sorun lütfen. Şüphesiz size İran, Irak, Suriye ve Türkiye arasındaki dört köşede doğduğunu söyleyecektir. Korkuyu yakından tanımak, ne olduğunu öğrenmek isteyen bütün araştırmacılar, korkunun doğduğu ve ihtiyarladığı o sınırlara gitmelidirler...

EVRENSEL BASIM YAYIN

ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 31 ŞİŞLİ İSTANBUL

T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

Newroza Kurdan - Kùrtlerin Newrozu - Fehim Işık	2
Halk Newroz'u yaratır, Newroz'da halkı - Gel Newrozê saz dike, Newroz jî gel - Nuray Sancar	4
Kan - Xwîn - Tefîk Taş	7
Oradaki oğlum mu, ölüsü mü - Kurê min ê wir e yan laşê wî ye	10
Kurd û DuZimanî! - Kùrtler ve İki dillilik - Dawud Rébiwar	11
İki Kùrt kadını, Meryem Xan ve Ayşe Yan - Du jinên kurd Meryem Xan û Eyşe Yan - Sennur Sezer	14
Helbestkarên kurd bi ku ve diçin? - Kùrt şairler, nereye? - Bawer Ronî	17
Ji Têkoşerê Winda Name - Kayıp Savaşçıdan mektup - Hasan Kaya	18
Çözüm, sadece 'tarafız' diyenlere bırakılmaz	20
Çareserî tenê jî yê dibêjin 'em alî ne' re nayê hiştin - Aydın Çubukçu	
Edalet - Adalet - Ronî War	22
Kùrtleri Türk ve Kùrt milliyetçiliğinden korumak!	24
Parastina kurdan ji neteweperestina kurd û tirkan! - Tarık Ziya Ekinci	
Çar Kevok - Dört Güvercin - Nâzım Hikmet	26
Dosya: 'İslam kardeşliği' ÇÖZÜM MÜ?	27-43
Faik Bulut, Ahmet İnan, Hüseyin Siyabend, Fırat Aydınkaya, Mustafa Peköz	
Seyid Alp'ın 'Şawk'ı - 'Şewk'a Seyit Alp - Mustafa Akyol	44
Kùrt çıkmazı! - Girêka Kurd - Belma Akçura	46
Çarşema Sor - Kızıl Çarşamba - Receb Dildar	48
Bir kültürün son demleri... - Kêliyên dawiyê yê çandekê - Besê Aslan	50
Sümer dininden kutsal dinlere yansımalar - Bandora ola Sumer a li olên pîroz - Hasan Özgüneş	52
Heciyê Cindî 100 salî ye - Heciyê Cindî 100 yaşında - Wezîre Eşo	54
Amerikan stratejisi üzerinden Kandil hareketi	57
Bi ser stratejiya Amerika re operasyona li Qendilê - Yusuf Akdağ	
Nuştoxê Koyê Bîngolî - Bîngol dağlarının yazarı - Roşan Lezgîn	60
Kurtlar Vadisi'i mi, yoksa televizyonu mu kapatmalı?	63
Mirov 'Kurtlar Vadisi' yan televizyonê bigire? - Yrd. Doç. Dr. Gülseren Adaklı	
Şavaklar beyaz perdede - Filmê Şavakan hat kişandin - Serpil İlgün	66
'Xêzikên spirâl bangî hêstên min dikin' - Berçema Mişrîtan	68
Pirtûk - Muzik - Kitap - Müzik	71
Bulmaca - Xaçepirs	72
Helbest - Şiir: Berken Bereh, Cihan Roj, Nevzat Valêrî, Serkan Azad, Şivan Ar	

Wêneyê Bergê (Kapak Resmi): www.malame.com

TİRÖJ

Sal: 6 Hejmar: 31 / Adar - Avrêl 2008 Yıl: 6 Sayı: 31 / Mart - Nisan 2008

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

Li Ser Navê "Kultürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A.Ş." Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A. Ş. Adına

Xwedî: Cevriye Aydın Sahibi: Cevriye Aydın

Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışlari Müdürü: Bülent Ulus

Navnişan (Adres) Eskişehir Mah. Dolapdere Cad. Karabatak Sok. No: 31 - Şişli / İstanbul Telefon 0212 247 65 17 Faks 0212 247 24 61

Nüneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilciliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 1 D: 2 Yayın Türü: Yerel Süreli

web: www.tiroj.net • e-mail: tirojdersisi@gmail.com, info@tiroj.net Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna - İSTANBUL

Belavkirin / Dağıtım: Yay-Sat - Abone Koşulları: 6 sayı: 20 YTL., 12 sayı: 40 YTL.

Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci-İstanbul • Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

NEWROZA KURDAN

FEHİM IŞIK

Bêguman, hewceyê lêkolînê ye ku ka di efsaneyên gelên din de, naveroka efsaneyên wan heta çî radeyê girîng e. Yê dixuye ew e ku her gelekî qîmeteke giranbuhada didin efsaneyên xwe. Lê bi raya min di efsaneyên kurdan de, bi taybetî jî di Newrozê de, tiştî herî girîng, bi tena serê xwe ne naverok e. Tiştê divê bê şirovekirin ev e ku gelê kurd, mazlûmiyet û mexdûriyeta xwe bi Newrozê ve hevpar kirine û ev cejna dîrokî jî wekî hêzeke sereke ya tekoşîna azadiya xwe dibînin.

Mirov bi vê nêrînê dikare kurteşiroveyekî jî bîne aktualizekirina efsaneyan û her wiha aktuelizekirina destana Newrozê:

Di gelek efsaneyên din de jî hene. Kes, kom an jî gelekî be, her kes bi gor hêza xwe jî efsaneyan û destanan hin encaman derdixînin û hin caran jî bi van encaman, xebatên xwe yê rojane/aktuel dimeşînin; encama jî bo berjewendiyên xwe yan jî ji bo pêşketina gelên xwe bikartînin. Çî bindest, çî serdest, di efsaneyên hemû gelan de, ev yek kêr zêde tê ditin. Her

wiha, wiha bûye ku hin gel sêmbolên rojane jî wekî sêmbolên kevnedîrokê bi efsaneyên xwe ve girê dane.

Ev yek, jî alî kurdan ve jî hema bêje bi vî rengî hatîye bikaranîn û hê jî tê bikaranîn. Kurd jî di nabêna salan de hin sêmbol û rengên neteweyî, heta hin tiştên rojane ku kêrî tekoşîna azadiya gelê kurd tê, li efsaneyên xwe, bi taybetî jî li destana Newrozê zêde kirine.

Sedema vê yekê eşkere ye: Kurd gelekî mezlûm û mexdûr e û sedan sal e bindest e. Yê kurdan li ser piya girtîye, yek ji wan jî Newroz e. Her wiha kurd, êş û azarên mezin jî, şahî û serbilindiyên neteweyî jî, li Newrozê jiyane. Ev yek bi xwe jî têrî kurdan dike ku, ew qîmetekî mezin bidin Newrozê û hin sêmbolên aktuel jî li vê destanê zêde bikin.

Naveroka destana Newrozê, di nav gel de bi hin cudatîyên biçûk bê gotin jî, gelek versiyon kêr zêde wekî hev in. Di destanê de Dehaqê zilimkar heye; ew zilmê li gel dike û insan jî ber zilma wî direvin, diçin

çiyê. i hember vê zilmê radibin jî, dibe ku Kawa be, dibe ku Feridûn be, dibe yekî din be jî. Lê yên li hember zilmê rabûne, gelên bindest in û ev yek bi awayekî eşkere di destana Newrozê de dixuye.

Di dawiya destana Newrozê de zilimkar tîn hilweşandin û yên mezlûm bi ser dikevin. Gel, bi kêf û şahî, hilweşandina zilmê pîroz dikin; her wiha jî vê rojê re dibêjin, 'roja nû'.

'Roja Nû', 'Nûroj' an jî 'Newroz'; wekî naveroka xwe ya îro nebe jî, bi şiklê herî kevin di tabletên Sumeriyan de jî derbas dibe. Sumerî wisa bawer dikin ku Xwedayê Bereketê di her 21'ê Adarê de xwezayê şên dike. Ji ber vê şênîyê jî, Sumerî xwe dispêrin xwedêyan. Di dîrokê de Akadî, Misirî, Persî, Belucî; hetta Kanadayî û Afrîkî jî, ne bi rengê Newroza kurdan be jî, di her 21'ê Adarê de hatina biharê, ango vejîna xwezayê bi şahîyan pîroz dikin. Lê pîrozkirina Newroza kurdan, her wiha bi taybetmendiyên kurdan ve jî girêdayî ye. Ev taybetmendî di Mem û Zîna Ehemedê Xanî de, di Şerefnameyê Şerefxan de, bi zelalî hatine nivîsîn. Hem serhildanên li hember zilmê, hem evînen herî mezin, hem jî zilm û êş û azarên herî giran, serboriyên herî girîng a Newroza kurdan e.

Şerefxan qewmê kurdan, li ciwanên ku derketine serê çîyan ve girê dide û dibêje, "Ev ciwanên han bi hilweşandina Dehaqê ve daketine jêr."

Belê, kurd rojên herî zor û meşeqat, piranî li Newrozê jiyan e. Ev ne tesadûf e. Sedema vê yekê ne tenê Newroz bi xwe be jî, mirov bi dilekî hêsan dikare bêje ku tesîra herî mezin a Newrozê ye. Destanekî 2640 sal berî niha ku naveroka wî bi azadî û vekheviyê hatiye xemilandin, bêguman, wê tesîrekî erênî jî li têkoşîna gelekî bindest bike. Kurd, şerên xwe li çîyan meşandine; bi destpêka biharê re jî daketine deştê û li pey azadiya gelê xwe ketine. Vê yekê êş û azar jî, kêf û şahî jî bi xwe re aniye.

Bi vê yekê ve girêdayî, meha adarê jî kurdan re car caran bûye Helebçe, car caran jî bûye destkeftiya herî mezin, ango damezrandina Kurdistanê Federal...

Ev îroniyeke kurdan e. Êş û azar û şahîya wan di nav hev de ye.

Ji bo vê yekê ye ku em îro bi dilekî rehet dibêjin ku Newroz, bi piranî li kurdan dimîne. Ew lê xwedîtî dîkin, ew êş û azarê wê dikişînin û bêguman ew kêf û şahîya wê jî heq bikin... ❀

Halk Newrozunu yaratır, Newroz da halkı

NURAY SANCAR

Kürtler için acımasız Dehaq'tan kurtuluşun yıldönümüdür Newroz. Dehaq'ın omuzundan çıkan yılanlara yem edilmesinler diye dağlarda otuz yıl saklanan delikanlıların isyanını başlatan Kawa'nın cüretini anma günü... Gençlerin haberleşirken dağdan dağa salladıkları meşalelerin Dehaq'ın hükümrânlığını yerle yeksan eden yakıcı gücünü bir kez daha yaşatma günü... Kısacası özgürleşmenin, kurtuluşun günü...

Çok çok uzak geçmişte yaşandığı varsayılan, hiçbir kaydı olmayan, olmadığı için de anlatıla anlatıla kim bilir kaç kez değişmiş bu olay böyle mi yaşanmıştır, o gün tam da bugün kullandığımız takvimin 21 Mart'ına mı denk düşer, bilinmez. Bilinen bir şey var ki, bugünkü özgürlük mücadelesi için kendi geçmişindeki büyük bir zaferden güç alan Kürt halkı için 21 Mart, 'özel'dir. Her yıl 21 Mart'ta yakılan Newroz ateşlerinden Kürt halkı kendi geleceğini kurmaya çalışır.

Aslında sadece Kürtler için değil, halkların çoğu için de bu gün önemlidir. Kimi ona *Newroz*, kimi *Nuroj*, belki *paskalya*, kimileri de *Noruz* veya *Navruz* deseler de geçmişteki çok önemli olayların geçtiği düşünülen tarih hep o aynı tarihtir. 21 Mart, bütün halklar için neredeyse kuruluş, kurtuluş ve zaferin yıldönümüdür. 21 Mart'ta çağlar başlar, uluslar kurulur, özgürlükler kazanılır.

Ortadoğu halklarının büyük çoğunluğu, Kafkas bölgelerinde yaşayanlar, Kuzey Afrika sakinleri ve Kuzey Denizi kıyılarında yaşayanların da kendilerine ait, özel bir anlamla yükledikleri 21 Martları, newrozları vardır. Ne kadar halk varsa o kadar Newroz vardır aslında. Acemler, Persler, Ermeniler, Kafkas halkları için Newroz, Kürtlerin Newrozunu gibi, kahraman bir demirci ustasının zalim hükümdara karşı başkaldırısı anlamına gelir. Demircinin adı dilden dile değişse de öyküler birbirine benzer. Aleviler için Newroz bazen Ali'nin doğum günü, bazen de Fatima ile evlendiği gün olarak rivayet edilir. Kimi zaman Nuh tufanından kurtuluş günü, kimi zaman da Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya geldiği gündür. Yahudiler onu Musa Peygamber'in Kızıldeniz'i asasıyla yardığı gün olarak bilir. 21 Mart'ı, ilk insan Adem'in yaratılış günü veya Adem ile Havva'nın Araf'ta buluştukları gün olarak görenler de vardır; İranlılar gibi Zerdüş'tün peygamberliğinin ilan edildiği gün olarak da; Çerkeslerdeki gibi bir demirci ustasının, yerleşik hayata geçişin simgesi olan orağı

bulduğu gün olduğunu söyleyenler de... Mısır'a gidildiğinde başka, Rusya'da başka anlamlar kazanır Newroz. Kutlanma biçimleri de halktan halka değişir. Kimileri ateş yakar, bazıları kartal uçurur gökyüzüne.

Newroz insanlığın, kolay kolay hatırlayamayacağı kadar uzak çocukluk günlerine dair bulanık anılarına kadar uzanır. Arkeologların son yüzyıldaki bulgularına ve artık okunabilen eski metinlere göre, ağızdan ağıza, günümüze kadar değişerek gelmiş öykülerden ve anılardan oluşmuş tarihin o karanlık dönemleri kısmen aydınlatılmış sayılır. Fakat yine de aktarılgelmiş mitlerin hangi nesnel süreçleri yansıttığı, hangi gerçek ilişkilerden soyutlandığı gibi temel soruları yanıtlayabilmemiz için geçmemiz gereken uzun yol, yürümeye elverecek kadar ışıktandırılmış değil hâlâ. O yüzden insanlığın bir döneminde yaşanmış veya olmuş ve tarihi 21 Mart'a kesilmiş gerçek olaylar konusunda bir fikir sahibi değiliz. Buna mitolojiden farklı farklı yanıtlar çıkarılabilmektedir. Sümer'den başlayan; Asur, Babil, Mısır ve daha sonra Grek mitolojisinde beliren ortak unsurları yorumlayanlar Newroz gününün bir mevsim dönüşümünü ifade ettiğini; her yıl 21 Mart'ta insanların doğanın canlanmasını ve baharın gelişini kutladığını söylerler. Kimilerine göre ise insanlığın tarımla haşır neşir olacağı yerleşik hayata geçişinin, madenleri işlemeye başlamasının ve neolitik devrimi başlatmasının kesinleştirilmek istenen tarihidir 21 Mart. Böyle uzun süreli ve kolay olmayan bir değişim için "*neolitik devrim şu tarihte yaşandı*" demek son derece saçma olsa da, belirsizliklerden değil kesinliklerden hoşlanan insan aklı, kuşaklar süren bu sancılı geçişi, sonradan geriye dönüp baktığında bir oldu bitti gibi görmek istemiş olabilir.

21 Mart'ı ayrı ayrı söylencelere dayanarak ve farklı vesilelerle kutlayan halkları buluşturan ortak öykünün tam olarak ne olduğu sorusunun yanıtı zordur. Böyle bir öykü de yoktur büyük olasılıkla. Her halk kendi 21 Mart'ını kendisi yaratır, o güne, taşıdığı anlamı kendisi yakıştırır. Ama 21 Mart'ı, Ortadoğu halklarının bir kısmının düşündüğü gibi yerleşik hayata geçen, bu sırada artı ürüne el koyan zalim hükümdarlarla tanışan ve böylece eski özgürlük günlerini yitiren insanoğlu ve kızının geçmişteki özgür günlerine kavuşmak için kalkıştığı isyanlarda kazandığı zaferlerin simgesi olarak görmek, gerçeğe daha

yakın bir olasılıktan söz etmek olacaktır.

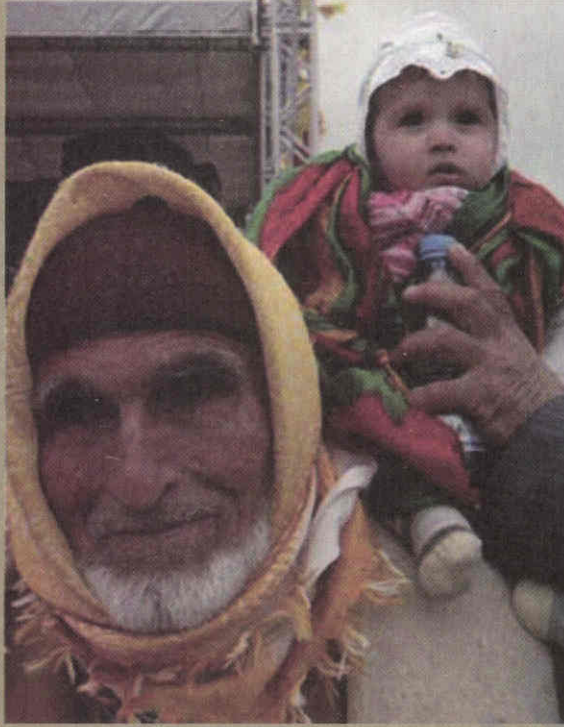
İnsanoğlunun/kızının önüne çıkan ve baş etme güçlüğü çektiği sorunlarını, imgeleminde, sebeplerine ve sorumlularına insanüstü özellikler bahşederek canlandırdığı söylenebilir. O çok uzak geçmişte, sırtında kırbaç zoruyla çalışmak zorunda kalan kölenin, ondan üstün güçlerle donanmış zalim düşmanlarıyla savaşırken kendisini devlerle, ejderhalarla, yılanlarla boğuşurken görmesinden ve bunu ifade etmesinden daha doğal ne olabilir ki? Kendi türdeşlerinin

bir kısmının ayrıcalıklara sahip olmasını ve neden bu kadar zalim olduklarını anlayamayan köle- insanların gözüne hükümdarlar elbette insanlık dışı yaratıklar olarak görüneceklerdir. Her köle için hükümdar bir yılan, bir ejderhadır. Her köle bir kralı öldürmek ister ve her köle bir gün kesin olarak kurtulacağına inanır. Kaderinin döndüğü güne, kurtuluşuna kesin bir tarih de vermek ister böylece; 21 Martlara her yerde yeni gün anlamına gelen isimlerin verilmesi de bundandır.

Kawa... bugün... gelecek...

Her 21 Mart'ta çoluk çocuk alanlara dökülen, eski bir öyküde geçen kahramanlığı ve kurtuluşu kutlayan, eğlenen, savaşan Kürtler için de böyledir bu. O öyküdeki Kawa'nın cesareti, Dehaq'dan sonra gelip geçmiş nice zalim hükümdarlara, nice tufanlara, sürgünlere, yangınlara, kıyımlara ve savaşlara rağmen halkın belleğinde silinmeyen derin bir iz olarak kalmıştır. Ne zaman dara düşse, ne zaman cesarete ihtiyacı olsa Kawa'yı belleğinde özenle sakladığı yerden çıkarıp diriltmiş, Dehaq'la özdeşleştirdiği zulme karşı, kahraman demircinin örsünden güç alarak ayağa kalkmıştır halk. Kawa ve Dehaq gerçekten yaşamış olmasalar bile, ya da öykü binbir çeşit anlatılabilse de artık önemli değildir bu. Zulmün ve zulme başkaldırının simgeleridirler onlar. Ve aslolan, bugün sürdürülen özgürlük mücadelesinde Kürtlerin bu iki mitolojik figüre yüklediği anlamdır.

Dehaq'dan kurtuluş günü, eski tarihlerden beri hâlâ süregiden zulmü, kadim bir zaferin anısına daya-

arak yıkma isteğiyle kutlanır. Dehaq'ın yılanlarını beslemek için kurban edilen delikanlıların Kürtlerin, şimdiki hükümdarlığın sürmesi için vazgeçmeleri istenen her şeyin; dillerinin, kültürlerinin, geleceklerinin ve oğullarıyla kızlarının simgesi olarak görülmesi anlaşılır bir şeydir kuşkusuz. Newroz'un, delikanlıların buna direnmek için yıllar yıllar boyu güç biriktirmek için saklanmalarının, sonra bir işaretle derlenip toplanmalarının öyküsü olması da.

Bir halk bugününe geçmişiyle anlam verir. Bir

ulus olmanın vazgeçilmez koşulu, ulusu oluşturan bireylerin ortak bir tarih bilinciyle birbirine bağlanmasıdır. Ortak ve şanlı bir geçmiş "kaderde ve kıvançta" ortaklık duygusunun inşa edici öğelerinden biridir bu bakımdan. Halklar kendileri için kritik dönemlerde geçmişlerinde yer alan büyük başarıları, kahramanlıkları hatırlar, onları güncel ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden yorumlar ve canlandırır. Newroz o anlardan biridir.

Bütün halkların yaptığı gibi Kürtler de ortak bir kader inşa edebilmek için geçmişlerindeki silahlarını, zaferlerini, yiğitliklerini meydana çıkarırken Newroz'a büyük bir önem verdiler. Kürt gençlerinin yaşlı Kürt bilgelerinden, analarından dinledikleri öyküler ancak tarihi kuşanarak üstesinden gelinebilecek bir mücadelede en büyük yardımcısı oldu onların.

Tarih, inşa edici bir güç ise, Newroz sadece atalardan devralınmış miyadı geçmiş bir bilgelik değildir öyleyse. O aynı zamanda gelecek, halkın bugün mücadelesini verdiği özgürlük mücadelesine yol alırken şekillendirilecek bir hakikat, bu mücadelenin sonunda varılmak istenen son düzeyin bitmiş resmini daima yansıtan bir projeksiyondur. Öyküsündeki gerçeküstü öğelerin gizlediği hakikati ortaya çıkarabilmek için Newroz'un da bütün öteki mitler gibi güncel bir ihtiyacı karşılaması gerekiyordu. Buna denk düştüğü içindir ki Newroz öyküsünün bir anlamı olabilmiş ve bu öyküden bir halk yeniden canlanmak için güç bulmuştur.

Newroz'u halk yaratmıştır, halkı Newroz... ❀

KAN

TEVFİK TAŞ

Yolun ustalarından biri demişti ki "ordular yeryüzüne yüküdür" ... Marx'ın devlet tanımını baş üstüne koyarak diyorum ki, devlet kurmak en kötü haliyle kültürel gelenekler, üretim ve eğitim kurumları, mimari, kentler, ticaret ağları kurmak, bayındır kılmak demektir. Ama ordu bütün bunlara içkin görünmesine karşın, kanı akla getirir, kurşuna ve çeliğe dökülen kanı, hiçliğe akıp ıssızlaşan insan kanını...

Kan!..

Kan atar, toplar ve kılcal damarlarda oluşan damar ağının içinde dolaşan; plazma (kanın sıvı kısmı) ve hücrelerden (alyuvar, akıyuar ve kan pulcuklar) meydana gelmiş kırmızı renkli yaşamsal sıvıdır.

Kan kaybından ölür insan ve kan taşıyan her canlı. Yaşam suyu kurduğunda ölür bitki, ağaç ve ırmak. Ölür o zaman gün ve akşam...

Taş ve yıldız, borç aldığımız, savunduğumuz gelecek, insan soyu ve sevinç ve korku... Ölür seslerin bir kısmı ve o seslerle beslenen cümle duygu.

Sevinç kanda ölünce, ölünce kanın sevinci... Biter söz.

Başkasını öldürmenin, artık dur durak bilmeden öldürmenin yazgısının korkunç sembelleri olur "kanla yıkandığında" zaman, toprak, bayrak.

Korkunçtur kanla temizlenen demir, istek, nara ya da çılgılık.

Kan ile ilgili tıbbi terimler genellikle hemo ve hemoto sözcükleri ile başlar. Bu sözcükler eski Yunancada kan sözcüğünü karşılayan "haima"dan türetilmiştir. Örneğin lösemi sözcüğü Yunanca "leukos" beyaz ve "haima" kan sözcüklerinin alaşımıdır.

"Haima" ile "kan" arasında ne büyük bir ses farkı, ne de anlam farkı vardır.

Bütün mesele canlıdan insana uzanan yolun, in-

sandan insana varacağını da sevmektir.

Kanı bozulunca hastalanır insan. Hastalanacak denli zayıflayınca insan, bozulur kanı. Bazen bağımlılıklar bozar kanı, bazen öteki yaşam koşulları...

Ama milliyetçilik, ırkçılık

döker kanı. Bir insanın değil, insanlık ailesinin kanı dökülür, devlet dinin, ulusun, ırkın ve bir sınıfın değişmez bekçisi, salt onların devleti olduğunda...

Kanı dökülen, kan dökmeyi umar...

Öteki kanı dökülen kan bedeli olarak kan ister... Taşa ve ayaza, toprağa ve boşluğa dökülünce kan, artık kan değildir. Bozulur alaşım ve değişir madde.

Duygu namına acı, yok oluş, kin ya da hunharlık kalır... Yeni kan bedelleri, yeni politik tanımlar alır...

Irkların kanı, kanın ırklarına muhtaçtır.

Sınıflı toplumlarda egemen çıkarlar hangi anlamı yüklerse yüklesin tıp bilimi şunu söyler:

Dünyada yaygın olarak kullanılmakta olan kan grubu sistemleri, ABO ve Rh sistemleridir. ABO grup sistemine göre kan grupları, A, B, AB ve O grubu diye dörde ayrılırken, Rh sistemine göre ise, Rh Pozitif ve Rh Negatif diye ikiye ayrılır. Her iki sistem birlikte kullanıldığından, ortaya sekiz farklı kan grubu çıkar.

Ah elbette, elbette kan grupları, sadece bunlardan ibaret değildir.

Bazı kişilerde hem ABO grup sistemine ait (A1, A2 gibi) alt gruplar, hem de Rh sistemine ait (D, d, C, c, E, e... gibi) alt gruplar bulunmaktadır.

Tıpta kanın tanımının yüzlerce belki binlerce ögesi vardır.

İnsanın kanında döner yeryüzünün bütün sözcükleri... İnsanın kanında hareket ve ses, ışık ve mekân bulur dünyanın bütün kucaklaşmaları, öpüşleri. İnsanın kanında döner durur bütün bunların tersi olan her şey... Sayıya gelmez iklimlerin tutkusu,

mevsimlerin müziği...

Kana boyar insan insanı, insan kana susar, kendi kanına ve başkalarının, kan beynimize çıkar. Kana boğar kılıç, bıçak ve öteki bütün silahlar, kan çanağı gibi olur dünya, kan çıkar, kan gelir, kan gider yürekte loy loy, kan gövdeyi götürür nereye?

Kan güderiz, acı karşısında kanımız donsa, korku karşısında kanımız kurusa, vahşet karşısında kanımız içimize aksa da, kanı suyla yumaz insan gene de "kanı yerde kalmayacak" der ve kanı kanla yur, kan temizlenmez bir türlü, ama kana dokunmaz dünyanın bir türlü bu.

Kanımıza girer bir şeyler, düzeni bozar, sonra giderek kanımıza işler bir şeyler...

Kanımızı emenlere de kanımız ısınsın istenir bizden, ona benzememiz söylenir inceltilecek kan emme biçimleri; kanıyla öder halklar özgürlüğün, emekçi ekmeğin ve yaşamın bedelini...

Kan kusturur insana aile, devlet, gelenekler de insan kızcılık şerbeti içtim der; aramızda kan olur, bu bazen kardeş yakınlığı bazen de kan davasıdır.

Kan oturur yüreğe, bakışa, ses; kan revan içinde kalır şafak ya da günün bütün zamanları, "kana kan intikam" demiştir çünkü birileri...

Yaşlanır insan da o zaman daha iyi anlar gençliği "deli/kanlı" der; kan çeker insanları birbirine, kan kaynar, kucaklaşır, kan verir birbirine can katar... Kan-tere batır insan, emekle, sevdıyla, düşle...

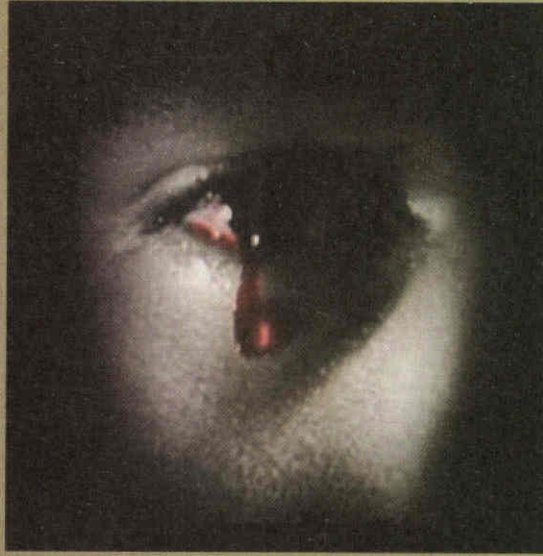
Kan yürür her doğan canlının serüveninde.

İrkçilik ve din için yalnızca iki tür kan, iki tür duygu, müzik ve tutku, iki tür öpüşme, iki tür doğum ve iki tür ölüm vardır...

ÖVÜNEN İÇİN:
asil/üstün/egemen
(-SÖMÜRÜCÜ)

VE ÖTEKİ BÜ-
TÜN aşağılık KAN-
LAR...

ASİL: Dünyada

ve uzayın insan türünün yaşamına elverişli olan ve olmayan bütün gezegenlerinde... Onlara "DAMARLARINDAKİ ASİL KAN" evrenin yaratıcı ve yürütücü gücüdür.

AŞAĞILIK: Dünyada ve uzayın insan türünün yaşamına elverişli olan ve olmayan bütün gezegenlerinde, o aşağılıklar toplamı kuşatılmalı, susturulmalıdır.

Bu denkleme inanan ve özenen ÖTEKİ BÜTÜN aşağılık KANLAR yamındakinin

kanını kendisinden AŞAĞILIK gördükçe büyük zanneder kendini...

Kan, dökülür ve ölür.

İnsan mı taşır kanı, kan mı taşır insanı varın karar verin:

Kan akçesi verir biri öldürdüğü insanın ardında kalanlara, kan pahası olur yaşamak kanayaklı deriz, kadına, onun zayıf olduğunu imlemek için, ama kan kardeşi oluruz en sevdiğimiz dostumuzla, kan bağını anımsamak için bir ömür boyunca, ne var ki dökülmüş kardeş kanı sarmıştır dört bir yanımızı...

Oynaşırken kandamlaşsı düşse yere, yanar içimiz, ama televizyonlarda gördüğümüz "başkasının kanı" değiştirmez kan basıncımızı, bir çay içeriz üstüne belki tavşankanı...

Dünyanın kandokusunda sevgi, onur, yaşama sevinci vardır elbet, bir kan portakalıyla bir kadeh kırmızı şarap, sevilen bir şiir, bir şarkı gibi...

Kanın ana işlevi besin maddelerinin (oksijen, glikoz) ve yapısal elemanların sağlanması ve atık maddelerin (karbondioksit, laktik asit vs.) atılmasının sağlanmasıdır.

Kandaki hücreler, vücuttaki kan miktarının yarısını oluşturmalarına rağmen, yan yana dizildikleri takdirde 96.500 km.lik bir çizgi oluşturabilecek kadar fazladırlar. Bu, dünyanın çevresini iki kez dolaşmaya yeterli bir uzunluktur.

Ama öldürülünce kan saramaz,

sarılamaz, gezemez, dolaşamaz, küsemez, barışamaz, açılmaz, kapanamaz...

Öldürülen, öldürmeye itildikçe...

Öldürülen, öldürmeye itildikçe...

Öldürülen, öldürmeye itildikçe...

Susmak konuşmakla anlamlıdır, konuşamayan kan susamaz!..

Kan konuşamaz.

Kan, kalbin pompa vazifesi yaptığı bir kapalı sistemde dolaşır. Bu sistem kalp ile dokular arasında ve kalp ile akciğer arasında olmak üzere iki bölümdür. Bunlardan birincisine "büyük dolaşım sistemi", ikincisine de "küçük dolaşım sistemi" denilir. Toplardamarlardan gelen kan kalbin sağ kulakçığına dökülür. Buradan sağ karıncığa geçen kan, kalbin kasılmasıyla akciğere yollar. Akciğerde temizlenen kan, kalbin sol kulakçığına gelir, buradan da karıncığa geçtikten sonra vücuda pompalanır.

Kalpte kanın pompalandığı merkez apansız açılırsa çarptığı bir insanı duvara yapıştırır veya yıkar yere... Kan dökerek yüceldiğini sanan toplumlar utanmanın erdemini anlayamadığı için, övünmenin altında küçülmüş, sakatlanmış ve kendi acısını kendisi çekemediği için, çocuklarına devretmiştir... Sakat ve derbeder...

Kan kılcal damarlardan geçerken oksijenini bırakır ve karbondioksit alır.

Kanı ısınır iki insanın birbirine, sınır ve mülkiyet korkusu olmazsa kanı ısınır bütün insanlığın birbirine. Yeryüzünün bütün yolları, havaları denizleri iyi kötü kardeşliktir. Olmaz mı çelişki, çatışma, olur elbet, ama akıl dolaşırsa kılcal damarlarda oksijenini bırakıp karbondioksitini alarak, her çelişki insanlığın yeni bir olanağına dönüşür: Mim koyun bu sözüme, akıl, bilim, sanat ve insanlaşan insanın inceliği varsa eğer, her çelişki insanlığın bir olanağına dönüşür...

Dokuların oksijen ihtiyacını karşılamak ve artıkları almaktan başka kanın birçok önemli görevi daha vardır. Besin maddelerini taşır. Vitaminler, enzimler ve hormonların gitmeleri gereken yerlere ulaşmalarını sağlar.

Türk Silahlı Kuvvetleri, sınırın ötesine geçerek, Kürt gerillalarının yerleşimlerine saldırdı. Bu girişimin başka pek çok noktası konuşulabilir, ama ben şu olgunun konuşulacak birçok şeyi içerdiğini düşünüyorum:

TSK herhangi bir çözüm değil, herhangi bir galibiyet bile elde edemeyeceğinden emin olarak gitti Kürt dağlarına. Çözumsuzluktan ve yenemeyeceğinden emindi. Bununla birlikte gelecek asker ölüleri, olası bütün barış girişimlerini, insani bütün kalkışmaları, politik bütün öteki çözüm yollarını geçici de olsa tıkayacaktı.

Öyle de oldu.

Rütbeli veya rütbesiz askerler, donarak, düşerek, vurularak öldü ve ordu, acının, kederin sindiği "kahramanlık madalyalarını" kışlaya götürdü.

Parlamenteler ve öteki erkân, handiye gittikleri her asker cenazesinde bir kez azarlandılar, itham edildiler.

Kanın bir diğer önemli vazifesi de, iç dengeyi sağlamaktır. "Hemeostazis" adı verilen bu dengedeki en ufak değişiklik vücut için tehlikeli durumlar ortaya çıkarır. Vücut sıcaklığını ayarlamada önemli rol oynayan kan, metabolizması hızlı organlardan aldığı ısıyı, yüzeydeki damarlardan geçerken verir. Ayrıca kan içerdiği maddelerle vücudun sıvı-elektrolit dengesini de sağlar.

Eğer savaş bilimine göre düşünecek olursak, ordu kendi çözümsüz yenilgisini bir kez daha ülkeye sevdirip sevdiremeyeceğini de test etti ve daha fazla sevdiremeyeceğini anlamaya zorlandı... Buna karşın, silahtan ötesini tanımamayı ezberlemiş zihniyetinin gereği olarak ordu, akılla, politikayla gelmekte olan çözüm biçimlerini, barış için cesaret toplayan bütün kesimlerin dengesini bir kez daha bozdu.

Sanırım murat ettiği şeylerden biri şuydu: Bir barış olacaksa da bu, öteki tarafın çoğalan zararlarından duyacağı korku üzerine kurulsun.

Gelin görün ki Amerikan icazetiyle girebildiği bir yerde, yine ABD'nin gücünü kanıtlama isteğinin de etkisiyle geri çekildi.

Geriye savaş haberlerini verirken ellerini ovuşturarak vedce gelen, ekmeğini başkasının yarasından kazanan, ziyafetini o yaradan alan yarıları andıran o tip kaldı işte.

Bir de ayaza dökülen kan...

Kan aynı zamanda, yangılara (enfeksiyon) karşı vücudun savunmasında önemli bir role sahiptir. Bir iltihabi olaya karşı savaşırken, birtakım kan hücreleri direkt mikrobu tahribe çalışır, diğer bazıları antikor yaparak mikrobu tesirsizleştirir.

TSK'nın sınır ötesinden zorunlu dönüşünden sonra ülkede olup biten çok şey, tam da kanın bedende ve akılda sağladığı o tarifsiz yaratıcılığı; pişmanca korkulardan süzülerek "ARTIK YETER" diyebilen her satır, kanın onarıcı gücüne duyulan gereksinmeyi anımsatmaktadır.

Çok şey var kana dair, onun o barış yüklü savaşımından alınacak çok şey var. Ben bugün ondan yaşama sevincinin zenginliğini, barışı, yararlı olmayı öğrenelim diyorum.

Barış üstünüzde olsun... ✨

ORADAKİ OĞLUM MU, ÖLÜSÜ MÜ...

Gecenin 4'ünde çalan kapının ardında kara haberle karşılaşan bir anne hangi yarasa lanetinin dolandığını evinin üstünde, göremez. O saatte ne anlayacak durumu vardır bunu, ne soracak. Çıldırır, ağlar, çarpınır ağlar...

Ekranlara ve gazetelere çaresiz, yaşlı ve neye uğradığını bilmeyen acılı gözleri yansır.

OĞLUM SEN Mİ GELDİN

GÖZYASLARININ SEL OLDUĞU AN
Suzan Doğan, elini çabuk etti. Oğlunun fotoğrafına bakıyor. Gözleri yaşlı. Babama, pençemiye baktık. Babam kendisini bekleyen anımda, bayılda. Sabah 4'te oldu.

KOMŞULARI Suzan Doğan'ın, 'Hastaneye var' diyerek eve geldi. Katabahı gören anne, oğlunun süprizi yapıp gördü. 'İbrahim mi geldi?' diye, kapıda bekleyen askere sandı. Elini açan askerin keşini kıldırın Suzan Doğan, aceleyle o an anladı. Gelen İbrahim değil, onun kara haberiymiş. 157E

Kuzey Irak'tan gelen şehit haberleri 15 eve ateş düşürdü. Er İbrahim Doğan'ın evinde yaşanan trajedi yürekleri yaktı. Şehidin annesi acı haberi vermek için kapıda bekleyen askeri oğlu sandı.

DOĞAN ailesinin İstanbul Kartal'daki evinin kapısı sabah saat 04.00'ne çaldı. Gelen askeri heyet, babası Cuma Doğan'ın, oğlu İbrahim'in şehit olduğunu söyledi. Gözyaşına boğulan babası, hayretle konuştu. Marmara Üniversitesini Hastanesi'nde temizliği olarak çalışan anne Suzan Doğan ise evde değildi.

Daha dün törenlerle, uğurlamalarla askere gönderdiği oğlunun ölüm haberini sabahı bekleyemeyen aceleci fırsatçılardan aniden aliverdiği dizlerinin dermanının kesilmesini, oracığa savunmasız yığılıp kalmasını, çıldırmasına ramak kaldığı anı görüntülemeleri için peşlerine bir dizi medya ordusunu takan kara haberciler ne kadar da mutlu olmuşlardır. Bir "şehit annesi"

nin acısı malzemedir sadece. Propagandadır ... İyi bir iş çıkmıştır bu evden de.

Er İbrahim Doğan'ın annesi Suzan Doğan... sabahın 4'ünde oğlunun ölüm haberini getiren eri önce oğlu sandı sevinçle. Öyle karanlık öyle karanlık bir zamandı ki günün, oğlunun o güzelim yüzünü, hasretinden ve merakından öldüğü yüzü görmek için erin keşini kaldırıp yüzüne baktı sonra. Oğlununki değildi, hayır! Ve o an, içine bir ateş düştü, o an çekildi bütün kanı, o an bembeyaz küle kesti benzi.

Hiçbir anne soramaz "niye sabahı beklemediniz" diye. Hiçbir anne, daha iyi görüntü versin diye gecenin zifirine uyandırıldığını aklına getiremez; aklı, yitip gitmiş oğluyla meşgul çünkü. Ve hiçbir anne günün hiçbir saatinde hazır değildir oğul ölümüne.

Suzan Doğan'ın oğlu İbrahim Doğan... bir savaşta gitti... bir halkın kaderini yıllardır inatçı bir çözümsüzlüğe hapsedenlerin kör bir inatla açtıkları savaştan sağ dönemedi.

Kanı, zemheri vakti, kardan beyaz örtüye damladı... ateşi anasının yüreğini yaktı. Sabah 4'te kameralar çalıştı, deklanşörlere basıldı, anacığı öldü öldü dirildi. Emekçi bir ana... Gece vardiyasından yaka paça getirilmiş evine...

İbrahim Doğan'ın kanını, annesinin feryadını pazara sürsünler istemişlerdi çünkü. Bir savaşın başarısını, "düşman"ın kayıplarının sayısıyla ölçenler ekranda önce ceset görmek istiyorlar. Cepheye sürülen gencecik delikanlıların akan kanına anaların verdikleri icazeti sonra. Oğul ölümünün üstüne "feda olsun kanım, canım, oğlum" desin diye ananın ilk çığlığına odaklanan kameralar ölümü kutsayanlara reyting ödülü sunuyor.

Ne kadar ölüm varsa o kadar meşrudur sanki savaş.

Öyle midir?

Peki anaların acısı..?

Türk ve Kürt analarının bir kuyu gibi derinleşen, ürküten, sancıyan yarası daha kaç feda kaldırabilir, kaç evlat gözden çıkarabilir? ❀

Kurd û DuZimanî!

DAWUD RÊBÎWAR

Di nava sala ku me li du xwe hişt de, yek ji mijarên ku ji hêla rewşenbîrên kurdî nûs¹ ve herî zêde nivîs li ser hatin nivîsandin ji mijara duzimanîyê bû. Di nivîsên li ser vê tîgîha ku ji ber realetaya kurdan diyar e ku dê hê demeke dirêj di rojevê de bimîne, gelek fikr û ramanên cihêreng û girîng hatin derbirin û pêvajoya duzimanîya ku kurd dijin wekî gaveke ber bi mirina zimanê kurdî ve hate nixandin. Nivîsên tîkildarî nîqaşa navborî wekî pirtûk hate amadekirin û ji hêla Weşanên Hîvdîyê ve hate çapkirin.

Li ser terîfa duzimanîyê

Berî ku der barê naveroka nîqaşê/pirtûkê de hin agahiyan bidim, ez dixwazim bi kurtasî li ser wateya tîgîha duzimanîyê bisekinim. Her çî qas di nava pisporên tîkildarî mijarê de li ser terîfa duzimanîyê li hev kirineke giştî tune be jî di Ansiklopedî û Ferhenga Larousseya Mezin de duzimanî wiha hatiye terîf kirin: "Rewşa kesê ku karîna bi awayekî herikbar axaftina bi du zimanên cihê bi dest xistîye (duzimanîya takekesî); rewşa civakê, herêmekê yan jî welatekî ku du ziman lê tê axaftin (duzimanîya civakî)"². Heke em li gorî vê terîfê li rewşa kurdan mêze bikin, em bi rihetî dikarin bibêjin ku civaka kurd civakê duziman e³. Lê îcar di berdewama terîfa duzimanîyê ya Meydan Larousseyê de, di paragrafa terîfa jî bo duzimanîya civakî de wiha tê gotin: "Dema ku tîgîha duzimanîyê jî bo civakê tê bikaranîn, li ser bingeheke wekhev (herî kêma di warê sazîti yan jî hiqûqî de) bihevrebûna zimanên navborî di nava xwe de dihebine..."⁴ Îcar di vir de em dikarin bibêjin ku duzimanîya civaka kurd bi temamî rewşeke fiilî ye, ne di warê sazîti de, ne jî di warê hiqûqî de tu bingeheke wê tune ye. Ji xwe di makeqanûna Tirkîyeyê de zimanê kurdî bi tu awayî cih nagire, berevajî vê rewşê wekî zimanekî tekane tirkî li ser

kurdan tê ferz kirin, kurdî tune tê hesibandin... Lê di fermiyetê de nebûna kurdî nikare realîteya heyî biguhere.

Duzimanî ne terciha kurdan e lê...

Sedemên duzimanîya civaka kurd jî xwe ji hêla her kesî ve tînan zanîn. Projeya avakirina netewewleta tirk, politikayên asimîleker ên jî bo pêkanîna wê projeyê sedemên herî sereke û girîng in. Bi kurtasî kurdan duzimanî tercih nekiriye, lê zimanê wan di saziyên perwerdehiyê de, di medyayê de, di saziyên xizmetên cewawerî de bi temamî di hemû sazî û dezgehên dewletê de hatiye vederkirin û qedexekirin û tirkî bi darê zorê li ser kurdan hatiye ferz kirin⁴. Di encama pêvajoya jî sedsalî zêdetir de rewşa îro derketiye holê...

Piştî vê kurteagahiya der barê terîfa duzimanîyê û duzimanîya kurdan de, îcar heke ku em li destpêka nivîsa xwe vegezin, nîqaşên tîkildarî mijarê bêhtir bi nivîsa Cuma Çiçek a bi sernavê "Duzimanî, mirina/windabûna zimanan û rewşa kurdî li Tirkîyeyê" ku di Zendê de hate weşandin⁵, dest pê kir. Çiçek, ku di van demên dawîn de bi nivîsên xwe yê lîkolînî yê li ser rewşa zimanê kurdî balê dikişîne, di nivîsa xwe ya navborî de pêşî bi awayekî berfireh li ser wateya tîgîha duzimanîyê û rewşa welatên duziman sekiniye, dîre jî di çarçoveya minakên duzimanîyê yê li cihanê de duzimanîya civaka kurd hildaye dest û nivîsa xwe li ser vê angaşte pêk aniye; "...heta ku duzimanîya asimîtrîka a di hemû qadên jîyanê de (mal, malbat, bazar, cîran, civak, dibistan, çapemenî, bazar, xizmetên cewawerî (dewlet), xebatên çand, huner, ol û hwd.) hebe û berê wê yê ber bi tirkî ve neyê berevajîkirin da ku berê xwe bide zimanê kurdî, ne gengaz e ku zimanê kurdî hebûna xwe biparêze."

Nîqaşeke gur hate kirin

Piştî vê nivîsa Cuma Çiçek, di malpera Diyarnameyê de nîqaşa duzimaniyê dest pê kir. Der barê mijarê de 26 nivîs di malperê de hatin weşandin. Zimanzan û nivîskarên kurd ên wekî Jîr Dilovan, Samî Tan, Amed Tigrîs, Ezîzê Cewo, Arjen Arî, A. Balî, Helîm Yûsiv, Husên Duzen û Medenî Ferho jî tede gelek kes beşdarî nîqaşê bûn û dîtî û ramanên xwe anî zîmên. Belkî jî cara yekem bû ku mijarek ew qas bi beşdariyê berfireh hate nîqaşkirin... Îcar min û edîtorê Diyarnameyê Cemil Oguz jî bo ku nîqaşa navborî tenê di malperê de nemîne û bigihîje girseyên he berfirehtir me nivîsên di çarçoveya nîqaşê de jî malperê re hatin şandin wekî pirtûk amade kir. Pirtûk jî hêla Weşanxaneyê Hivdayê ve hate weşandin.

Wekî ku me di destpêkê de got, hema hema di temamiya nivîsan de rewşa du zimanî ya kurdan a niha, wekî gaveke ber bi mirina zimanê kurdî ve tê nixandî. Çimkî duzimaniya heyî wekî ku Cuma Çiçek jî dibêje, duzimaniyê asîmetrîk e, bi her awayî berê wê ber bi tirkî ve ye. Ji ber ku tirkî zimanê dewletê yê fermî ye, ji perwerdehiyê bigire ta bazarê, ji medyayê bigire ta mizgeftê hema hema her tişt jî bo pêşketina tirkî ye. Beramberî vê yekê kurdî hê di gelek qadên jiyandê de qedexeyê. Ji bo pêşketina kurdî dewlet tu îmkân û derfetan nade, berevajî vê yekê jî bo têkbirina kurdî çî pêwîst be dike. Ji ber van sedeman tevan, bêşik û guman duzimaniya heyî pêngaveke ber bi mirina zimanê kurdî ye û wekî ku di nîqaşan de jî nivîskar li ser hemfikir in, ne mimkûn e ku hezkiriyekî kurdî rewşa du zimanî ya heyî qebûl bike û bipejirîne.

Duzimanî dikare bîkujê jî biparêze jî

Lê îcar di hin nivîsan de ligel vê nêrîna mafdar hin nixandînen jî realîteyê dût jî hene, herî kêr jî bo dema nêzik. Di nixandînen ku ez dibêjim jî realîteyê dût de duzimanî bi temamî tê redkirin û nayê pejirandin. Lê belê tiştê ku tê jibîrkirin heye ew jî jî xwe kurdan duzimanî tercîh nekiriye, bêtî îradeya xwe ketine vî halî. Mixabin ku em bixwazin û nexwazin ev hal û rewşa îro jî derveyî îradeya me pêk hatiye û êdî realîteyek e. Yanî êdî wisa ne hêsan e ku di care-

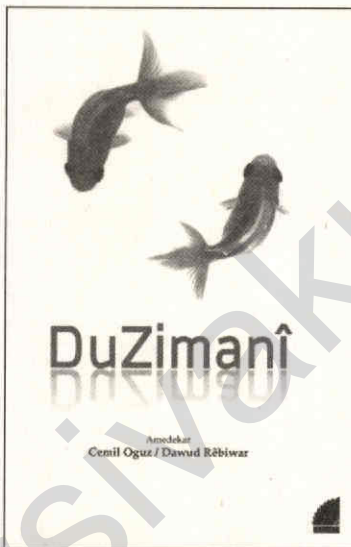
ki de tirkî jî jiyana kurdan bê derxistin, herî kêr jî bo dema nêz. Bi min jî dewsa van daxwaz û nêrînen jî rastiyê dût, divê kurd serê pêşîn doza duzimaniyê bi rastî, bi gotina Husên Duzen 'duzimaniyê bera' bikin. Yanî serê pêşîn divê duzimaniya heyî bi zagonan bê pejirandin û jê re bingeheke hiqûqî û wekhev bê çêkirin. Divê kurdî di serî de li dibistanan, bi giştî di hemû saziyên cewaweriyê de ligel tirkî wekî zîmanê fermî bê pejirandin û bikaranîn. Bi kurtasî, jî bo parastina kurdî di demeke pir nêz de pêdivî bi duzimaniyê rastî a wekhev heye? Ne duzimaniyê dikuje, pêdivî bi duzimaniyê bide jiyandin heye...

Duzimanî çawa ku dikare zîmanekî li holê rake, wisa jî dikare zîmanekî biparêze. Wekî mînak gelek

welatên ewropî duziman in, heta hin jê pîrzîman in. Lê li van welatan zîmanek li ser zîmanekî din re nayê girtin. Berî her tiştî her du zîman bi zagonan hatine pejirandin, bi her du zîmanan perwerdehî dibe, weşana medyayê dibe û di hemû warên jiyandê de her du zîman tene bikaranîn. Bi min serê pêşîn pêdiviya kurdan bi duzimaniyê wiha heye. Di vî warî de modela Belçîkayê dikare bibe mînak... Di vî warî de bo ku mirov bikare baştir mijarê têbigihê rewşa duzimanî ya li welatên cur bi cur ên ku Cuma Çiçek di nivîsa xwe de li ser disekine mînakînen balkêş in kurd jî dikarin jî van mînanan sûtê werbigirin...

Duzimanî an dunîvzîmanî?

Tez an jî dîtineke din a ku di nîqaşan de balê dikişîne jî ew e ku Samî Tan û Husên Duzen rewşa duzimanî a kurdan wekî dunîvzîmanî bi nav dikin. Bi rastî jî dema ku mirov li rewşa kurdan mêze dike ev nêrîn bêhtir jî mirov re rast tê. Ji ber polîtîkayên dewletê yê asîmîleker mixabin ku civaka kurd ketiyê rewşêke trajîkîmîk de. Kurdên ku di mala xwe de bi zar û zêçên xwe re bi kurdî diaxin û bi kurdî dijî dema ku derdikevin derve li sûtê, li bazarê yan jî di civatên siyasî û hwd. de nikarin xwe bi kurdî ifade bikin. Ji lew re neçar dimînin ku li kurdî vegerin, lê ev vege jî bi tîra wan nake. Çimkî tirkî jî baş nizanin. Ji ber vê rewşê jî di navbera herdu zîmanan de diçin û tînen. Hevokînen wekî "lazim e kurd surecê baş degerlendirmiş bikin" êdî di jiyana kurdan de bûne hevokînen jî rêzê. Lewre nêrîna Tan û Duzen hêjayî nîqaşê ye...

Nivîskar û rewşenbîrên kurd li ser duzimanî nîqaşeke gur pêk anî û ev nîqaş bû pirtûk. Tê xwestin ku herî her tiştî kurd pêşî kurdî hin bibin

Wekî encam di demeke ku pirsgirêka kurd û mijara çareseriyê wê bi hemû gurahiya xwe di rojeva Tirkîyeyê de ye, ji her demê bêhtir pêdiviya kurdan bi meşandina nîqaşên bi vî rengî heye. Pirsgirêka kurd di bingeha xwe de pirsgirêka nasnameyê ye, hêmana sereke ya nasnameya kurdan jî ziman e. Ango em bi dilekî rihet dikarin bibêjin ku pirsgirêka kurd di rastiya xwe de PIRSGIRÊKA (ZIMANÊ) KURDÎ ye. Roja ku dewleta tirk di makeqanûna xwe de kurdî nas bike, wê rojê dê berê pirsgirêka kurd jî bikeve ber bi çareseriyê ve.

Îcar heke ku rojekê Tirkiye bixwaze bi kurdan re rûnê ser maseyê yek ji mijarên sereke yên muzakereyan (nav cihê be jî) dê mijara duzîmaniyê be! Girîngiya nîqaşa navborî jî ji vir dest pê dike... Berî ku dawî li nivîsa xwe binim divê ez wê jî bibêjim ku di vî warî de bêhtir pêdivî bi nivîsên lêkolînî ên teorîk heye.

Nivîsa lêkolînî ya Cuma Çiçek a di ZEND'ê de û gotarên nixandîniyê ên di pirtûka DuZîmaniyê de, di vî riyê de gavinên destpêkê ne, divê hêne berde-wamkirin. ❀

rebiwar@gmail.com

Jêrenot:

- 1- Kurdînûs (kesên kurdî dinivîsin) dibêjin ji ber ku ez di vî mijarê de qet rastî nivîseke nivîskarên tirkînûs (kesên bi tirkî dinivîsin) nehatim. Rewşeke balkêş e ku mijarên ku bi kurdî tene nîqaşkirin qet bala tirkînûsan nekişîne. Di vî mijarê de jî wekî gelek mijarên din derket holê ku nivîskarên kurdînûs û yên tirkînûs di dinyayên cihê de dijîn ku ev rewş jî bi serê xwe mijara nivîsekê ye.
- 2- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Stenbol 1992, Weşanên Milliyet, Cild 11, r 5602.
- 3- Di nîqaşa nivîskaran de jî, di vî nivîsê de jî em tenê behsa kurdên Bakur dikin, kurdên parçeyên din li derveyî vî nixandîniyê ne, çimkî her çî qas aliyên hevpar hebin jî rewşa kurdên parçeyên din xwedî hin xweserî û taybetiyên cihê ye.
- 4- Zilm û zordariya jî ber zimanê kurdî li ser kurdan hatiye meşandin jî hêla her kesî ve baş tê zanin û di vî warî de di pirtûka DuZîmanî de jî gelek mînak hene. Yek ji van mînakên Medenî Ferho di nivîsa xwe ya bi sernavê "Pirzîmanî erê, lê fermiyeta dewletê pêwîst e" de dibêje, "...di dadgehan de, ji ber sedema ku mirovan nizanibû bi zîmanê tirkî îfadeya xwe bidin, cezayê pereyan, (2,5 lîre) didan..."
- 5- Kesên ku der barê têgihê duzîmaniyê û duzîmanîya civaka kurd de agahiyên berfireh dixwazin dikarin li nivîsa Cuma Çiçek binêrin. Nivîs di hejmara Havîn-Payîz 2007 a ZEND'ê de hate weşandin. ZEND wekî rêzepirtûk jî hêla Enstituya Kurdî ya Stenbolê ve tê weşandin.

BANGEWAZÎ

Li wê roja kesk

Werin liha zarokno

Em bi hev re bimalin

Hemî xemên vî dinyayê

Bi ba û bageran

Em bireşînin

Stêrk û robarên gewî

Li ser rûyê wê

Belçim û kulîlkan

Li bejn û bala wê kin

Wexta lihêfa xwe avêt

Û wek binefşeke rûgeş

Rojê bi şermokî li me mêze kir

Werin liha zarokno

Em bibine xweda

Li vî dinyayê

Berken Bereh

Bir ömür ki müzik ve kimlik peşinde...

SENNUR SEZER

"Oğul bugün duman almış Hevsel'i" sözlerinin yer aldığı ezgiyi hiç dinlemedim. Ama ne zaman Afife Jale'nin sahne tutkusundan, onun tiyatroya gönül veriş yüzünden yaşadıklarından söz edilse aklıma bu dizeler düşer. Seslerini geleneksel ezgileriyle duyurmak isteyen iki Kürt kızının (garip bir rastlantıyla adları birbiriyle uyaklı) Meryem Xan'la Ayşe Şan'ın acılarını, çaresiz özelemlerle noktalanmış yaşamlarını düşünürüm.

Meryem Xan, adı Bahtinan dengbêjleri arasında ünlü dilsiz dengbêj Kawis Axa, M. Arif Cizravî, İsa Berwa ile birlikte anılan kadın dengbêj... Ve Ayşe Şan; adını, yurdunu değiştirse de mutlu olamayan ünlü "stranbêj ve hünermend". Bugünün internette zebil durumda stranları ama yaşadıkları dönemde doğdukları yerde de, vatandaşı oldukları ülkede de ana dillerinde şarkı söylemenin bedelini ağır ödediler. Kimi yerde töreydi sebep. Kimi kez töre engelledi onları,

kimi yerde dillerine getirilen yasaklamalar...

Meryem Xan'ın seçimi: yardan mı, klandan mı?

Meryem Xan, 1904 yılında Şırnak Dargulé köyünde Mihemed Ehmedê Botî'nin kızı olarak açmış gözlerini dünyaya. Bölgedeki dengbêjlerin katıldığı, söyleyip bir bakıma yarıştığı divanlar daha çok Meryemlerin evinde kuruluyor. Meryem dengbêjlerin yalnızca seslerini duyabiliyor. Çünkü dengbêjleri evinin damından gizlice dinliyor, dengbêjler divanına yalnızca erkekler katılabilir. Kadınların divana girmesi yasak. Onları dinlerken, bir gün bu divanlara katılmayı, kendisi de söylemeyi düşlüyor muydu, bilmiyoruz. Ama bir süre sonra dengbêjleri damdan dinlemeye de hasret kalacaktır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nın sarsıntısı Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında sarsıntılara, göçlere, isyanlara, kaçakçılara yol açmıştır.

Meryem Xan da ailesi ile birlikte göçer... Kimileri bu göçün Diyarbakır'a olduğunu söyler, kimileri Musul'a... Ulaşılan yer Güneybatı Kürdistan'dır.

Meryem Xan'ın ailesi burada Bedîrxan ailesi ile tanışır. Ailelerin yakınlaşması sonunda, Meryem Xan, Celadet ve Kamran Bedîrxan'ın yakını olan bir gençle Mehmet Bedîrxan ile evlenir.

Bu evlilik kuşkusuz bir masal gibi sevgiyle başlamıştır, ancak gelenekler bu masalın mutlu bitmesini engellerler. Meryem stranlar söylemek istemektedir, klandan... Ama eşi de, eşinin ailesi de buna karşıdır. Engellemelerine hem gelenekleri sebep gösterirler, hem ailenin ününü: "Biz büyük bir aileyiz. Bizim ailemizden bir kadın şarkı söyleyemez!" İlk gazeteye, önemli dergi ve kitaplara imza atan Bedîrxan ailesi de feodal geleneklere boyun eğerek saygınlığını korumak zorundadır.

Meryem Xan, bir yol ayrımındadır. Bir yanda sanat, bir yanda çok sevdiği eşi. İkisinden de ayrılmak istemez. Söylendiğine göre eşine yalvarır; stranları, klandan söylemezse öleceğini söyler. Ama eşi ailenin kararına uymak zorundadır. Meryem yirmi yaşlarındadır ama yaşadığı toplumun kurallarına aykırı bir

karar vermekten kaçınmaz. Eşinden ayrılır. Ait olduğu toplum için bu ayıplanacak bir durumdur.

Meryem Xan, gençtir, güzeldir ve yaşama küskündür. Tam o sırada İngiliz müzik şirketleri adına çalışanların Bağdat'ta Ortadoğuluların Kürtçe, Arapça, Farsça, Ermenice ve Süryanice söylediği şarkıları kaydedip pazarladıklarını duyar. Halka ulaşmak, ünlü olmak düşü her yöreden ses sanatçılarının Bağdat'a gitmelerine yol açmaktadır... Meryem Xan da sesini plağa kaydettirmek için Bağdat'a gitmeye karar verir: "Bağdat'a gidip sesimi kaydedeyim, o an öleyim."

Hep şarkı ve acıyla doluydu bedeni

1924'te Zaxo'ya giden Meryem Xan'ın Bağdat'a gitmeyip neden Zaho'da kaldığını bilmiyoruz. Ev ve tarla işlerini yaparak Yusif Şemdin Axa'nın evinde 12 yıl kalır. Boşanma burada da ayıplandığı için gerçek kimliğini kimseye açıklamaz. Üzüntülerini, düzenlediği kamlara döker. Çevrenin sevip saydığı bir kişi haline gelir.

Meryem Xan, 1936 yılında Zaxo'dan Musul'a, orada kısa süre kaldıktan sonra da Bağdat'a gider. Amcasının kızı Elmas Xan'ın (1874-1974) evine yerleşir. Elmas Xan'ın eşi zengin bir İngiliz'dir. Ev, o dönem sanatçı, siyasetçi, aydınların uğrak yeridir. Müzik otoriteleri, burada sanatçıları dinleyip görüşlerini bildirirler. Meryem Xan, artık bir tür okulda yaşamaktadır.

Meryem Xan, Elmas Xan'ın evinde Mihemed Arif Cizrawî, Hasan Cizrawî, Nesrîn Şerwan (Şirnaqî), Ali Merdan, Tahîr Tofik, Saîd Axayî Cizirî, Fewziyê Mihemed ve birçok sanatçıyla tanışır. Bir gün bu ustalar bir aradayken onlara sesini dinletmek için şarkı söyler. Ustalar ona aralarında yer verirler. Meryem Xan'ın düşlerinden biri gerçekleşmiştir. Meryem Xan, artık tanınan bir dengbêj ve tüm zorluklara rağmen ayakları üstünde durabilen güçlü bir kadındır; fakat acıları dinmemiştir. Amcasının kızının evinden ayrılarak Bab Elşerqî mahallesinde bir ev kiralarak yalnız yaşamaya başlar. Ardından onu yaşama bağlayan müzik şirketlerini bularak ilk plağını çıkarır. O artık Kurmanci dilinde plak yapan ilk kadındır. 1937'de Meryem Xan'ın yazdığı şu lawik onun eşinden ayrıldığı dönemdeki duygularını anlatıyor:

"De loy loy Mihemedo Ronî

Mi çi goto tu zeyidi

De giyayê mêrga li min û Mihemedê mi seridi

De heçî kesê navbera min û

Mihemedê min de fesadikê bike

De heke jin bê rebî newelidê

De heke mêr bê rebî nezewicî

De heke keç bê rebî canîka rweşya nebi

De loy loy loy loy..."

("Ah ah Mihemedo Ronî

Ben ne dedim ki sen küstün?

Çayırılarn otu benimle

Mihemedimin arasında kurudu

Benimle Mihemedimin arasında fesatlık yapan

Eğer kadınsa Allah'ım çocuk doğurmasın

Eğer erkekse Allah'ım hiç evlenmesin

Eğer kızsaa Allah'ım hiç mutluluk görmesin")

1939'da açılan Bağdat Radyosu, kadrolu sanatçı bulmak için ses yarışması düzenler. Pek çok tanınmış sanatçının da katıldığı yarışmada Meryem Xan birinci olarak, radyonun kadrolu sanatçılığına geçer.

Meryem Xan bu dönemde pek çok stran derlemiştir. Bu derlediklerinin çoğunu Bağdat Radyosu sanatçıları okur. Meryem Xan'ın radyoda seslendirildiği stran sayısının 200 olduğu söylenir.

Artık erkeklerle özdeşleşmiş dengbêjler divanında kendini ispatlamış usta bir sestir Meryem Xan. Onun bütün şarkılarında duyulan kadifemsi alto sesine yansıyan yerlilik, doğallık, asalet, orijinal Kürt gırtlığı ve ezilen Kürt kadınının hüznüyle hasretidir. Onu yakından tanıyanlardan Mihemed Arif Cizrawî, bir söyleşisinde onu şöyle anlatıyor: "Meryem Xan'ın elbiseleri moderndi. Ama ruhu, yaşamı, sanatı Kürtçeydi. Kürt âdetlerine bağlıydı. Şarkı söylerken içten ve gönülden söylerdi. O an tüm bedeni şarkıyla dolardı."

Meryem Xan, 1949 yılında ağır bir böbrek hastalığına yakalanır. Bağdat'ta Mir İlyas Hastanesi'ne yatar, ameliyatlar olur. Doktorlar, acı anıları unutmamasının iyileşmesine yardımcı olabileceğini söylerler. Ama o bunu başaramaz, daha doğrusu istemez.

Meryem Xan'ın mezarı Bağdat'ta Şex Maaruf Mezarlığı'ndaydı. Kim bilir bu işgalden sonra orda taş kalmış mıdır? Belki de duyulan ağıt onun sesinin yankısıdır.

Ayşe Şan ve hep hasret...

1938 yılında Diyarbakır'da doğmuştu. Babası Osman'ın ünlü bir dengbêj olması nedeniyle küçük yaşta müzikle tanıştı. Çocukluğunun geceleri ozanların şarkılı öyküler anlattığı "divan"larla geçti. Bu tür toplantılar 'birlikte geçirilen gece' anlamına gelen şevbuhêrk (Hakkari bölgesinde "Şevreşk") adıyla anılır.

Ayşe Şan, müzik hayatına kadın cemaatlerinde medihalar/ilahiler söyleyerek başlamıştır. Medihalar, divan ortamında söylenen ve genellikle Hz. Muhammed'e, sahabesine, Hz. Ali'ye ve tarikat şeyhlerine övgülerden oluşan dini ezgilerdir. Enstrümanız

Ayşe Şan

icra edilir. Serbest ritimli olanları tek kişi tarafından, ritmik olanları ise topluca okunur. Makamları halk şarkılarının makamlarıyla birbirine yakındır.

Dokuz yaşında babasını yitiren Şan, erken yaşta evlendi, bir çocuğu oldu. Evliliği yürümeyince ayrılıp çocuğuyla birlikte Gaziantep'e yerleşti. Terzilik yaparak geçinmeye çalışırken Abdullah Nail Baysu'nun da yardımıyla Gaziantep radyosunda Türkçe ezgiler söylemeye başladı.

1963 yılında ekonomik sıkıntılar nedeniyle sanatın merkezi olarak gördüğü İstanbul'a göçtü. 1960'ların oldukça ılımlı İstanbul'unda Kürtçe ve Türkçe konserler verdi. Hem geleneksel dengbêj müziğini yorumladı, hem de kendi yazdığı, daha kişisel parçaları... "Ez Xezalim" adlı parçasıyla ünlendi, daha sonra çıkardığı Kürtçe-Türkçe ilk kaseti, onun tanınmasını sağladı. Ancak Ayşe Şan'ın tanınması, ailesinin gelenekleri ileri sürerek ona baskı yapmasına yol açtı. Kardeş ve akrabalarının ölüm tehditleri yüzünden doğduğu, hayatının ilk yıllarını geçirdiği ve çok sevdiğini her fırsatta dile getirdiği Diyarbakır'a bir daha gidemedi. Ailesinden yalnızca annesinin ona sahip çıkması, doğduğu ve sevdiği şehre gitmesi için yeterli olamadı. Kürtçenin "sakıncalı" bir durum kazanmasıysa üstündeki baskıları artırdı.

Kendi hayatındaki yalnızlık ve baskıyı şarkılarından dillendiren Ayşe Şan, yine de bütün acılarını vakur bir şekilde göğüslemeye çalıştı. Türkiye'yi terk ede-

rek Almanya'ya gitti. Burada yaşamını ve sanatını sürdürmeye çalışırken 18 aylık kızı Şahnaz'ı yitirir. Dirdiği baskılara bir de duygu dünyasındaki bu büyük yıkım eklendi. Şan'ın dillere destan "Qederê" adlı parçası bu yıllarda yazılıp söylenmiştir:

"Were yar... Qederê yar

Qederê şer bikim mîna qederê xelkê tu ji min re nebûy yar
Te ez kirim peyakê rêdurê westiyayî peyayê piyadar

Tu bûy siwarekî bi rim û bi mirzaq

Li ser piştâ sêwîxelqê bûy siwar

Yar yar yar qederê

tuyê li dawiyê buye gurekî

siba tu birçî ye har yar yar yar..."

Bir süre sonra koşulların daha uygun hale geldiği düşüncesiyle geri döndüğü İstanbul'da iyi bir evlilik yapacak ve üç çocuk doğuracaktır. Ancak bu kez de Kürtçe söylediği şarkılar nedeniyle resmî baskıyla karşılaşır. Çocuklarının da kendisini yalnız bırakması yüzünden 1979 yılında Bağdat'ın yolunu tutar.

Bağdat'ın Sesi Radyosu'nda Eyšana Eli adıyla söyler. Dönemin Hewler Valisi'nin çağrısıyla Hewler'e giderek konserler verir. Burada birçok sanatçıyla tanışır.

Ayşe Şan'ın hayat öyküsünden etkilenen Cizrawî, Ayşe Şan'ı anlatan şarkılar yapar. Bunlardan biri de "Ah Ayşe Ah!" anlamındaki "Le le le waye, Eyšane le waye, çav biçuke le waye..." sözleriyle başlayan ezgidir.

Ayşe Şan, yeniden Türkiye'ye döndüğünde, Kürtçe yasağından dolayı pek sesi soluğu çıkamadı. Ancak kasetleri Güneydoğu'da el altından satılmaya devam etti. Akrabaları ve aile çevresi de boşanması, yeniden evlenmesi ve konserleri yüzünden onu dışlamayı sürdürdü. Annesinin Ayşe'yi ölmeden görmek istemesi de, Ayşe'nin annesinin mezarını ziyaret isteği de tehditlerle geri çevrildi. Bu acı durum, "Dayike" (Anacığım) ezgisini yazmasına yol açtı:

"Dayikê qorban ava çemê Diyarbekir

îro diherike leme leme eeee

Dayikê qorban pêl li pêlê dixê davê keleme

Wele îro dayika min nexweşe waya min turine

Hêsrê çavê mi dêrana xwedê weke

baranê biharê diherike, nasekine

Hey wax dayê xeribim dayê, hey wax dayê nemînim,

Hey wax dayê bêkesim dayê, bê te kesê min nemaye

li vê dunyayê ez bimrim dayê"

Bu acı çığlık efsaneleşecektir.

Ayşe Şan 18 Aralık 1996'da kansere yenik düşerek İzmir'de öldü. Doğduğu Diyarbakır'a gömülme isteği de ailesi tarafından reddedildi.

Kürt müziğinin bu iki ünlü kadın sesi hem bu müziğe yaptıkları katkılarla hem de dirençleriyle sanata gönül veren gençlere örnek olmayı sürdürüyorlar. ✨

Helbestvanên kurd bi ku ve diçin?

BAWER RONÎ

Min her dem nivisandina helbestê şibandiye xwarineke xweş. Divê em çêkirina wê, malzemeya wê xwarinê baş nas bikin, pê bizanibin. Divê em pîvana dan û malzemeya wê ne kêm ne jî zêde têxin xwarinê. Dema em bi malzemeya xwarinekî nizanibin û çêkin wê tema wê xwarinê qet tune be. Ha ji bo vî tiştî helbestnivisandin jî wekî karê xwarinê ye. Û wekî helbestvan, xwendevan jî baş dizane ku ew xwarin bi kêr nayê. Çawa xwarinekî xweş zikê mirovên birçî têr dike, bêhna berhemên helbestvanekî/e baş û zane jî xwendevanan dikişîne xwe û rihê wan têr dike. Dan pehtina helbestvanekî/e ne jîr jî, mirovan birçî tîne ser sifrê û dîsa birçî dihêle (radike).

Mixabin gelek helbestvanên kurd ên îroyîn di kategoriya vê mînaka dawiyê de ne. (Em dîsa birçî man hevalno!) Piştî vê teşbiha ku me da, em îcar li ser kêmasiyên (birînên) helbestvanan bisekinin;

Ez bêjim xwendevanekî/e baş, di heman demê de helbestvanekî/e baş e jî. Ku wiha be! Ji niha ve ez gotina we dibihîzim û dizanim hûn çî difikirin. Nivisandin. Lê ew pişt re tê. Û helbestvan jî her yekî jî wan dîsa di heman demê de xwendevanên jîr, baş nîn in. Lê mixabin ezê dîsa li ser helbestvanên kurd (ên di dawiyê de dinivîsin û ên ciwan) bisekinim:

Helbestvanên me jî xwendinê hez nakin

Çi tirajîk e ku gelek helbestvanên me ne xwendevanên jîr in. Heta gelek jî wan, jî xwendinê hez nakin. Lê bilez xwe li asteke jor (nivisandinê) dixin. Belê çî bûyereke tirajîk e. Dem wana di nav refên tozê de winda dike, dîrok navê wan hilnagire û di nav xwe de nahêbîne. Hin helbestvan jî dibêjin qey helbestan dinivîsin lê belê jî rast nivîsê pêvetir tu tişt nîn e. Û di derya zanistiyê de diçin û tîne, digerin. Lê helbest, helbest e, rast nivîs jî rast nivîs. Divê em wan jî hev cuda bikin. (Ez berê li ser tekiliya wan û cudabûna wan sekînbûm. Bnr: Helbest çî ye?, Tîroj, hejmar 28).

Helbest, di nav xwe de zanyarî nahewîne, ne pêwîst e jî, lê divê haya helbestvan jî her tiştî hebe û zanebe; diçêre, dibire, dide hev, dirûnkar e helbestvan; didi-

rû, stêrnas e, naqaş e, bexçevan e, rêwî ye... Bêşik ev bi xwendinê û bi jiyînê peyda dibe. Gelek helbestvanên hevalên min hene piraniya wan helbestvanên kurd in. Di nav sohbetên me de ez gelek caran bûme şahidê van gotinan: "Ez jî xwendina helbestvanekî/e din pir hez nakim." Yanê dixwaze bide nişan û îspat bike ku di bin bandora kesekî/e din de nemaye. Ev gotin jî devê wan dertê û vê yekê wekî mezinayî dibinin. Helbesta nûjen wekî rihê helbestvan di bahoze de ye. Helbestvanê ciwan, helbestên ku bi gotinên wursedar avakirine, wan helbestan nepetînin, ziwa nakin û wekî kûzikekê xemilî nîgarên wî, rengên wî direşînin. Ev tê wê wateyê ku helbestvan endîşeyekê ferdî de ye. Bi rastî jî endîşeya hebûnî ye...

Helbest divê xwe bigihînin sibê

Helbestvan jî mirovan, jî civakê tê îzolekirin û jî gotinên mecazî jî xebatên tecrubeyê razber dibe. Û berê wî didin wan projeyan. Di dinya me de biyanîbûnê dest pê kirî ye. Ev xwe di helbestê de jî dide nişan. Êdî mirov jî civakê, jî xwezayê, jî hemû hebûnên dinya, heta mirov êdî jî lebatên (uzvên) xwe dîr ketiye û bûye êsîrê biyanîbûnê. Helbestvan jî helbestên xwe, jî nîqaşên xwe, jî rêzên xwe biyanî bibe, wê xwendevan jî wan helbestan çî fêm bike û wê çî qas nêzikê xwe bibîne? Armanca helbestvan divê ev be ku dilê xwendevanan bi hez û bi xweşî tije bike. Ne bi kîn û bi nefretê. O. Paz dibêje ku "Helbest Şoreşgerî ye" Helbest gerdûnî ye. Navbera hiş û dilên helbestvan de afirandina dinyayekî nû de sinorê helbestê, sinorê dinyayê ye. Coxrafyaya herî mezin jî dilê helbestvan e. Rihê helbestvan, rihê evîne ye. Rihê dûrketinê ye, rihê êşê, serhildanê û aştîyê ye. Helbestvan li ser rûyên dinê, li ku derê dibe bila bibe, mensûbê kîjan olî dibe û bi kîjan zimanî binivîse bila binivîse, divê helbestê xwe bigihîne sibê.

Divê dilê wî/wê her roj, her roj li çiyekî be; rojek li Fîlistînê, rojek li Vîetnamê, rojek li Helebçeyê... ❁

Ji Têkoşerê Winda Name

HASAN KAYA

Leşkerê Winda

*Ku heyetek diçe derekê
Ji bo gora Leşkerê Winda
Tacegulekê bi xwe re dibe,
Sibero eger
Bê welatê min ji heyetek wiha
Bipirde ji min "Kanî gora Leşkerê Winda?"
Dibêm "Ezbenî
Li keleka her cuhê
Li ser dika her mizgeftê
Li ber deriyê her malê
Her dêrê
Her şikeftê
Li ser tahtê her çiyayî
Li bin siya her baxî
Li Kurdistan
Li ser her bostê axê
Li bin her gazê ezmên
Şerm meke
Hin serê xwe daxê û
dayne tacegula xwe"*

A. PÊŞEW

"Mûyên rûyê min teze didan der. Temenê min xwar jor hijde bû. Pêşira min ji bayê kur re vekirî, xwîna min germ û dilê min bi kute kut bû.

Ku we bigota "De heydê" min dikaribû dinya hildaya ser milên xwe...we bigota em bibezin, min dikaribû deştên bê ser û ber, çiyayên asê li paş xwe bihiştta. Min dikaribû melevanî di nav tariya şevan de bikira, lêxistina tixûbên qedexê ji bo min listok, devê lûleyên sar ên mawzeran li paş stûyê min çirok bû.

Xwîna min a germ, bedena min a nazik û salên min ên ciwan nêziktirîn sal, beden û hest bûn ji azadî û serhildariyê re. Beden, hest û rihê min li diji hemû rêz û rêçikên qedim û desthilatdar di nav raperîn û berxwedaneke bêhempa de bûn.

Nav û wêneyên naskirî yê hemû tevger û rêxistinên ji despêka dirokê heta îro di bibikên min de daçikandî, stranên wan di guhên min de kewandî bûn. Heraklît, Spartakus, Suhrewerdî, Hesên Sebah, Zeus, Che Guevara, Marks û Lenîn...Koçero, Yado û yên mayî.

Niha êdî ebediyên winda me...nav û nîşana min tenê li meydanên bajarên mezin li ser taqan dinivî-

sin. Carcaran hêkelên min dadiçikînin.

Ez...yê ku di ferhenga we zindiyên de, navê wî wekî "Leşkerê winda" hatiye nivîsîn; digel hevaleke xwe ku ew bi xwe jî "Têkoşerê Winda" ye; lê mixabin hêj navê wê di ferhenga we de nebûye "Leşkerê Winda" li "Civîngeha Artêşê" ku di nav goristanê de xwediyê cihêkî taybet e, em li ser kêla gorekê rûniştî ne; ez dibêjim û hevala min dinivîse.

Nizanim... bi gumana min hûnê navê wê nameya min bikin gazinname. Dibe ku hinek ji we bibêjin, "Na, nexêr, ew Poşmanname ye." Lê bi ya min, ew qasî navlêkirin ne girîng e. Tiştê ji bo min herî watedar û girîng ew e ku berî nîfşên nûhatî diroka neteweya me ya fermî binivîsîn, ev çend not ji li ber deştên wan hebin. Lewre heta îro tu netew. kes û akademîsyanan, di dema nivîsandina berhemên xwe yê dirokî de guh nedane çavdêrî, bîr, ray û anekdotên miriyan, nexasim ji guh nedane "Têkoşerên Azadiyên yê mirî" ku we nav li wan kiriye "Leşkerên Meçhûl."

Ezê pêşniyar û çavdêriyên xwe wekî pirtûkeke biçûk, digel nameyê bişînim. Xal bi xal bi rêz bikim.

Ger weşanxaneyek peyda bibe, ew weşanxane xwe bide ber çapa wê; ev pirtûk dê bibe yekemîn belge û pirtûk a "Têkoşerên Wînda". Pêşniyar û dahûrandinên min, hemû ewê di barê "Dinyayeke xweş çawa dikare ava bibe, mirov çawa dikare bextiyar bibe" de, bin.

Dibe ku gelek serek û reveber hilçenin û van daxwaz, pêşniyar û dahûrandinan wekî "Deynên Şehîdan" bihesibînin li ser milê xwe. Lewre gelek ji van daxwazan ew tişt in ku me ji bo viyana wan giyanê xwe daye. Li gori hiqûqa merî, ew mafên me yên bidestxistî ne. Lê serek û desthilatdar, hê ji nizanin û nehatine ser hişê xwe: Wînda ji hemû mafan bêpar in. Di amentuya şoreşê de, mafê windayan tenê "Rawestandina deqeyekê ya li ser piyan e", "Sloganên klîşe û jiberkiri" û "Peyvên boyaxkiri" ne.

Ger ji van zêdetir pêşniyar, daxwaz û dahûrandinên "Wînda"yan hebin, li gori hemû yasayên şoreşê "Şehîd dimrin..!"

Rêhevalên Zindî... birêzan... têkoşerên newinda..! Em li rawestgaha xwe ya mayinde her ew xort û ciwanên berê ne. Yê ku nizanibin bila hîn bibin. Mirov çend salî bimre, di wî temenî de dimîne. Bi gotineke din: Sal li temenê miriyan zêde nabin...ew herî wekî xwe ne.

Nizanim gelo rêhevalên me yên ku dema em sax bûn, em pêkve serhildêr û muxalifê rejimê bûn; lê a niha ew desthilatdar û pîr û kal in dizanin gelo ku êdî em û ew ne hemsal in. Mînak, temenê min hê ji xwar jor hijde ye; lê hevalbendê min Dewranparêz ê ku îro mesûleki gewre ye, bi temen, rabûn û rûniştin, utopya û her tiştê xwe kal e û bûye nişaneya paşverûtiyê. Nizanim gelo ew û hûn bi vê rastiyê dizanin.

Birakno, xwişkno..! Ji kêmroneya çavê we, ji kêmziziya dilê we, êdî diyar e ku em ne leşkerê kozîkekê ne.

Têkoşerên Zindî yên newinda..! Vê namilkaya min a ku ne hewce ye xal bi xal di nameya xwe de dabêşa wê bikim, lê min bi nameyê re şandiye û ger xwendevan jî bixwazin jê agahdar bibin û bixwînin, bila piştî çapkirinê bi afiyet bixwînin; tika ye wekî deynekî nepejirinin li ser milê xwe. Peyama sereke ya namilkeya min ev e: Serek û desthilatdarno; qedrê zindiyên bigirin, paşê yên miriyan..!

Heger hûn me meraqê dikin bibêjim: Dîmenê li ber çavên me her hê ew dîmen e... asîmanekî şîn, bêser û ber... xwîna me hê ji dikele, dilê me bi tep tep û azadî sêveke sor e di paşila me de, haya me ji bayê felekê tune, şûr simbêlê me nabire û em li ser piştê hespê rewan, bi bayê bezê ber bi utopyaya xwe ve dibezin.

Adar, 2010 - Wargehê Windayîyan" ❁

NAVEKE NÛ DI DILÊ MIN DE

bi tenê,

aniha,

min dixwest li lûtkeyekê bûma,

pêşî, ezê biqêriyama

min dê kilamên xwe bigota

bi kilamên min re

pelgên hemû daran, di kêliyekê de,

wê, li hember bayê li ber xwe bidin

peyvek

belkî navek

belkî tu

bibûyayî çiya

an jî şev

an dengê min

belkî ezê neqîriyama

bêdeng

mîna asîman

şîn

û bi tevî stêrkên xwe

wê bibûya neveke nû ya di dilê min

de

min fam kir

dizanim

û min jî gelek guhdarî kir çîrokên

evîne

nizanim

ji bo çî, di kêliya av vexwarinê de jî,

bi çavên serê xwe, li te digirim...

Cîhan Roj

Çözüm, 'tarafız' diyenlere bırakılamaz*

AYDIN ÇUBUKÇU

"İhtilafların şiddet dışı yöntemlerle çözümü" başlığı altında belki uluslararası bir sorunu, bir diplomasi sorununu tartışmak kolay olabilirdi. Ancak bizim yaşadığımız sorunda 'ihtilaf' kavramı çok yerine oturan bir kavram değil. Sezgin Tanrıku, bir hukukçu olarak, taraflar ve ihtilaf konusunun açıkça tanımlanmasının önemine işaret etti. Bu, herhangi bir ticaret davasında da geçerli olabilir, medeni hukuku ilgilendiren bir davada da geçerli olabilir bir temel ilke... Biz ise daha çok savaş ve bunun özel koşullarla sona erdirilmesine ilişkin barışçıl geçiş yollarının neler olabileceğini ve bunun imkânlarının neler olduğu üzerinde durabiliriz. Sanırım konumuz bu bakımdan biraz daha netleşir. Fakat başlık ne olursa olsun, nasıl ifade edilmiş olursa olsun, merakımız anlaşılıyor. Barışçıl bir çözümün imkânları nelerdir ve bu nasıl sağlanır; bunu tartışacağız...

Ünlü laftır; "savaş siyasetin başka araçlarla devamıdır" denilmiştir. Şüphesiz, siyaset temel olmak üzere kullanılan araçlar değişebilir ve bunlar değişik mücadele biçimlerini ortaya çıkarabilir. Savaş, siyasetin başka araçlarla devamıdır dediğimizde ve bunu ortadan kaldırmak, yani barış masasına oturmak istediğimizde, yeniden siyasetin olağan araçlarına dönmek istediğimizi ifade ediyoruz demektir. Bunun koşulları nelerdir? Neden siyasetin olağan araçlarından, yani müzakereler, uzlaşmalar, planlar üzerinden tartışmalar vs.lerden bahsetmek ihtiyacı duyulur? Savaşın tüketici, yıpratıcı ve yıldırıcı sonuçlarından fazlasıyla etkilenebilmiştir karşılıklı olarak ve "şu meseleyi oturarak, konuşarak halledelim" deme noktasına gelinmiştir.

Tabii ki bir barışın nesnel koşulları vardır, öznel koşulları vardır. Bir savaşın neden başladığı, çoğu zaman, savaş sürecinde çok iyi anlaşılmaz. Mesela, insanlar dünya çapında yıllarca birbirleriyle savaşırken, savaşın bir arşidükün öldürülmesi yüzünden çıktığını zannetmişlerdir. Oysa, savaşın gerçek nedenleri her zaman barış masasında, yalnızca barış masasında anlaşılır. Barış masasına oturan taraflar arşidükün adını bile anmamışlardır! Ki savaşın gerçek nedenleri, toprak, egemenlik, siyasi ilişkiler

vs.dir. Devletler arası savaştan söz ettiğimiz zaman, sebep her zaman bunlardır...

Barışın gerçek koşullarını saptamak...

Ama bir hak ve özgürlük mücadelesi ve bunun ifade biçimi olarak ortaya çıkmış olan silahlı mücadele başka türlü araçlarla yürütülebilir hale gelmedikçe, bu hak ve özgürlük mücadelesi kendini ifade etme biçimi olarak ortadan kalkmaz. Şiddet, bir bakıma, bu anlamdaki ihtilafın ifade biçimlerinden biri olagelmıştır. Dünyada pek çok örneği vardır bunun.

Şimdi, eğer Başbakan yenmekten ve yenilmekten söz ediyorsa, burada bir mantıktan, bir stratejiden ziyade, bir propagandanın söz edildiğini söylemek mümkün. Çünkü içinde yaşadığımız koşullar böyle bir lafı gerçekçi kılmıyor. Bir propaganda var orada. Ne kadar doğru, ne kadar nesnel bir propaganda, orası ayrıca değerlendirilir. Ama bunun bir stratejiyi ifade etmekten çok, bir temenni ve propaganda ağırlıklı bir söz olduğu değerlendirilebilir.

İhtilafın konusu hence çok net bir biçimde, önce, geçen seneki Türkiye Barışını Arıyor Konferansı'nın sonuç bildirgesinde ifade edildi. Bu yıl da, şimdi burada değişik oturumlarda ele alındığı biçimiyle pek çok yönüyle ortaya konuldu. Bunun içinde; politik, ekonomik, uluslararası ilişkiler, kadın sorunu, kimlik sorunları, kültürel sorunlar vs. gibi çok değişik konular vardır ve her birinin çözümü için ayrı ayrı yollar ve yöntemler geliştirilebilir. Her biri somut talepler halinde ifade edilebilir şeylerdir. Netice itibarıyla, burada Barış Meclisi'nin yaptığı iş, barışın gerçek koşullarını saptamak yönünden başarılı olmuştur. Yani savaşın gerçek nedenlerini ve barışın da koşullarını tespit etmek bakımdan Türkiye Barış Meclisi önemli bir işlev üstlenmiştir. Burada hepinizin değerli katkılarından önemli bir yol alındığını, pek çok meselenin netleştirilebildiğini söylemek abartı olmayacaktır. İhtilaf mevzuu belirlenmiştir diyebiliriz. İşin bir tarafı tamam. Ama tarafların kim olduğu konusu çok net değil. Genelkurmay Başkanı açısından net! Kendisine bu konuda bir soru yöneltildiğinde, "biz tarafız, buna cevap vermeyelim" diyebiliyor. Bu ce-

* 9-10 Şubat günlerinde Ankara'da yapılan Türkiye Barış Meclisi Konferansı'nın 'İhtilafların şiddet dışı yöntemlerle çözümü' başlıklı oturumunda yapılan sunum.

vaba bakarak soracak olursak; hükümet ve meclis taraflardan biri değil mi acaba? Diğer yandan, 'Kandil' de kendisinin taraf olduğunu söylüyor. PKK de taraftır. Ama olay o kadar büyük, o kadar kapsamlı, tarihsel kökleri bakımından herkesi o kadar ilgilendiren bir derinliğe sahiptir ki, bu iki tarafın bir araya gelmesiyle bile mesele çözülebilecek gibi değildir. Aksine, çözüm, sadece "tarafız" diyenlerin eline bırakılırsa eğer, yine çözümsüz kalacağımız aşikârdır. Biz, iki halk olarak birbirimizle ilişkilerimizde siyasi, ticari, duygusal, insani, bireysel... bütün ilişkilerimizde

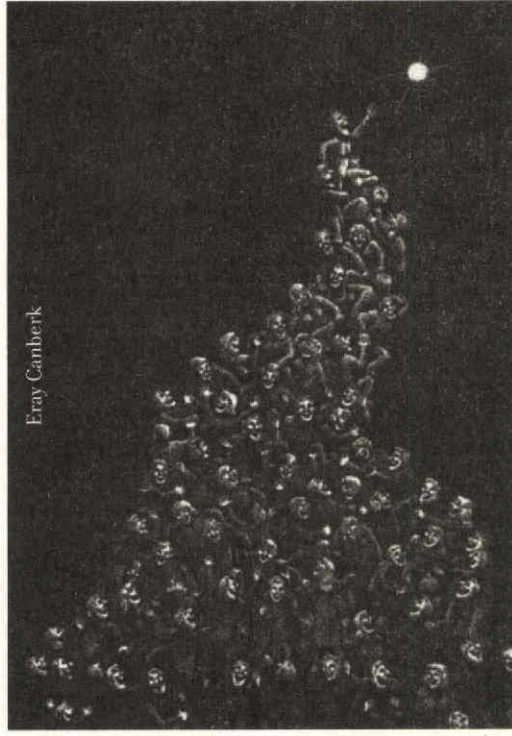
varlığını hissettiğimiz bir sorunu yaşıyorsak, bu sorunun çözümünü sadece silahla konuşanların eline bırakamayız. İki halkın ortak iradesinin nasıl tecelli edeceğini, bunun nasıl ifade edilebileceğini ve sorunun kaynaklarının ortadan kaldırılması için irademizi nasıl koyabileceğimizi mutlaka düşünmeliyiz.

Bu yöndeki çabaların artık belirli bir noktaya, bir çözüm noktasına doğru ilerlediğini söylemek fazla iyimserlik olmayacaktır. Öyle görülüyor ki nesnel ve öznel koşulları bakımından Kürt sorunu bir çözüm noktasına doğru yaklaşmaktadır. Hem uluslararası ilişkiler düzleminde görülen belirtiler, hem ülkemizde iç ilişkiler ve yaşadığımız belirtiler bakımından bunu söylemenin bir abartı olduğunu sanmıyorum.

Gelişmeler, bizim savaş nedenlerinin açıkça belirlenmesi bakımından, savaş nedenlerinin adil ve iki halkı da rencide etmeyecek biçimde ortadan kaldırılması noktasına doğru ilerlediği duygusunu veriyor. Burada, ihtilafa konu olan tarafların, ama gerçek tarafların tespiti (Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca uygulanagelen politikalar ve sorumluları, bunları inşa edenler; diğer tarafta ise doğrudan doğruya Kürt halkı), talepler ve bunların karşılanması doğrultusundaki politikalar bakımından bir ortalama yakınlaşma zemininin oluşmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Başlangıç noktası; silahların susması

Talepler net olarak ifade edilme imkânını ancak siyasetlerde bulurlar. Kürt halkının taleplerini ifade eden siyasi yapılanmalar DTP'den PKK'ye kadar pek çok siyasi örgütlenme... Burada ifadesini bulan talep-

Eray Canberk

ler gittikçe daha somut ve gerçekleşmesi halinde Türk halkının da sevinç duyabileceği talepler haline gelmektedir. Şuna inanıyorum ki eğer biz Kürt halkının hak ve özgürlüklerinin sağlanmasına Türk halkının gönülden sevinmesini sağlayamazsak, Kürtler hak ve özgürlüklerine kavuştuklarında Türkler bayram etmezse, başarıya ulaşmış saymamalıyız kendimizi. Asıl ikna edilmesi gereken taraf Türk halkı kitlelidir. Batıdır ülkenin. Öyle ise ihtilafın ortadan kaldırılması, şiddeti prensip olarak reddetmek falan, bir işe yaramıyor; siyasetin olduğu her yerde şiddet çekirdek olarak

vardır zira. Haklı ya da haksız olarak, bu şiddet kullanılabilir. Ama şu içinde bulunduğumuz koşullarda, Barış Meclisi'nin kendi manifestosunda ilan ettiği gibi, her türden şiddeti bir çözüm aracı olarak reddetmek ilkesi, bugün geçerlidir.

Evet şiddeti reddediyor Barış Meclisi; fakat genel ve tarihsel bir perspektifle baktığımızda siyasetin olduğu yerde şiddet vardır. Olacaktır. Olması kaçınılmazdır. Özellikle bir özgürlük mücadelesi söz konusu ise, dünyanın neresinde olursa olsun özgürlük mücadelesinin kendisini ifade etmesinin temel araçlarından biri 'patlayan demirler' olur. Ha şimdi içinde bulunduğumuz koşullarda, artık çözümün yakın olduğunu hissettiğimiz, bunun için çözüm olanaklarının gittikçe arttığı bir ortamda silahların susması bir başlangıç noktası olacaktır. Daha ileriye gidebilmemiz için bunun temel koşulu haline gelmektedir.

Pek çok arkadaşım aynı şeyi ifade etti. Evet; silahlar sussun, insanlar konuşsun. Fakat bunu sağlayabilmek için, tarafların netleşmesi, konuşulacak konuların netleşmesi başlıca koşuldur. Öyle görünüyor ki konuların ve tarafların belirlenmesi bakımından elinden geleni azami düzeyde yapmıştır Barış Meclisi. Bundan ötesi, yine Türkiye Barış Meclisi ve gönül veren herkesin ortak çabasıyla, meselenin daha somut ve uygulanabilir planlar halinde ilerletilmesinden ibarettir.

Üstümüze düşen görevi yeterince yaptık diyebilmek için sanıyorum o bayram gününde birlikte havai fişekler atmamız gerecektir. O güne kadar işimiz de bitmemiş demektir... ✨

EDALET

RONÎ WAR

Tu me li ser per û baskên demê dikî. Tu li ku û sî sal berê li ku tu me tîni li vir datîni. Vî çendî tu ji vî hawî re jêhatî yî. Sal mîna zîbeqê li dû hev zîz dibin û em vedigerin tên sî sal berê. Ne karê heneka ye. Hê serê min ji zîzbûna salên bihurî gêj e.

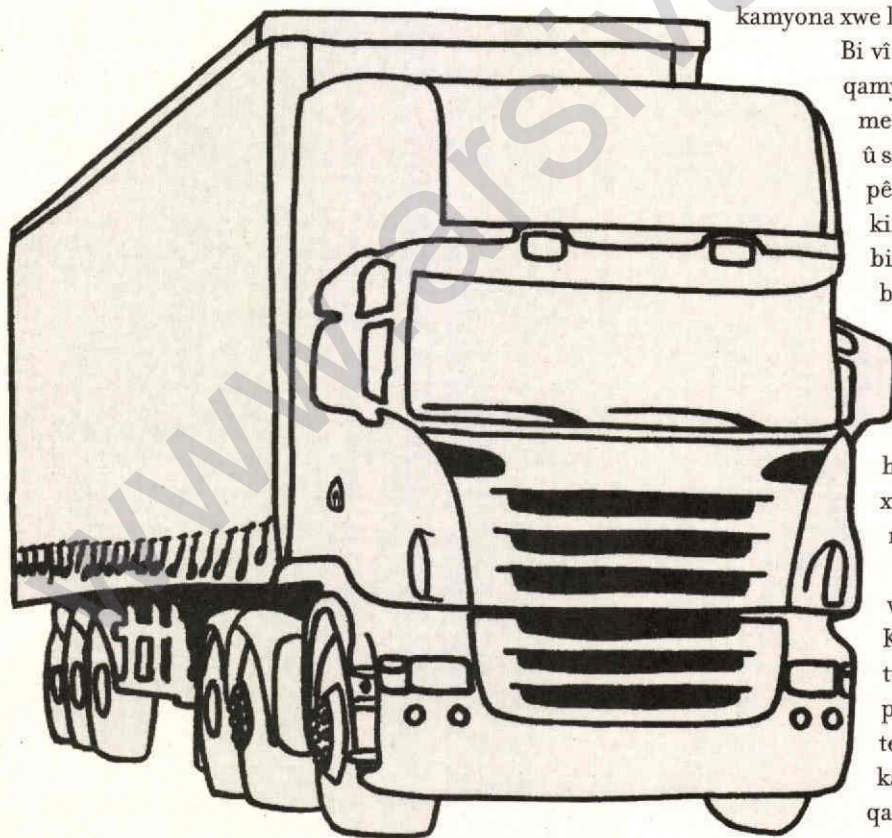
Sî sal berê ye. Wê çaxê hê tu ciwan î. Tu dibêji, "Erê bavooo çax û benga min bû!" Ka tu bisekne qey ez dikarim qala te bikim zîmanekî me jî heye. Tu şifêriyê dikî. Qamyonek te ya ford heye. Ji bergî ew modela hê nuh derketiye şûr simbêlên te nabirin. Erê tu xwe pir pê dibixudîni. Te navê wê kiriye Gula Zer. Te ew bi hermel û çavşînkên xemilandiye. Tu bi şifêrî derbasî nav sînorê welatekî din dibî. Ji min ve nexuyaye ka bê barê te çi ye. Lê xem nake kamyona te bi

bar e. Çi? Na lo tu ew qasî jî ne nezan û belengaz î, rast e hebekî bêkêriya te heye.

Tu tê bajarê ku diviyabû tu hatibayê. Lê tu dikî û nakî tu rê nabî ser navnişana ku teyê barê xwe bibira lê vala bikira. Nola ku roj li te geriyabe tu rê dernaxî û tu navnişanê nabîni. Vê germa havînê ya vî bajarî tu bi vê erebeya bi bar li nav bajêr li navnişana xwe digeri. Mejiyê te dike bihele û bibe deşo. Wergî tu di bin vî barî de pêl li firênê dikî û fitesê diguherî êdî debriyay bi qamyonê ve nema ye. Tu dipirsî nîza ew nerast dibêjin nîza tu bi kêr nayê bi tu hawî tu rê nabî ser navnişanê. Tu jî hal de dikeví. Tu min jî perîşan dikî bi van rojên xwe yê sî sal berê û tew havîna vî bajarî ya star. Tu dibêji, "Ev ne tu aqil e" û tu berê kamyonê didî derveyî bajêr, tu cihekî ku tuyê kamyona xwe lê parq bikî di çav re dikî.

Bi vî hawî tu tê ber perê bajêr. Tu jî qamyonê dadikeví. Tu jî wî termûsê mezin bûzê derdixî û tu di rûyê xwe û serê xwe didî. Hilma te tê ber te û pê de tu radibî diherî ku texsiyakê kirê bikî. Tuyê jî şifêrê texsiyê bixwazî ku ew bide pêşiya te tuyê jî bidî dû wî û hûnê bi vî hawî herin navnişana xwe. Tu dibêji, "Jixwe şifêrê texsiyan jî polîsan jî xerabtir in ew dizanin bê ka çi di kîjan qulikê de ye. Bi vî hawî emê tavilê herin mavnîşana xwe. Çawa heta aniha min aqil nekiribû."

Tu texsiyekê kirê dikî. Em vegeriyane tên hinda qamyonê. Ku me nezîkahî li qamyonê kir tu dibîni ku depoya te ya zêde, piçîka mazotê tê de nemaye û texsiyak xirxote, bi gotina te 'yekka jî wan modelê genî' jî li ber qamyonê pelixiye. Piştî ku tu li

depayê dinêrî yê ku mîna teyrê berateyan li wir seki-
niye ji te dipirse û dibêje, "Seyare lik wê?" Tu fêmdi-
kî ku dibêje, "Erebe ya te ye." Tu ji bi zimanê wî
dibêjî, "Erê." Çawa ku te got, "Erê" wî kesî hutukek
di hinarîkê te de lêxist. Ne hewce ye sond nexwe û
nebêje, "Ez bi wî navê Xweda yê şêrîn dikim wê roja
havînê birûsk ji ber çavê min çûn û her der bû stêrk."
Jixwe vaye ez dibînim bê çî hat serê te. Bi hutuka wî re
ber çavê te nepixî. Teyrê berata yekî wek fiteki ye.

Ez te dibînim, min got nehewceye ku tu qal bikî,
te ji hêla qamê ve winda kiriye. Tu ji xwe hilor dikî û
hetanî ku Xwedê huner daye te tu ji hutukekê dawdi-
şîni nav çavên wî kesî. Çawa ku hutuka te li nav çavên
wî dikeve piştî wî bi qamyonê ve ye serê wî bi paş ve
dihere û çima li çengelê karosera qamyonê nakeve.
Xwînê got a ji te re û jê pejiqî û got têrp li ber lingên
te ket. Tu ji bê ûcadanî ha! Îcar xwedê çî qewet dabe
te tu bi pihînan filitiyî. Tu dîsa li vir cira xwe nexweş
dikî û tu dibêjî, "Te digot qey min dixwest ez heyfa
xwe ya ku hê ewê bê serê min jê distînim."

Polîs tên te digirin û em diherin qereqolê. Tu
nabêjî mêrikê min û te komserê wan e. Li gorî qa-
nûnên wan tu daxilî nav erda wan bû û şûn de ku ew
bêhemdî yan ji qastî jî bîn xwe li te biqelibînin tu
hem mecbûrî mesrefa wan bidî hem jî tu diherî têr
lêxistina xwe dixwî û çendekî jî tu di hefsê de dimîni
û dû re tu tê berdane. Li gor wan heger ku tu nehatiba
welatê wan ew li te nediqelibînin loma jî yê neheq tu yî.

Te dibin hundirekî ku di wê havînê de mirov lê
dicemide. Li vî cihî te tazî dikin. Te li ser tiştêkî ku
dişibe kevîrê orta hemamê datînin. Tiştê ku tu li ser
hatiyî girêdan dizivire û bi zivirîna wî re tiştêkî mîna
qamçiyên li herderê te dikeve. Dibe şerp şerpa wan
qamçiyên li laşê te yê tazî dikeve. Hawar hawara te di-
gihîje ezmanê heftan. Ne xema wan e.

Tu dibêjî, "Tew ji bo ku xwe nebetilînin îcadek
çawa çekirine tu dibîni."

Ez jî te dixwazim ku tu wê sehneyê derbas bikî.
Dilê min nema radike!

Tu di ser wir re gav dikî. Piştî ku çil rojê te qedî-
yaye te berdane. Belê te xisara wan daye. Te kin birî.

Ez dibêjim, "Tu bi ya min dikî ka em vegerin wext
û cihê ku em jê hatine ewê bi xêrtir be."

Tu ji doh de razî û minêkar î tu tavilê me vedigerîni.

Mala te ava be. ❀

roniwar@hotmail.com

OY HEWAR DILÊ MI

Meberme dilê mi, meberme

A yara bêwefa

Gulê to yo sûr tera kerd

Gulistanê to talan kerd

Çîkek nîyeno to dest ra,

ax dilê mi

Bîla bermî û bîla nalî

Ax dilê mi, ax!

A yara bêrehm

Adiro har eşto keyeyê to

Çîkek nîyeno to dest ra,

ax dilê mi

Bîla bermî û bîla nalî

Oy hewar dilê mi, oy!

A yara bêbext

Bîya yew seybara

zaf yeman

Xezalê to bi ela kerd birîndar

Çîkêk nîyeno to dest ra,

ax dilê mi

Bîla bermî û bîla nalî

Nevzat Valêrî

Kürtleri

Türk ve Kürt milliyetçiliğinden korumak!

TARİK ZİYA EKİNCİ

Kimi aydınlarımız, son zamanlarda, hiçbir ayırım gözetmeden, her türlü milliyetçiliğe karşı bir kampanya sürdürüyor. Ama hiç biri, milliyetçiliğin ne olduğunu, hangi türüne karşı çıktıklarını açıklamaya gerek görmüyor. Her koşulda milliyetçiliğin lanetlenmesi gerektiğini tekrarlayıp duruyorlar. Onlar için, milliyetçilik, insanlığın baş belasıdır. Bu beladan kurtulmak için onunla mücadele etmek gerekir. Aksine bir davranış ya bilgisizliktir ya da milliyetçi fanatizmdir.

Değerli dostum Sayın Baskın Oran'ın, dolaylı da olsa, bu kervana katılması bana büyük acı verdi. Sayın Oran, geçenlerde ziyaret ettiği DTP grubunda milliyetçilik karşıtı tutumunu şu hayırhah sözlerle dile getirdi: "...Biz sizi Türk milliyetçiliğine karşı desteklemeye geldik. Yalnız, bir milliyetçiliğin bir günden bir güne bir başka milliyetçilikten farkı yokmuş. Biz sizi aynı zamanda Kürt milliyetçiliğine karşı desteklemeye geldik."

Sayın Oran bu açıklamayı yaparken, bilerek ya da bilmeyerek, Kürtlerin ulusal demokratik talepleriyle asimilasyoncu, saldırgan, irredantist, şoven Türk milliyetçiliğini aynı kefeye koyuyordu.

Oysa, sayın Oran başta olmak üzere, milliyetçiliği mahkûm eden değerli aydınlarımızın, öncelikle, muhataplarına milliyetçiliğin ne olduğunu, hangi süreçlerden geçtiğini ve hangilerine karşı çıkmak gerektiğini açıklamaları gerekirdi. Bunu yapmayarak kafa karışıklığına yol açtıkları yadsınamaz. Bu karmaşa içinde, 70 yıl süreyle varlığı inkâr edilen, dili yasaklanan, yaşadıkları coğrafyadaki kasaba, köy, dağ, dere ve tepe isimleri değiştirilen, kendi çocuklarına bile Kürtçe ad koymaları engellenen Kürtlerin kimi öncü aydınları, bu haksızlıkların giderilmesini isterken, 'acaba ben milliyetçilik mi yapıyorum?' endişesine düştükleri gözlerden kaçmıyor. Kürtlerin haklarını savunurken 'demokrat olma' vasfını kaybetme korkusuna kapılan bu gençlerin TV kanallarını dolaşarak milliyetçiliğe lanet okumalarını ve yeminle milliyetçi olmadıklarını kanıtlamaya çalışmalarını izlemek bana hüznü veriyor. Bu acı tablo karşısında, toplumun vicdanı olmayı hak eden değerli aydınlarımızın milliyetçiliğe saldırırken, düşman belledikleri bu kavramın ne olduğunu ve karşı çıkmalarının nedenlerini açıklamalarının ahlaki bir borç olduğunu düşünüyorum.

Demokrasi mücadelesinin sağlıklı bir zemine oturması için de milliyetçiliğe ilişkin kafa karışıklığının son bulması gerekir.

Bir süreç, iki ayrı milliyetçilik

Öncelikle belirtmek gerekir ki, milliyetçilik bir burjuva ideolojisidir. Tek ve statik bir kavram değildir. Farklı süreçlere ve farklı sosyal gelişmelere teka-bül eden değişik milliyetçilikler vardır. Karşı çıkılması gerekenlerle desteklenmesi, hatta teşvik edilmesi gerekenleri ayırmak gerekir.

Millet ve milliyetçilik burjuvaziyle birlikte toplumların yaşamına giren iki kavramdır. Batı burjuvazisi, feodalizmden kapitalizme geçerken önce, ayrı dil, kültür ve gelenekleri olan feodal beylikleri bir arada tutan Kilisenin egemenliğine son verdi. Sonra da feodal düzeni ayakta tutan Kilise ve inancın yerine daha güçlü bir tutunum ögesi bulması ve buna bir ideolojik dayanak oluşturması gerekiyordu. Bu da millet antitezi ile milliyetçilik ideolojisiydi. Buna ilaveten köylülerin kul statüsünden kurtulması sağlandı ve eşit haklı vatandaşlığa dayalı laik burjuva düzeni kuruldu.

Özgür ve eşit vatandaşlardan oluşan yeni toplumun adı millet (*ulus*) oldu. Milleti bir arada tutan da *milliyetçilik*ti. Burjuvazi, gümrük duvarlarıyla çevrili *ulusal pazarını* da millet olma bilinciyle korudu. Böylece, feodal bölücülüğün antitezi olan millet, "*ortak bir coğrafyada yaşayan, ortak bir dili, ortak bir tarih ve kültür mirası olan ve milli bir Pazar etrafında bütünleşmiş özgür vatandaşlardan oluşan istikrarlı bir insan topluluğu*" olarak tarihteki yerini aldı. İlk evrede tek dilli, tek kültürlü, *ulus-devlet* biçiminde örgütlendi. Feodal dönemden kalan dil, din ve kültür ayrılıkları yok sayılarak özümsemeye bırakıldı. Bu evrede milliyetçilik, devlet erkinin tanrısal irade yerine ulusal iradeye bağlanmasında, laik hukukun oluşmasında, akılcı ve eleştirel bir yönetimin kurulmasında, bilimin gelişmesinde ve ekonomik kalkınmada etkili oldu. Uzunca bir süre toplumsal gelişmeye katkı yaparak ilerici bir işlev gördü.

Ne var ki, kapitalizmin emperyalist aşamaya gelmesiyle birlikte milliyetçilik, üstün millet, üstün ırk teorilerine dayanak oldu ve sömürge imparatorlukla-

rının kurulmasına aracılık eden gerici, saldırgan bir ideolojiye dönüştü. Bu süreçte totaliter faşist rejimlerin kurulmasına ve milyonlarca insanın ölümüne yol açan dünya paylaşım savaşlarına zemin hazırladı. Artık, yabancı düşmanlığının, sömürgeciliğin, savaş kışkırtıcılığının amili olan milliyetçilik, ilerici niteliğini kaybetmiş, savaşılması gereken lanetli bir ideoloji olmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar dünyayı kasıp kavuran felaketlerde başlıca etkendi bu lanetli ideoloji.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist ülkelerin ırkçı, saldırgan burjuva milliyetçiliği, sömürge halklarında karşıt bir milliyetçiliği tetikledi. Bu yeni akım kurtuluş mücadelelerine dayanak sağlayan bir işlev gördü. Asya'da, Afrika'da, Güney Amerika'da on yıllarca süren kurtuluş mücadelelerinin başarıya ulaşmasında belirleyici bir rol oynadı. Desteklenmesi gereken ilerici bir hareketti. Ancak, kurtuluştan sonra her şey değişti. Yeni devletlerde egemen konumdaki güçlü aşiretler diğerlerini baskı altına almaya, ezmeye hatta yok etmeye dönük toplu kıyımlara girişti. Böylece, kurtuluş savaşlarının ilerici milliyetçiliği aşiretler arası kanlı çatışmaların tetikleyicisi ve lanetlenmesi gereken gerici bir ideolojiye dönüştü. Ruanda, Sudan ve Kenya'da örneklerini gördüğümüz, yüz binlerce insanın vahşice öldürülmesine yol açan saldırgan *aşiret milliyetçiliği* bu dönüşümün canlı örnekleridir. Tek bir sürecin iki ayrı evresi olan bu iki milliyetçilik aynı kökten geldikleri için toptan yüceltilemez ya da toptan mahkûm edilemez. Gerçekçi olan ilk evreyi desteklemek ikinciyi karşı çıkmaktır.

Türkiye'de de Kurtuluş Savaşı yıllarının eşitlikçi milliyetçiliği ile 1925'ten sonra izlenen tek kültürlü asimilasyoncu şoven Türk milliyetçiliği karşıt iki ideoloji olarak gelişti. İlkinin desteklenmesi, ikincinin de demokratikleşmesi için mücadele etmek gerekir.

'Ayrılkçılık' burjuva önderliğinde olur

Burjuva devrimleriyle birlikte millet antitezi oluşurken ortak bir dilin geliştirilip yaygınlaşmasına özen gösterildi. Diğer dillerin gelişmesi önlenildi. Örneğin, Fransa'da Korsikalı, Oksitan, Breton, vb., halkların dil ve kültürleri iki yüzyıl boyunca yasaklandı. İngiltere'de Galler ve İskoçlar aynı uygulamaya tabi tutuldu. Diğer ülkelerde de benzer uygulamalar oldu. Ne var ki, azınlıktaki halkların kimliklerini koruma ve etnik haklarını kullanma iradelerini yok etmek mümkün olmadığı için yüzyıllarca süren özümseme politikaları başarısız oldu. Antony Smith'in belirttiği gibi "...bir ulusal kimlik bir kere biçimlenip yerleştikten sonra, onu hafızalardan silmek, toptan soykırım dışında, artık imkânsızdır."

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, insan hak ve özgürlüklerinin önem kazanmasıyla birlikte, azınlıkların kimlik, dil, kültür ve anadilde eğitim haklarının tanınması demokrasiyle yönetilmenin koşulu oldu. Böylece, homojen ulus evresinden çokkültürlü ulus evresine geçildi. Şoven milliyetçiliğin yerini eşit haklı yurttaşlık aldı. Bugün Fransa'da devlet okullarında yerel diller öğretiliyor. Bölge üniversitelerinde de azınlık dil ve kültürlerini konu alan lisans ve lisansüstü eğitim yapılıyor. İngiltere'de devlet desteğiyle Galce ve İskoçça öğretilmekte, radyo-televizyon yayımları yapılmakta, gazeteler, dergiler çıkartılmaktadır.

Egemen burjuvaziyle bütünleşen azınlık burjuvazisi, ayrı bir ulusal pazar istemez ve mensup olduğu azınlığın ulusal demokratik mücadelesine de ilgisizdir. Burjuvazinin öncülük etmediği bir hareketin ayrılkçılığı ve milliyetçi olması söz konusu değildir. Bu nedenle, azınlıktan kimi bireylerin bağımsızlık taleplerini ciddiye alarak, hareketi etnik milliyetçilikle suçlamak gerçekçi değildir. Bu azınlıkların hak talepleri milliyetçilik değil, ulusal demokratik harekettir. Capotorti'nin tanımladığı gibi, azınlıkların mücadelesi, ülkenin demokratikleşmesi perspektifi içinde "*devlette egemen toplulukla eşit olma mücadelesidir*". Ancak, ekonomik bakımdan en fazla gelişmiş bir bölgenin azınlık burjuvazisi, kendi ulusal pazarına hâkim olmak için milliyetçilik yaparak bağımsızlık isteyebilir. Örneğin, Bask bölgesinin zengin sanayi ve ticaret burjuvazisi, bölgenin özerk bir meclis tarafından yönetilmesine ve her türlü ulusal demokratik haklarının tanınmasına karşı, bağımsızlıkta ısrar etmektedir. Bu nedenle Bask hareketi milliyetçi ve séparatiste bir harekettir.

Türkiye'ye gelince, Kürt burjuvazisi devlet desteğiyle kapitalistleşen tarım burjuvazisi ile bağımlı ticaret burjuvazisinden oluşuyor. Bu sınıfın küçük bir 'Kürt pazarı' için mücadele etmesi eşyanın doğasına aykırıdır. Millet olma mücadelesine ve milliyetçiliğe karşıdır. Bask hareketiyle hiçbir benzerliği yoktur.

Ortada bir Kürt milliyetçiliği olmadığı için, DTP'nin korunması da söz konusu değil. Ancak, amaçlanan Kürt ulusal demokratik hareketine karşı çıkmaksa, bu, Kürtleri korumasız bırakarak azgın Türk şovenizminin dişlileri arasına atmak olur.

Unutmamak gerekir ki, Kürt ulusal demokratik hareketi, saldırgan Türk şovenizmin panzehiri ve demokratikleşmenin tek güvencesidir.

Saygıdeğer aydınlarımız Kürt dostlarını desteklemek istiyorlarsa, öncelikle demokrasiyi kazanmak için mücadele etmelidirler. Bu da, bireysel çabalarla olmaz, ancak, Kürtleri de kapsayan güçlü bir Türkiye demokrasi hareketini oluşturmak ve onu iktidara taşımak için mücadele etmekle gerçekleşebilir. ✨

ÇAR KEVOK

Çar kevok hatin

Bo ku xwe di avê de bişon

Av di cirna hepisxaneyê de,

û roj

di çavên

kevokan de, di baskên wan de, di çîpên (ling) wan ên sor de.

çar kevok

bo ku xwe bişon

ketin avê.

û li ser axa bi keder çar mirov

li çar kevokan mêze kir.

Kevok hemû bi hev re

Bi pencên lingê xwe yên sor dikarin rojê hilgirin,

bifirin.

Diwar û hesin nikarin rê li ber wan bigirin.

baskên nerm ên kevokan hene.

Û bask

Niha li vir, niha li ser banî.

Baskên mirovan nîn in

Baskên mirovan di dilê wan de.

Çar kevok

bo ku xwe bigihînin rojê

xwe veşûstin, firin ji nav avê.

Nâzîm Hikmet

Werger: Dawud Rêbiwar

NOT: Ev helbesta Nazim Hikmet a bi navê "Çar Kevok" ku demek berî niha di arşîva neviyê jina Nazim Hikmet Pirayeyê Kerem Bengu de cara ewil hate ditin, kete rojeva hezkiriyên edebiyatê. Li gorî agahiyan, Nazim Hikmet ev helbest di sala 1937'an de, di Tevqîfxaneyê Stenbolê de nivîsî ye û ji Pirayeyê re şandîye. Me ji ji bo hezkiriyên Nazim ên kurd, helbest wergerand kurdî.

‘İslam kardeşliği’ ÇÖZÜM MÜ? - I

‘Kürt sorunu ve ‘siyasal İslam’ ilişkisini tartışmaya açıyoruz.

Bölge’de AKP ve çeşitli tarikat-cemaatler üzerinden güçlendirilmeye çalışılan ‘İslamcı’ yoğunlaşmaya paralel olarak, din-siyaset ilişkisi, Kürt sorunu bağlamında da tartışılmaya başlandı.

Kürt sorununa, ‘İslam kardeşliği’ iddiasındaki bir ideolojik-politik hegemonyada ‘çözüm’ bulma arayışı giderek daha çok göze çarpmakta...

Statüko savunuculuğundan öteye geçemeyen ‘Laik(çi)’lerin, bu gelişme karşısındaki ‘sükûnetleri’ ise ayrıca dikkat çekici...

Elbette, kaba saba bir din (ya da İslam) karşıtlığına düşmeden, siyasal İslamın Kürtlerle ve Kürt sorunuyla olan tarihsel ve güncel serüvenini anla(t)maya çalışacağımız ve gelecek sayımızda da sürdüreceğimiz bu dosyada özetle şu sorulara yanıt arayacağız:

- Ulusal kimliğin ve ulusal hakların inkârı üzerinden/amacıyla inşa edilen bir “din kardeşliği”, Kürt sorununun çözümünde nasıl bir rol oynayabilir?

Kürtlerin yüzyıla yakın bir süredir direndikleri “*Türklük birliği*”nin yerine ikame edilmeye çalışılan “din birliği”ni esas alan bir politik çizginin ne gibi sonuçları olabilir?

- Geleneksel “*Ne mutlu Türküm diyene*” politikasını, “*Hepimiz Müslümanız, Ne mutlu Müslümanım diyene*” yaklaşımına dönüştürmenin, ulusal talepleri yok sayan asimilasyon politikasından farkı nedir?

- Devletin, başta AKP ve Gülen cemaatleri eksenli İslami kesimle Kürt sorununa ilişkin bir mutabakat içinde olduğu tezi geniş bir kabul görüyor. Kürtler söz konusu olduğunda oluşan bu mutabakatın, tarihsel-güncel, ne gibi temelleri olabilir?

- Kürtler, Müslüman olmaktan kaynaklı bir baskıya maruz kalmıyor, aksine Kürt oldukları için baskıyla karşılaşılıyorlar. Somut bir ulusal sorun, gerçekte pek de sorun olmayan bir Müslümanlıkla çözülebilir mi?

- Türban meselesinde laikliğin elden gideceği propagandasını yapan, eylemler organize eden “laikçi” çevrelerin, AKP’nin ve cemaatlerin bölgedeki din eksenli faaliyetleri karşısında sessiz kalması nasıl açıklanabilir?..

Araştırmacı yazar Faik Bulut:

AKP, Kürt dinamizmini İslamileştirmek istiyor

SÖYLEŞİ: FEHİM IŞIK

Kürt sorununu, din ve siyaset ilişkisi açısından irdelemek istiyoruz. Din olgusunun tarihsel boyutunu; bununla bağlantılı olarak Kürt önderlerinin dini ve siyasi kimliği ile bu kimliklerin ulusal mücadeledeki etkilerini kısaca irdeleyebilir misiniz?

Tarihsel Materyalist bir anlayışla bakarsak, inanç boyutu bir yana, dinin kendisi de siyasetin bir türevidir. Zaman zaman din ya da dinin inançsal öğeleri öne çıkmış olabilir. Ama din üzerinden bir siyaset yürütüldüğü açıktır. Mısır'ın firavunlara karşı verdiği mücadele ve Mısır'dan çıkışına bakınız. Keza Hz. Süleyman ve Hz. Davut'un İsrail devletini kurmalarına bakınız. Hz. İsa'nın Yahudiliğe karşı mücadelesi bağlamında bir itiraz olarak ortaya çıkan *Hıristiyanlığa* bakınız. Bunların tümünde din ve siyaset ilişkisi var.

Din ile siyaset ilişkisinin doruk noktası, Roma İmparatorluğu'nda Hıristiyanlığın yayılmasıdır. "Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya" derken bile, ciddi bir siyaset yapıldığı aşikârdır. Keza, İslamın Arabistan'dan yani Hicaz bölgesinden çıkarken, gerek diğer dinlerle olan ilişkisi, gerek bir devlet kurma temelinde belirledikleri çerçeve de bir siyasettir. Dört halifenin, halife olmak için gerek kendi aralarında geliştirdikleri ilişkiler, gerek İslamiyetin yayılması için Bizanslılarla, Sasanilerle, Habeş İmparatorluğu ile olan ilişkileri tipik bir siyasettir. Hz. Osman'ın öldürülmesi, Hz. Ali ile Hz. Osman'ın kapalı çatışması, Ali ile Muaviye çatışması, Kerbela olayı, İslamın içinden Şiiliğin, Aleviliğin, diğer bâtîni tarikatların ya da ekollerin çıkması ile İbni Teyn'in fetvaları, siyasal İslamın temel öğeleridir. Hatta günümüz radikal İslamcılar İbni Teyn'in fetvalarını referans yaparak günümüzdeki politikalarını belirliyorlar.

Özetle din siyasettir. Siyatsiz din görülmemiştir.

Buradan Kürt özeline girilsek; Kürtlerde esas olarak siyasetle milliyetçiliğin iç içe geçmesi Mevlâna Halidî El Bağdadi ile başlar. Mevlâna Halidî, 1700'li yıllarda Hindistan'a gidip gelmiştir. Nakşiliğin özellikle Kürt coğrafyasında, daha sonra da Türkiye, Suriye ve Irak'ta yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Gerek Osmanlı'da gerekse günümüz Türkiye'sinde Nakşiliğin önemli oranda siyasallaştığını görürüz. Hem İslami sermaye olarak hem mevcut yönetime alternatif ol-

ma bakımından bugün Nakşiliğin etkisi belirgindir. Mesela Osmanlı'ya karşı yardımlaşma sandıkları kurmuşlardır. Alternatif okullar, medreseler açmaya çalışmışlar.

Mevlâna Halid'in 30 özel halifesi var. Bunlar Kürt'tür. Bu özel halifelerin bir kısmı İran, bir kısmı Türkiye, bir kısmı da Irak'ın Kürt bölgesine yerleştiler. Mevlâna Halidî, önce Kadirliği ortadan kaldırmıştır. Neden Kadirliği silmiştir? Çünkü; Kadirlik nispeten siyasetten uzak, miskin bir yapıdadır. Nakşilik ise militan bir hal almıştır.

Nakşiliğin en önemli belirtilerini Nehirler'de görürüz. Nehirler, Şemdinli bölgesinde, yani İran, Türkiye ve Irak üçgeninde olan bir bölgede, Osmanlı'nın Toprak İslah Kanunu ile birlikte beyliklerin ortadan kaldırılmasındaki boşluğu doldurarak, deyim yerindeyse Kürt İslam sentezi ile Kürtlüğü ön plana çıkarıp başkaldırmışlardır. 1880'li yıllardaki bu isyanlara bakılırsa, 50 bin ila 100 bin arasında mürit ayağa kalkmıştır. Başka kesimlerle, Ermeni ve Nasturiler ile ittifak yapmışlar, bir devlet kurmaya çalışmışlar.

Özetleyecek olursak; Kürt hareketi başından beri din ve siyasetin bir sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim Şeyh Halid'in devamı Şeyh Sait'tir. Hınıs ve Palu şeyhleri esas olarak Şeyh Halid'e bağlıdır. Bu temelde, Kürt siyasi hareketi, tek yanlı olarak yalnız başına modern bir milliyetçilik ile izah edilemez. Din ve siyaset sentezinin en önemli istisnası, Kürt milli/siyasi hareketinde Kürdistan vurgusunun Bedirhaniler tarafından öne çıkarılmasıdır. Kürdistan gazetesinde yayınlanan makalelere bakınca, Bedirhanilerin Kürt milliyetçiliğini öne çıkarırken dini arka plana attıklarını görürüz. Seyid Abdülkadir kanadı hem dindar olduğu hem de Nakşiliğe bağlı olduğu için, daha çok Osmanlı içinde bir çözüme yönelmişlerdir.

Günümüze gelelim. Yakın zamanda yaşanan, Kürt sorunu/siyaseti bağlamında değerlendirebileceğimiz bir Hizbullah deneyimi var. Bu kesimi Kürt siyasal/ulusal hareketinin bir nüvesi olarak kabul etmemek bile Kürt hareketini etkilediği açıktır; hâlâ da etkiliyor. Ancak şu anda izlediğimiz kadıyla Kürt dindarları da arayış içinde. Uzunca söz etmek gerekmiyor; ama bilinen şu ki geniş bir kesim arasında etkili olmasa bile, Kürt dindarlarında da son yıllarda ulusal söy-

lem geliyor. Kürt dindarları ile Kürt ulusal hareket arasında bir yakınlaşma var. Öte yandan Irak Kürt federe bölgesinde de giderek güçlenen İslami Kürt hareketinden söz edebiliriz.

Tüm bu gelişmeleri nasıl değerlendirmek gerekiyor? Fotoğrafa baktığımızda ne görüyorsunuz?

Aslında Barzani hareketinin ilk öncülerine baktığımızda dindarlığın boyutlarını daha iyi değerlendirebiliriz. Şeyh Ahmet Barzani, Nakşi şeyhidir. Ancak ulusal hareketin daha ilk günlerinde bile Barzani ailesi Nakşiliğe vurgu yapmadı. Kürt milliyetçiliğine vurgu yaparak kitlelerden destek aldılar, uluslararası alana açıldılar.

Son yarım yüzyılın Kürt hareketlerine baktığımızda Türkiye'de sol-sosyalist meşrepli, İran'da da sol-sosyal demokrat kökenli olduğunu görürüz. Irak'ta ise Talabani, bir öğrenci hareketi olarak ortaya çıkmış sol-sosyalist bir yapılanmadır. Buradan şunu demeye getiriyorum: Kürt milliyetçi hareketi esas olarak dünyada o dönemde yükselişte olan Sovyetler Birliği, Çin ve Vietnam örneklerine bakarak, Afrika'daki, Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş hareketlerinden etkilenecek, dini siyasetle çok fazla başarılanamayacağı, millî söylemlerle, modernizmle ileriye gidebileceklerini gördüler. Elbet, Kürt İslamcılarının milli söylemleri kıstas almayarak farklı İslami yapılanmalar içinde yer alanlar da oldu. Ancak Kürt ve Müslüman olmanın yarattığı kimlik etmeni, bu kesimde de kendini gösterdi. Örneğin, Irak ve Suriye'deki Müslüman Kardeşler hareketi içinde yaşanan bir bölünme Türkiye'de Nurcu ve bazı Nakşiler içinde de kafa karışıklığı yarattı. Kürtler doğal olarak şunu sordular: 'Arap Müslüman, Türk Müslüman, Suriyeli Müslüman birbirleriyle kardeş. Dinde kardeşlik var. Kuran'da kardeşlikten söz eden birçok ayet var. Bütün dillerin, renklerin kutsanmasına rağmen Kürtlerin hiç hakkı yok.' Bu kafa karışıklığı Müslüman Kardeşler örgütünü böldü. Şeyh Osman ayrılarak yeni bir hareket kurdu. Sait Hava Suriye'de Müslüman Kardeşler içinde önemli bir isim. Aynı soruyu sordu; 'Hepimiz Müslümanız, kardeşiz. Niye Kürtlerin hakkı yok?' Türkiye'de Cudi dergisi çevresinden gelişen Avrupa merkezli bir oluşum ortaya çıktı. Türkiye'deki Türk kökenli Nurcular Saidi Nursi'nin özellikle Kürtlere ilişkin ibarelerini sümenaltı ettiler. Uzunca yıllar yasakladılar. Saidi Nursi'nin Türkçü olduğu, ümmet istediği gibi kavramları öne çıkardılar. Doğrudur, Saidi Nursi'de ümmetçi bakış açısı egemendir. Ama işin Türk yanına olduğu kadar Kürt yanına da vurgu yapıyor, Kürtlerin haklarından söz ediyordu. Nitekim Abdülhamit'ten Van'da medrese kurulmasını, burada Kürtçe eğitim verilmesini isteyen Saidi Nursi'dir.

Bunları alt alta topladığımızda yükselen Kürt milliyetçiliğinin ister istemez dindarları etkilediğini görebiliriz. Ancak bölgede bütün devlet ve rejimlerin, politikalarını siyaseten İslami bir çerçevede yürütmesi de Kürtler üzerinde

etkili oldu. Bu rejimler, 'Kürtler Kürtlüklerinden uzaklaşsınlar' diye, 'çok cami yapturalım, çok medrese yapturalım, çok din merkezi açalım' politikasını benimsediler. Öte yandan bu devletlerin ideolojisinde Fars-İslam, Arap-İslam, Türk-İslam sentezi belirginleşti. Bu politikaların etkisi ile bölgedeki dini akımlar arasında, siyasal İslamcı kesimlerde, devlete, rejime daha bağlı, daha yakın, devletle işbirliğini öngören politikalar öne çıktı. Hizbullah vb. bunların ürünüdür. Kürt dindarlarının bir bölümünün de bu temelde bölge rejimleri tarafından kullanıldıkları açıktır. Bu yönüyle baktığımızda, siyasal İslamın, Kürt milliyetçi hareketlerine öncülük etmediğini, edemediğini görürüz. İran'daki Komala Örgütü içindeki Şeyh İzzettin gibilerini, ya da Türkiye'de medreselerde yetişen ve dindarlığın yanı sıra Kürt kültürü, dili ve edebiyatı ile harmanlanan mecleri, seyitleri, diğer dini şahsiyetleri saymazsanız; bu ülkelerdeki Kürt şeyhlerinin, din adamlarının önemli bir mücadele vermedikleri açıktır. Daha çok rejimle, inkârcı politikalarla özdeşleşmişler.

Son seçimleri ve siyasal İslamın Kürt toplumu üzerindeki etkilerini de irdelemek istiyoruz. AKP, Kürtlerden de azımsanmayacak bir oranda oy aldı. Bunu, sadece dinin toplum üzerindeki etkisi ile açıklamak mümkün mü?

Bazı politik Kürt İslamcılar ya da dindarlar arasında şöyle bir yanlış söylem yaygın: PKK örgütü sol ya da Marksist bir örgüt olduğu için tutmadı. Kürtler arasında da gelişen bu söylemi, Fethullahçı Aksiyon dergisi de çok ön planda tutuyor. Mealen şöyle yazdılar: "Kürt sorunu, Kürt dindarları, muhafazakârları ile Türk muhafazakârları arasındaki bir mesele değildir. Kürt laikleri ile Türk laikleri bir cephede, Türk ve Kürt dindarları farklı bir cephede." Onlara göre olay, din ve dinsizlik ilişkisi, Alevi ya da Sünni olma ilişkisidir. Aksiyon, PKK yöneticilerinin çoğunun Alevi olduğunu iddia ederek mezhepçilik üzerinden Kürtleri vurmaya çalışıyor.

Bu bakış açısı doğru değil. Neden doğru değil? Türkiye'de, gerek 1984'ten bugüne kadar gelişen mücadeleye, gerekse de Irak'taki hareketin gelişimine ve seyrine bakınca önemli bir kitlesel desteğin var olduğunu görürüz. Hizbullahi ve İslami kanat peygambere hakareti protesto için Diyarbakır'da 100-150 bin kişiyi toplayabildi. Unutmayın ki aynı Diyarbakır'da PKK bağlamında olmasa da, DTP'nin çağrısı ile 700-800 bine yakın insanın katılımı ile Newroz kutlanabiliyor. Demek ki Kürt hareketinde azımsanmayacak bir kitlesellik var. Mesele onun solcu, Marksist olup olmamasında değil; çelişkiyi nerede yakaladığınız önemli. Çelişki eğer bir halkın ezilmişliğinde ise meşru talepleri kim dile getiriyorsa getirsin önemli değil. Halk talepleri dillendirilene bakar. Sağcı mı, solcu mu, dindar mı, değil mi diye bakmaz. Elbet PKK'nin kendine göre açmazları var.

Uluslararası ve bölgesel olarak çıkmazlar, açmazlar içinde. Elbet Türkiye'nin yürüttüğü politikalarda da bir tikanıklık söz konusu. Bu tikanıklığa rağmen, gerek alternatif proje yokluğundan, gerekse de DTP'nin çözüme dair politika üretememesi, projeci yaklaşımları olmaması, bir karamsarlık ortamı yaratıyor. Unutmamak gerekir ki dine sarılmaya yol açan temel etken, karamsarlıktır.

Devlet de bu arada boş durmuyor. Hükümetin, ya da devlet içindeki bir kesimin yönlendirmesi ile bölgede din temelli demekler açılıyor. Kürtler göç etmiş. Açlık ve yoksulluk içinde. Fakirlere yardım adı altında, sadece Diyarbakır'ın Bağlar semtinde 17 dini temelli demek var. Değişik adlar altında örgütlenen demeklerin çatısı altında, Fethullahçılar gidip et dağıtıyor, AKP gidip makama dağıtıyor. AKP din üzerinden politika yapıyor, doğru. Bölgede AKP'ye dini bir destek var mı; doğru. Buna rağmen AKP'nin oy artırımını sadece dine bağlamak yanlış ve yönlendirici olur. Kitleler, salt dindar bir parti olduğu için oy verseydi, AKP'ye değil Saadet Partisi'ne oy verirdi. Bölgenin birçok ilinde Saadet Partisi'nin kemik oylan var. Niye Saadet Partisi o oyu alamadı da AKP aldı? Bu ciddi bir sorudur. Erbakan çıktı, AKP'nin ne kadar dinden çıktığını söyledi. Buna rağmen oy alamadı. Recai Kutan, Fehim Adak gibi Saadet Partisi'nin bölge kökenli önemli adamları, oy alamadılar. Bu da şunu gösterir: Halk din üzerinden AKP'ye oy vermedi. CHP ve MHP, Kürtlerin hakkını inkâr etmeye değil, haklarını yok etmeye yönelik siyaset güttü. Bir ellerinde kılıç, bir ellerinde ip meydan meydan dolaştılar. Kitle şöyle algıladı: 'Bunlar gelirse bizi bombayla kurşunla yok edecekler.' AKP bunların tam tersi bir politika izledi. Kürtleri himaye eder gibi gözükten bir politika izledi. CHP ve MHP'ye karşı Kürtleri koruyacak, halka, yoksullara yardım edecek, gibi göründü; en azından böyle algılandı. Ayrıca, Köy-Des gibi projeleri üretti. Erdoğan Diyarbakır'a gitti, "Biz kardeşiz, devlet size karşı hata yapmıştır, biz yeni ve farklı politikalar izleyeceğiz," dedi. Kürtlere demokratik haklar vaat etti. Kürt sorununun çözümünü vaat etti. Irak'ta kurulan Kürt oluşumuna sıcak mesajlar verdi.

AKP, din ilişkisi üzerinden oy almadi. Kürtlere kol kanat germe ile oy aldı, diyorsunuz. Oysa seçimlerde Kürtlerin bağımsız adayları vardı. Bu adayların tümü de DTP başta olmak üzere geniş bir kesim tarafından desteklendi. Kürtlerin, kendi sorunlarına daha ciddi yaklaşan adaylara veya partilere oy vermemesi çelişki değil mi?

Hayır, çelişki değil. AKP'ye verilen oylar içinde din unsuru var mı? Var. Geleneksel bir kesim AKP'nin dini kimliğine oy verdi. Ancak AKP ince bir politika güttü. Kendini, sadece dini temelli oylara endekslemedi. AKP'ye giden oyların artmasını şöyle de yorumlamak mümkün: Bölgede iş adamı var mı? Var. Kürt kesiminde muhafazakâr var

mı? Var. Bunların bir kısmı önceki seçimlerde Saadet Partisi, ANAP ve DYP gibi sağ merkez ve dinci partiler içinde yer alıyorlardı. Sağ merkez çökünce, onlara giden oy AKP'ye kaydı. İkincisi; Kürt halkı artık o kadar bilinçsiz değil. Sağduyu ile hareket ediyor. DTP iktidar partisi olamaz. Oy verirken böyle düşünür. Olsa olsa joker parti olur, bölgedeki sorunların çözümünde denge politikası izler. En iyi ihtimalle koalisyon ortağı olur. İktidara en yakın parti ise AKP'dir. Güneyle ilişkilerin geliştirilmesi, sorunların çözümü için vaatleri var. Kürtlerin bir kesiminin DTP'ye oy vermemesinin bir nedeni de bu.

Seçim döneminde DTP'nin ciddi bir projesi yoktu. Şimdiye kadar 25-26 isyan yaşanmış. Kürt halkı artık yorgun ve çözüm istiyor. Çözümü de AKP'de bulmuş; en azından AKP'ye inanmış, AKP'nin dediklerini başkası dese, ona da oy verirdi. Örneğin CHP, '92'deki Kürt raporu temelinde politikalar belirleseydi, AKP bölgeden bu kadar oy alamayabilirdi. CHP devletin kurucu partisidir. Kürt sorunu gibi, türban gibi konularda, yüzde 1 oy oranı olsa bile CHP'nin evet demediği her şey sorunludur. Bir de CHP, MHP ile yarış içinde olmasaydı, belki daha çok oy alırdı. Özcesi, AKP ile DTP'yi birbirinin ölçütü olarak karşılaştırmayız. AKP iktidar adayı bir parti. DTP'nin bu aşamada böyle bir şansının olmadığı ve iktidar olamayacağı açık.

Bölgede ciddi bir hareketlilik var. Yeni yapılanmalar ortaya çıkmış. Bazıları, yeni söylemlerle, âdeta Kürt-Türk-İslam sentezi ile bölgeye çıkarma yapıyorlar. Öte yandan Kürt dindar kesiminde de bir ayışma var. Türk-İslam sentezi ile örgütlenen yapılardan ayrılıyorlar. Kendi dindar inançları ile Kürt kimliğini bütünleştirerek, ulusal bir politika etrafında örgütlenmek isteyen bu kesimin varlığı, giderek daha fazla hissediliyor. Bu durum, yalnız dindar Kürtlere değil, kanımca tüm Kürtlere bir sorumluluk getiriyor.

Kürtlerin ne yapması gerekir?

AKP'nin İslami bir söylemi, hatta yer yer Kürt-İslam sentezi temelli ifadeleri kullandığı gözleniyor. AKP'liler, kamuoyu önünde açıkça söylemeselerde, bölgede 'Biz de Kürdüz' diyebiliyor. Ayrıca Güney'den gelen rüzgân etkisini de görmek lazım. Irak Kürt bölgesinden bazı şahsiyetler, AKP'ye fazla umut bağlamışlar. Türkiye ile ilişkilenecek için AKP'ye farklı rol biçenler var. Örneğin Kürt Federasyonu'nun eski Kültür Bakanı Sami Sores, AKP'ye gereğinden fazla rol biçti. AKP'nin meseleyi çözeceğini, Anayasa'yı değiştirmesi ile de Türkiye'nin güllük gülistanlık olacağını diyecek kadar AKP'ye inanmıştı. Sores. Bu tamamen yanlış. Devlet devletle ilişkilendir. Devletten devlete olan ilişkilerde bazen küçük çaplı kamu çıkarları feda edilebilir. Ama görünen o, Güneyliler, Türkiye'deki Kürt sorunu konusunda hâlâ problemliler. En azından bir dil birlikleri yok.

Öte yandan, Amerika'nın bölgeyi tamamen AKP'leş-tirmek ve bu temelde Güney'le kurulacak ilişkiler üzerin-den sınırlı bazı demokratik haklarla meseleyi geçiştirmek istediği kanısına sahibim. Kürt dinamizmini siyasal İslamın içine çekerek, bu kesimleri hem Cumhuriyetin sahipleri-ne, hem orduya karşı kullanarak AKP'nin tabanını büyü-tüp DTP'nin tabanını boşaltarak, transferler, projeler ve yardımlarla Kürt hareketinin mecrasından çıkarılmasına çalışılıyor. Burada ulusal bilinç varmış, farklı tutum takınan bir Kürt dindar kesiminden söz etmek mümkün. Ancak bu ayrışmanın henüz ciddi bir aşamada olmadığını düşünüyorum. Kürtler üzerinde oynanan oyunlar, bu kesimle-ri farklı bir politika gütmeye yöneltebilir. Bu kesimlerin, yıllann birikimi sonucu oluşan deneyimleriyle, bu işlerin artık ümmet politikası ile yürümediğini görmeleri lazım. Önce, kimliğimiz üzerinden ne yapacaksak yapalım. Kürt dindarları hâlâ organize değiller. Geçmişte, ümmetçi bakış açısı onların yönlerini hep başkalanna dönmelerine neden oldu. Refah Partisi üzerinden denediler. Erbakan başbakan olduğunda, sorunun İslam din kardeşliği üzerin-den çözüleceğini düşündüler. Erbakan biraz farklı yakla-şınca, devlet Erbakan'a yüklendi.

Bu kez ibre AKP'den yana. AKP de şu yanlışı yapıyor: Kürt dinamizmini İslamleştirerek Türkiye'yi ileriye götür-meye çalışıyor. Bu olacak iş değil. Fethullahçılar, Avrupa ve Amerika'da son 5 ila 6 ay içinde önemli toplantılar yaptılar. Dünyada toplumsal barış nasıl sağlanır? Fethullah-çı proje, dünya barşını nasıl sağlar; laikçi devlet nasıl İslamla uyumlu hale getirilebilir? Buna ilişkin bir sürü profes-örünü toplantılarına çağırdılar. Aynı proje içinde yer alanlar bu kez Güneydoğu'da Diyarbakır merkezli, Amerika ve AKP destekli çalışıyorlar. 'Barış misyonerleri' gibi çalışan Fethullahçılar, bölgedeki çalışmalarında ufak bir ağız değiş-tirdiler. Kürtleri inkâr eden, onlardan nefret ettiğini ima eden Fethullah Gülen'in, 'Saidi Nursi'yi severdim. Kürt oldu-ğunu duyunca şaşırđım kaldım,' diyen Fethullah Gülen'in,

aslında ne kadar Türk İslamcısı olduğu açıktır. Bunlar, bu-kalemun gibiler, ortama iyi uyurlar. Ancak samimi değiller. Onlar tarafından dillendirilen, 'Kürtlerin hakkı var,' 'Kürtle-rin talepleri var,' söylemleri, tipik AKP projesidir. Basit ve sıradan haklar verilebilir. Ama sonuçta Kürtleri bir toplum olmaktan çıkartıp bir cemaat yapma, İslamcılık içine çekip deyim yerindeyse hiç etmeye dönük bir çaba var. Kürt halkının taleplerine sahip çıkan dindarların, bunlara aldan-mamaları ve bunlara karşı mücadele etmeleri gerekir. Kürt hareketi halk hareketidir. İllaki yüzde yüz işçi ile ola-cak, yüzde yüz dinci ile olacak, demokratlar, liberaller, sosyalistler ile olacak diye bir şey yok. Halkın bütün renk-lerinin ve fikirlerinin kendilerini örgütlemeleri ve ifade et-meleri, temel bir haktır. Dünyanın neresinde olursa olsun hak mücadelesinde insanlar, bu sağcı, bu solcu, bu liberal, bu Marksist diye ayrılmaz. Kürtlerin de bunu böyle anla-maları gerekir. Bu birlikteliğin adı cephe olur, başka bir şey olur. Bu çok önemli değil. Filistin'deki Marksist parti, şu an Hamas'a destek veriyor. Hamas, şeriatçı bir örgüt. Marksistler El Fetih'e destek vermiyor. El Fetih, artık iyici bir hareket olmuştur. Marksist Halk Cephesi, Hamas'a daha yakın ve işbirliği içinde. Sorunlar ve siyasal kimlikler farklılık gösterse bile, en azından şekil olarak Kürtlerde de böyle olmalı. Bir proje etrafında ne kadar birlikte yürünü-yor, bu önemli. Taraflardan biri şeriat, diğeri sosyalist, bir başkası ise liberal bir devlet isteyebilir. Buna rağmen her-kes bir proje içinde birlikte olabilir. Esas alınması gereken ortak taleplerdir; gerisi teferruattır. Mesele, 'PKK'de niye türbanlı kadın gerilla yok?' ile değerlendirilemez. Bin La-din'de de türbanlı kadın yok. Meselede aslolan Kürtlerin ana talepleridir. Bu talepler nasıl elde edilecek? Tüm bun-lar el birliği ile projelendirilirse, AKP'nin projelerine karşı da güçlü bir duruş sergilenebilir. Bunu Kürt sosyalistleri de böyle düşünmeli. Sosyalistlerin, bazıları dindar diye or-tak mücadele alanının dışına itme lüksleri olmamalı.

Kürt Memet'i nöbete gönderen din kardeşliği!

AHMET İNAN

Kürtleri kandırmaya dönük üretimler...

Elbetteki ulusal kimliklerin ve ulusal hakların inkâr üzerinden inşa edilen din kardeşliği, sahte bir din kardeşliği formülasyonudur. Zira İslam dininin birincil kaynağı olan Kur'an-ı Kerim farklı bir ulus olmanın iki ana unsuru olan dil ve renk farklılığını kabul etmekte, dahası dillerin ve renklerin farklı olması olgusunu tıpkı yerin ve göğün yaratılması olgusunda olduğu üzere Allah'ın kevnî/evrensel bir ayeti olarak telakki etmektedir. Bunun için Kur'an'daki Rum suresinin 22. ayetine bakılabilir. Kaldı ki, Kürt sorunu söz konusu olduğunda hemen sözümona "din kardeşliği" formülünü gündemleştirenler, kendi ulusal hakları söz konusu olduğunda hiç de din kardeşliği temelinde bir yaklaşım sergilemiyorlar. Bu nedenle, "din kardeşliği", "İslam kardeşliği" gibi kavramların çoğu zaman Kürtleri kandırmaya yönelik üretimler olduğunu düşünüyorum. Serde "alevere dalavere Kürt Memet nöbete" formülü varsa, bu formülü uygulamak için her türlü teziye/aldatmaya başvuracaklardır. Ben bir Müslüman olarak "din kardeşliği" ve "İslam kardeşliği" kavramlarının özüne sadık kalmak isterim. Ama ne yazık ki bu kavramların içi boşaltılarak ve özünden şaptınarak tedavüle sokulmak isteniyor. İşte bu aldatma ve hilekârlığa karşıyım. Bir halkın iradesini ifsat etmek için başvurulan bu çirkin oyunun deşifre edilmesi gerekir. "Din kardeşliği" ya da "İslam kardeşliği" formülünü teklif edenler şayet samimi iseler, bunun sınırlarının nereden başlayıp nerede bittiğini de ortaya koymalıdır. Ben bir ilahiyatçı akademisyen olarak biliyorum ki, diğer Sami dinler gibi İslam dini de, insanların ontik eşitliğini esas alır. Sami peygamberleri, insanın ontik eşitliğinin sosyal alana da tatbiki için bunca mücadele vermişlerdir. Ama siz, İslam adına tarihte yapılan birçok uygulamalar gibi, "millet-i hâkime" adı altında kalkıp kendi ulusunuza olmadık imtiyazlar tanıyacaksınız, diğer ulusları da ezeceksiniz ve bunun adına da utanmadan İslam diyeceksiniz. Bunun neresi İslam Allah aşkına...

İşte şimdilerde de temcît pilavı gibi tekrar tekrar ısıtılan, İslamın özü değil; atalar dini haline getirilen tarihsel uygulamalardır. Bu uygulamalar nedense zamanla İslamın özünün önüne geçmiştir. Oysa ki İslam başka, tarihte İslam adına yapılan uygulamalar başkadır. "Din kardeşliği" formülünü Kürtleri inkâr amacıyla kullanmaya çalışanlar samimi değil. Ama ben, samimi olmak ve sınırlarını belirlemek kaydıyla böyle bir formülasyonun yararlı hale getirilebilir nitelikte olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de sosyolojik olarak Kürtlerin ve Türklerin çoğunluğunun İslam or-

tak paydasında buluşuyor olmasının, bize Kürt sorununda inanılmaz fırsatlar bahsettiğine de inanmaktayım. Bunun bir paradoks olduğunu sananlar olabilir. Ama, sınırları karışıklı oturulup konuşulmak şartıyla bir "din kardeşliği" formülüne sıcak bakıyorum. Kuşkusuz, dindar olmama özgürlüğünü de dikkate almak kaydıyla. Zira her iki halkta da dindar olmayanlar da var. Onların da hakkının korunması gerekir. Herkes inanmak zorunda değildir. İnanç özgürlüğü kadar, inanmama özgürlüğü de bir temel hak.

Kimse üstün değil, neysek oyuz

Esas insani yaklaşım mütevazı olabilmektir. İnsan kelimesi Arapçada 'ünsiyet'ten gelir. Esas olan, diğer varlıklarla ünsiyet/yakınlık kurabilmektir. İnsanın insanla, insanın çevre ile doğa ile bütünleşebilmesi, öteki ile empati kurabilmesi için tevazu sahibi olabilmek büyük bir erdemlilik. Bu bakımdan esas olan ötekine karşı böbürlenmemek, kibirlenmemektir. Ben Türküm ya da Arabım ya da Kürdüm vs... diye göğüs kabartmak, gurur küpü haline gelmek pozitif bir yaklaşım değil; başlı başına bir negatif yaklaşımdır ve ucu uzlaşmaya değil, çatışmaya açıktır. Ekolojik tasavvuru baz alırsak, varlıkların kendi aralarında tefahür etmesi, yani benlik yarışına kapılarak her varlığın "ben üstünüm" demesi negatif sonuçlar üretir. O halde pozitif sonuçlara varabilmek için herkesin mütevazı olması gerekir. Hem hakikat de böyle değil midir? Ben ağayım, ben paşayım, ben kralım, ben imparatorum diyenler hep ölüp gitmediler mi? Bu dünya kime kaldı? Kime kalacak? O halde "baki kalan bu gökkubbede hoş bir sada..." olduğuna göre, ne diye bu çatışmalar, kavgalar... Bu çatışmaların, kavgaların önlenmesi için, insanların ırklar ile iftihar etmeyi terk etmesi gerekir. Kuşkusuz kimse mensubu olduğu ırkıdan dolayı utanç da duymamalı. Neysek oyuz. Ama sen tutar kendi ırkına övünürsen, karşıdaki de bunu yapar. Hadi diyelim çatışmaya dönüşmeyecek marjlarda kalmak şartı ile bunu yaptınız. Ama iş çatışmaya dönüşüyorsa işte bu vahim. Doğrusu ben oldum olası "Ne mutlu..." ile başlayan bütün sloganları sevmeyim. "Ne mutlu Müslümanım..." sloganını da sevmiyorum. Bununla Kürt inkâr yapılmassa dahi, Müslüman olmayan insanları dışlamakta... Oysa ki ben Müslüman olmayanlarla da aynı ortak vatanı yaşayabileceğime inanan bir Müslümanım. Kaldı ki "Ne mutlu Müslümanım" sloganını üretenlerin "Kürt Memet'i nöbete göndermek" adına bunu yaptıklarını da çok iyi biliyorum. Gelin Kürt Memet'i kızdırarak onu da kendimiz gibi ırkçı refleksler vermeye itmeyelim. Kürt Memet'i de kendi ontik ve

sosyal eşitimiz kabul etmiyorsa, o zaman Müslümanlığımızı ve insanlığımızı yeniden sorgulamalıyız.

Gülen; devlet karşısında dut yemiş bülbül

Devletin, başta AKP ve Gülen cemaatleri eksenli İslami kesimle Kürt sorununa ilişkin bir mutabakat içinde olduğu tezi bana da kabul edilir geliyor. AKP ve Gülen cemaati birçok konuda olduğu gibi bu konuda da aynı noktada buluşuyor. Hem AKP'nin başındaki Erdoğan'ın hem de bizzat Gülen'in Kürtler konusundaki yaklaşımlarının İslam'ın özüne muvafık olmadığını düşünüyorum. Küçük yaşlarda Sayın Gülen'i şahsen de tanımış biri olarak, onun din konusundaki engin bilgi birikimine saygılıyım. Bilhassa mütevazı kişiliği beni küçük yaşta da etkilemişti. Ne var ki Kürtlerin hakları söz konusu olduğunda ketum davranması, bir defa dahi olsa Kürtlerin uğradığı mağduriyeti dillendirmemiş olmasını son derece yadırgıyorum. Bu ülkede Kürtlerin dili yasaklandı ve hâlâ da gerektiği kadar hakka sahip değil. Acaba Sayın Gülen bu zulüm uygulamalarını niçin bir defa dahi olsun, dile getirmedir? Yoksa İslam zulüm uygulamalarından mı yana?

Sayın Gülen hem aydın hem de âlim bir kişilik olarak lanse ediliyor. Şayet gerçekten de aydın bir tarafı varsa, "Devlet terörü" kavramını gündemleştiren aydınlarla birlikte o da bir defa olsun devlet teröründen söz etti mi? Kuşkusuz sayın Gülen'in devlet söz konusu olduğunda dut yemiş bülbül gibi bir pozisyona geçmesi, geleneksel İslam uygulamalarını din gibi algılama hatasından kaynaklı, diye düşünüyorum. Zira geleneksel İslam uygulamaları devleti Allah ile eşit düzeye getirmiş, hatta devleti Allah'ın da önüne çıkarmıştır.

AKP'ye vaziyet eden irade de bu konuda aynı çıkmaz içinde. Bunlar tarihte oluşmuş İslam uygulamalarını din yerine ikame etmekte. Tarihsel İslam, bugünkü birçok sorunumuzu çözmeye yetersiz kalmaktadır. AKP- Gülen ittifakı, geleneksel/tarihsel İslamı aşamıyor. Kaba faşizm de, salt kaba faşizan uygulamalarda sorunu halledemeyince, tarihsel İslamı imdadına çağırıyor. Zira tarihte de (Peygamber ve Raşid halifelerin uygulamaları hariç) İslam hep padişahların payandası olarak kullanıldı. Kürt sorununun çözülmeye başlaması demek, aynı zamanda İslamın özünün de yavaş yavaş ortaya çıkması anlamına gelmektedir. İslamın üzerindeki o kat be kat tarihsel pas ve kirler de yavaş yavaş sökülmeğe benziyor. Bu kirin sahipleri şimdilik sökülmemek için direniyorlar. AKP ve Gülen ittifakının direnişi de bundan. Ama bu olgudan hareketle tarihte meydana gelmiş sosyolojik dini olguların bütününe toptan çizgi çekmek, işin kolaylığıdır. Kolaycılığa kaçmadan her bir olguyu bilimsel akademik derinlik içinde analiz etmek gerekir. Bugünkü AKP-Gülen ittifakını gereçke göstererek, örneğin Nakşilîği toptan karalama ya da bugünkü olumsuzluklarda tarihsel nakşilîği asıl fail olarak görme mantığının çok doğru bilimsel

verilere dayandığını düşünmüyorum. Kendim ne Kadiri ne de Nakşilîyim. Başka tarikatlarla da alakam yok. Ama bir çırpıda bir şeylerin faturasını Nakşilîğe kesmenin, kolaycı bir Kemalist taklit olduğunu düşünüyorum.

Faşizm dindarlara göz yumuyor

Kürtler, Müslüman olmaktan kaynaklı bir baskıya maruz kalmıyor, aksine Kürt oldukları için baskıyla karşılaşılıyorlar şeklindeki paradigmaya bütünüyle katılmıyorum. Şöyle ki; Kürtler Kürt olduklarından baskıya maruz kalıyorlar. Buraya kadar doğru. Evet daha çok Kürt oldukları için baskı altında tutuluyorlar. Ama bir de diğer yanı görmek lazım. Kürtlerin Müslüman olanları aynı zamanda Müslüman olmalarından ötürü de haksızlığa uğramaktalar. Örneğin başörtülü milyonlarca Kürt kadını da var. (Kuşkusuz başörtülü olmayan Kürt kadınları da var.) Dinini daha serbest yaşamak isteyen milyonlarca Kürt erkek ve kadını var. Benim kanaatim Türkiye'de iki temel sorun var. Biri Kürt sorunu, diğeri Din sorunu. Bence biz bunları ikiz sorunlar olarak görmeliyiz. Bunları rakip sorunlar olarak görmek yanlış. Ama Kürt sorunu daha yakıcı kuşkusuz. Kaba faşizm, Kürt sorununu bastırma için şimdilik dindarlara biraz göz yumuyor, ama yarın sıra ona gelirse, onu da tank gibi ezer. Kürtler içinde bunu anlayamayanlar da nedense tecavüzcüsüne âşık olmuş gibi zaman zaman kaba faşizme göz kırıyor.

Zulme karşı ortak tutum

Türban meselesinde laikliğin elden gideceği propagandasını yapan, eylemler organize eden "laikçi" çevrelerin, AKP'nin ve cemaatlerin bölgedeki din eksenli faaliyetleri karşısında sessiz kalmalarına gelince...

Topyekûn konsept birliği zaman zaman oluyor. Laikçi dayatma ile din eksenli dayatma Kürtleri bastırma konusunda birleşebiliyorlar. Ben ne hakiki dindarlığın ne de makul bir laikliğin zulümkar olmayacağını düşünüyorum. Bugün ortada hâlâ Kürtlere yapılan bir zulüm varsa, bunun ne gerçek İslam'a fatura edilmesi gerekir, ne de makul laikliğe... Zira makul bir laiklik, bugünkü laikçi dayatmadan farklı olarak dinleri ve mensuplarını inkâr temelli değil, her birini diğerine saygılı olmaya çağırarak ve bunun sınırlarını koruyan bir tutumdur. Hakiki İslam da, tarihsel İslamın bugünkü devamı olan politik tezcirci İslamcılıktan farklı olarak tağallübe/faşizme değil; kontrata/ahde dayalıdır. Ne yazık ki Muaviye sonrası İslam ahde/kontrata dayalı İslam olmaktan çıkılarak tağallübe/faşizme dayalı İslam haline getirildi. Bindört yüz yıllık İslam uygulamaları içinde kuşkusuz güzellikler de var ama, bilhassa siyasa ve hukuk zorbalık esaslı üzere devam edegelirdi. Bugün yaşadığımız sorunların kökeninde de bunun derin izleri var. Kanaatimce önemli olan zulme karşı ortak tutum alabilmektir.

Sınıfsal şirk varsa 'Müslüman kardeşliği', ikiyüzlülüktür

HÜSEYİN SİYABEND (HİVDA YAYINCILIK EDITÖRÜ)

Kardeşlik, "dış tehlike"ye karşı bir tutumdur. Türkler'de ise "Din kardeşliği", içerdeki birliktelikle iki kardeşten zalim olanın koruyuculuğunu üstlenmekte...

Neden?

"Kürtler ve Türkler cihad arkadaşlarıdır; yıllarca beraber yaşadık..." vb. söylemler doğru değildir. Zira bu, dürtüst ve ahlaklı bir tavır olsaydı, sömürgeciliğin sona erişinden, sömürgecilerin tamamen kovulmasından sonra, savaşım biçiminin değiştirilmesi, savaşımın, ulusal biçimden sınıfsal biçime dönüşmesi gerekirdi. Yabancıya karşı birlik sağlayan "kardeşlik" şianının, kurtuluştan sonra yerini "eşitlik-adalet" şianına bırakması gerekirdi. Bir toplumda "kardeşçe yaşamak", "eşitçe yaşamak" dışında olanaklı değildir.

Sınıfsal düzenin, iktisadi sömürünün, bireysel mülkiyetin olduğu yerde, "din kardeşliğinden, ulusların birlikteliğinden ve insani birlikten" söz etmek, konferansın, şiirin ve kompozisyonun işine yarayan edebi ve felsefi sözlerdir. Sınıfsal şirke dayanan bir toplumda, "Müslüman kardeşlik" söylemi, ikiyüzlülerin işine yarayan bir sözdür.

Tevhit, hep birlikte yaratılmışlık adına, uyumlu bir düzenden tek bir ruhla diri, tek bir iradeyle hareketli olan ve aynı zamanda da duygulu bilinçli, mantıklı ve bir vücuttan, muvahhidin zihninde şekillenen çeşitli öğeler, yasalar, görüngüler ve hareketler dizgesinden ibarettir.

Dolayısıyla, Allah'ın birliği ile Bilal Habeşî'nin özgürlüğü arasında bir ilişki vardır. Özgürlük, bir varlık konusudur. Kurtuluş, bir "durum"dur; özgürlük ise, bir "haslet"tir, ıstırap, iş, bilinç ve gelişme ile elde edilen insani evrimin bir derecesidir. Zindandan "kurtulan", bu "kurtulan" kim olursa olsun, hatta bir köle ya da hırsız ya da özgürlük düşmanı olsun bir birey ile aynı şekilde, esir düşüp zindana giren; ama "özgür" olan evrimleşmiş "asil" ve "bilinçli" bir insan arasında fark vardır. Evet "Allah birdir, Bilal hürdür"; yani Allah bir ise Kürt halkı hür olmalıdır. Yoksa Allah birdir, hepimiz kardeşiz gibi sözler başka bir niyetin göstergesidir. Hâkim düzenin "din ve kardeşlik" anlayışıdır.

Adalet, milletlerin ve sınıfların eşitliğini gerektirir

'Adalet', Allah'ın zatî sıfatlarından biridir. Yani onun yaratış usullerinden; dünyada, toplumda, kendi toplumu-muzda, bütün çağlarda, geçmişte ve gelecekteki dünya

görüşümüzün özelliklerinden biridir... Adalet, sınıfsal eşitliği sağlamak ve bireyin birey tarafından, bir milletin başka bir millet tarafından sömürülmesini, ekonomik, hukuki, toplumsal vb. çelişkiyi ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak anlamındadır.

İmam Ali'nin bir Yahudi ile mahkemesi ve medanifti-harımız olan Selahaddin Eyyübi Kurdî'nin bir Hıristiyan ile mahkemesi bu dediğimizi teyid eder.

Peki Türklerdeki "İslam ve Adalet" anlayışı nasıldır?

Allah adildir ve zalim değildir. Bunun bir anlamı da, ölümden sonra zalimleri cehenneme, mazlumları cennete götürmesidir. Güzel. Peki, bu adalet, şimdi neye yanıyor? Şimdi, yani bu dünyada?.. Şimdiyle hiçbir ilgisi yoktur, bilimsel bir konudur ve kalamcıları ilgilendirir! Halklar ile bir alakası yoktur.

İşte Türk İslamcılığı budur!

Asimilasyonda dine biçilen rol

Bugün Türkler, Kürtleri kendisine yabancılaştırarak beslenmeye çalışıyor. Bu nasıl oluyor? İlim, kültür, ekonomi, din, edebiyat gibi, bir toplumu oluşturan tüm özellikleri inkâr ve tek boyutlu bir toplum oluşturarak...

Burada "din"e bir rol biçiliyor, yani Kürtlere karşı şu söylem dile getiriliyor; "din ve milliyet ayrı ayrı şeylerdir. Milliyetini dine feda etmen gerekiyor." Bu "ümmeççi" anlayış, Kürtlerin ulusal hakları için direnişini "emperyalizmle" bağlantılı göstermenin de gerekçesi oluyor. Sağcı faşistlere göre, "Türk düşmanı Batı", gelişen ve büyüyen Türkiye'yi zayıflatmak için Kürtleri emellerine alet etmektedir! İslamcılar ise Hıristiyan Batının İslam "ümmeçini" ve onun en güçlü temsilcisi olan Türkiye'yi "milliyetçilik" illeti ile bölme oyununu dillendirmektedirler. Sol kesim ise aynı şeyi farklı bir terminolojyle yinelemekte, sorunu, emperyalizmin Türkiye'yi bölerek güçsüz düşürme oyununa indirgemektedir.

Din bu süreçten sonra, bir yapılanma içerisine girdi ama bu dini yapılanma *Fikri Milliyetten* ve hürriyetten yoksundu. Ve bu haliyle kendi başına bir sınıf oluşturdu. Hâkim sınıf kökenli olduğundan toplumsal düzenlemelerde yine bu sınıfa bağımlı kaldı. Netice olarak, İslam hâkim sınıf yararına hurafe ve yorumlara dönüşür. İnsanın geliş-

mesine, özgür insan fitratıyla uyum içerisinde olmasına vesile olacağı yerde; tam tersine insanın tekemmülü ve manevi gelişmesi önünde bir sete dönüştüğünü üzülerek söylemek gerekir. Kaçınılmaz olarak özgürlük yolunda olanlar kendilerini bu dinlerin karşısında buldular. Başka çareleri de yoktur. Sosyal bir sömürgecilğe uğramış bir toplum, sınırlı, durgun ve yozlaşmaya uğramıştır. Bundan sonra da artık o halkın yeni bir silkinme yapması güçtür. Doğurganlık özelliğini kaybetmiştir. Çünkü kendi medeniyetini oluşturacak zinde, doğurgan ve özgür bir halk kendi ortamına muhtaçtır, ki asimilasyon bu aşamada kendisini net olarak göstermektedir. Türk İslamcı özel kuvvetlerin Kürtler üzerindeki siyasetin neticesidir.

Kürt İslam tarihi, Türk İslam tarihi ile hiçbir şekilde bağlantılı değildir. Bu "başlıklık" ve "kardeşlik" Kürtlerin yokluğu üzerinden geliştirilmiş ve içselleştirilmiştir. Misal olarak, Musa a.s., İsa a.s., Muhammed a.s.'in ortak noktası tevhit inancıdır, ama bu üç dinin de Tevhid inancının "keyfiyetleri" farklıdır. Kürtlerin tevhit inancında *Allah'ın Birliği ile Bilal Habeşi'nin Hürlüğü* arasında bir ilişki vardır. Kürtlerde bu Tevhid inancı, ete kemiğe bürünmüş bir tarihtir. Kürtlerde din ve milliyet bir bütündür. Milletini dine feda eden bir din anlayışı söz konusu bile değilken, Türklerin İslam tarihi, faşizmden başka bir geçmişe sahip değildir. Bir şeyin aslını gösteren semeresidir. Günümüzde bile en basit bir örnek vermek gerekirse, Hanefileşen bir Kürt, aynı zamanda Türkleşmektedir de. Kürt'ün kendisi olmayıp başkasına benzetilmesi veya benzeme çabası...

Peygamber a.s. şu derin anlamlı hadisi, "Her kim bir kavme benzerse, o da onlardandır." Bu benzeşim içsel bir karakterdir. Yani, bir hadise karşısında "duruş", "nazar", "yorum" ile kendi rengini belli eder. Bundan dolayıdır ki başka ulusun kültür ve karakteri aracılığıyla yabancılaşan kişi "müteşabih", yani "asimile" olmuş kişidir. Said-i Kürdî'nin ifadesi ile "Yürüyüşünü terk ile başkasının yürüyüşünü öğrenemedi ile masadak olmak."

Yavuz Selim misyonlu Fethullah Hoca

Türk İslamcılarının Kürt politikasını Osmanlı dönemi-ne kadar derinleştirebiliriz. Osmanlı Kürdistan topraklarına, siyasal planda, bir kez girdikten sonra "merkezle" ilişkiler düzenlemiştir. Başlangıçta "basit" ve "gevşek" tutulan bu ilişkiler giderek "merkezî" ve sistemli bir karakter almıştır. Osmanlı'dan da başka bir siyasal uygulanma beklenemezdi zaten. Kürdistan'ı başına buyruk bırakmaya yetli değildi. Önce Kürdistan'da belirli bölgelerde belli sac ayakları inşa etmeye başladı. Diyarbakır, Van, Erzurum... merkezî eyaletler oluşturuldu. Bu merkez eyaletler sistem

içinde "entegre" edildi. Eğer kendi başına bir eyalet sistemi söz konusu olursa, Kürdistan'daki siyasi yapının da eyaletler bünyesi içinde toplanması beklenebilirdi. Oysa yapılan hiç de böyle olmadı. Eyaletler içindeki siyasi yapılar oluşturulurken "*toplumsal yapılanmadaki ilişki ve gelişmeler göz önüne alındılar*". Kürt halkının, dindar, köklü bir kültüre sahip olması, aşiret yapısı, beylikler... Bir kısmının feodal oluşu, mezhebinin Şafii olması, Tasavvuf karakterine sahip olunması gibi birçok yönü Osmanlı'nın siyasal tavrında belirleyici oluyordu. Güçlü aşiretlerin ve beyliklerin bulunduğu yerlerde küçük hükümetler oluşturuldu ve "Kürtler merkezileştirildi".

Kısacası İslamcılarının şimdiki siyasetinin geçmişleriyle ciddi bir bağlantısı vardır. Fethullah Gülen hoca efendi de bu politikanın devamı niteliğindedir. Kendi ifadesiyle "*Güneydoğuyu Paris gibi yapmalıyız aksi takdirde güneydoğu halkı Kuzey Irak'a ilgi gösterir...*"

Şimdi burada anlaşılması gereken nedir?

1- Kürt sorununu "ekonomik" bir sorun olarak görüyor... Neden?

2- "*Güney doğu halkını kazanmalıyız!*" Ne demek kazanmak? Kürtler kâfir mi ki Müslümanlaştırmak kazanacak! Yoksa kazanmaktan maksadı, Kürtlerin dindar ve milliyetçi bir çizgiye kaymasını engelleyip Türklere entegre etmek mi?

Zaman gazetesinde Ümit Kardeş'in şu ifadeleri yer aldı: "*Kürtleri 'asimile'de başarılı olamadık; sorun sadece askerî değildir, sivil hareketlerin de bu konuda yer alması gerekir...*" Mahir Kaynak ise bu konuyu daha da netleştirmiştir: "*Devlet, Güneydoğu ayağını Fethullah Gülen cemaatine havale etmiştir...*"

Bu sözler ve pratik gösteriyor ki, Amerika'nın Irak'a müdahalesi kutsal statükoyu parçalamıştır ve yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır, Türk İslamcılar. Hatta hocafendi yine bir ifadesinde, "*İslam dünyası yoktur*" tabirini kullanmaktadır. Çünkü bunlara göre, Türklük ve İslam eşdeğerdir; Türklüğün düşüşü İslamın düşüşüdür! Kendisi, mevcut sistemi onaylamakla birlikte, onun en önemli ayağını oluşturmaktadır. Hocafendi silahlı değil ama Kürtleri kültürel yozlaştırmanın önemli bir ayağını oluşturacaktır. Yani asimilasyon ve entegre etmeyi "dini" bir "davet" ile yapacaktır. Yavuz Sultan'ın yaptığı "davetin" aynısını yapacaktır.

Şayet Kürtlerin 'tarih'e bir tanım getirmesi gerekirse; "*şimdiki zamanı ortaya çıkaran bir geçmiş*" demeleri gerekiyor.

Kürtlerde İslami siyasetin sosyo-politiği

FIRAT AYDINKAYA

(...toplumsal yaşamımızı, geleceğimizi ve yönetme-yönetilme biçimimizi ilgilendiren ortak sorundan hareketle sol çevreler, laik, aydın ve (güncelleştirilmiş sol-demokrat karakteriyle) Kemalist güçlerle demokratik Kürt siyasetine karşılıklı tanıma ve tanışma çağrısı yapmak gerekmiyor mu? Kemalistler, sol, muhalif ve aydın çevreler Kürtlerle uzlaşmanın kaçınılmazlığına inanıyorsa, ılımlı İslam denilen ve aslında ne olduğu, nasıl tanımlanacağı çok da belli olmayan ve tamamen "imparatorluk" güçlerinin imalatı bu projeye karşı modern aklın ve demokratik kültürün birbirini kabul eden zemininde buluşabilmelidir...)

(Aysel Tuğluk: DTP Diyarbakır Milletvekili)

Giriş...

Eğer konumuz İslam ile Kürt milliyetçiliği arasındaki ilişki ise, bu alıntıdağım yazı mükemmel bir laboratuvar malzemesi görecektir. Aynı şekilde eğer konumuz AKP'nin neden Kürt illerinde başarılı olduğunu araştırmaksa, bu alıntı gene bize güçlü bir fikir verecektir. Bu yazıda, Kürt hareketinin, tırmak içinde, "Milli Görüş" hareketini bölgede neden geniletemediğine dair birkaç şey söyleyeceğim. Bu bağlamda bence sorulan soruda sistemik bir yanlışlık söz konusudur. Bana kalırsa asıl sorulması gereken, AKP'nin neden bölgede başarılı olduğu değil tam da şudur: "Neden Kürt hareketi bir türlü tüm Kürtleri temsil edemiyor?" Burada asıl olarak bu soruya bir yönüyle yanıt bulmayı umuyorum.

Tespihin tarihi taneleri

Konuyu anlaşılır kılmak için elbette tarihe müracaat etmek gerekir. Kürtlerin dine olan yoğun ilgileri kuşkusuz mühimdir. En az bunun kadar mühim olan konu da dinin siyasetle olan dönüşümsel ilişkisidir. Dinin siyasetle ilgisi elbette ayrı bir yazı konusu olacak denli geniş bir konudur. Fakat ne olursa olsun dinin siyasete dair amaçsal talepleri vardır. Özellikle de İslamın bu talepleri karşılama bağlamında siyasal kurumlardan beklentisi vardır. Ne var ki İslam dediğimiz de, her zaman ve her yerde tekdüze ve homojen bir anlam arz etmeyecektir. Her toplumun dine yüklediği içsel anlamlar farklı olabilir. Sözgelimi Peygamber'in son dönemlerinden bu yana Araplarda devlet kurumu söz konusudur. Arap İslamı bir şekilde devletle ilişkilerini tanzim ederek vücut kazanmıştır. Bu nedenle devlete yüklediği engin anlamlar vardır. Devletin de dine yüklediği konformist-fonksiyonel bir anlam var. Buradan

çıkan sonuç, dinin kamusalılık-sekülerlik imkânının belirlenmesidir.

Oysa Kürtlerde bu imkânın varlığı tartışmalıdır. Şunu demek istiyorum. 'Kürt İslamı', devletle sınılanmış bir din değildir. Bu nedenle laiklik gibi modern durumların—özellikle de mekanik şekilde—toplumsal karşılığı yoktur. Aynı şekilde devlet gibi bir siyasal yönetim deneyimi de yoktur. Buradan önemli sonuçlar elde edebiliriz. İlk mesela Kürt İslamının devlet deneyimi yoktur. Kürtler bir devlet ideolojisi olarak siyasal İslama yabancıdır. Aynı şekilde devlet düzeni ile dinsel yaşamı ayıran laiklik fenomenine de yabancıdır. Bu olgular Kürtlerdeki İslamın tamamen bireysel ve apolitik bir karakter arz ettiğini göstermez. Tersine, Kürtlerin dinsel yaşamı belki devletle tecrübe edilmemiştir ama toplumla tecrübe edilmiştir. Toplumla iç içe geçmiş bir konteks söz konusudur. Kürt İslamı yereldir, toplumsaldır, otantiktir ve fakat merkezî değildir.

Özellikle Mevlâna Halit'in şakirtlerinin Kürt coğrafyasında yayılması bu bağlamda merkezî öneme sahiptir. Nakşibendilik bu manada bir yan/gölge devlet işlevi görmüştür.¹ Nakşibendilik dinsel öğretilerinden sonra her şeyden evvel bir siyasal tavidir. Nakşibendilik aslında bir reformasyon hareketiydi. Kaderci-sefahatçı Sufi geleneğe, iktidaraşmış resmî İslama, toplumsal yozlaşmaya karşı kalibreli bir itirazdır. Bir taşra tavidir. Büyük oranda Hint geleneğinden esinlense de bir yönüyle Kürt İslamının derin izlerini taşır Nakşilik.²

19. yy ortalarına kadar Nakşibendi faaliyeti Doğu Anadolu'daki dinsel faaliyet üzerinde hakimiyet kurmuştu. (Şerif Mardin, sh. 218) Böylelikle Kürt medreseleri ilk defa büyük bir bölünme yaşamıştır. Nakşilerin bu çıkışı Kürt İslamını politikleştirmiştir. Güçlenen Nakşiler zamanla Osmanlı'nın resmî Hanefi İslamına da itiraz etmişlerdir. Halifeliğin Osmanlılar tarafından gasp edildiğini ileri süren Nakşiler, Osmanlı merkezî devletine karşı alternatif İslamı örgütlemiştir. Şeyh Ubeydullah isyanı Nakşilerin ilk provasıydı. Bu arada Nakşi medreselerinde de yenilikler söz konusudur. Geleneksel Kürt medreselerinin aksine muhalif-toplumsal siyaset dersleri de verilmiştir. Eşan'yi takiben Sünni İslam metodolojisi müfredata egemen olsa da akıl daha ön plandadır. Neo-platonculuktan esinlenen Arap düşünürlerinin kitapları da takip edilmektedir.

Nakşibendiliğin etkisiyle Kürt İslamının bir ayağı da siyasetin içindeydi. II. Mahmut'un merkezileşme politikasıyla yetkileri sınırlanan feodal beylerin yerine yeni bir ide-

olojik örgütlenme Kürt siyaset ve yönetiminde boy gösterdi. Bu aşamadan sonra Kürtlerin yaşadığı İslam, giderek artan düzeyde politik İslamdır. Devletsiz İslamın etkisindeki Kürt toplumunda otantik sekülerizm görülmektedir. Ne var ki Nakşibendiliğin yükselişi ile otantik sekülerizm gerilerken, dinsel alanın özel veya kamusal ayrımları giderek silikleşti. Zira Seyyid Kutub'u önceleyecek denli bir kuramla Nakşiler "din ve dünya"³ arasında bir ayrım olmayacağına inanmaktadır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte bilinen politikalarla, Kürt İslamı yeraltına indi. Politik yönü Şeyh Saîd isyanı ile birlikte tamamen olmasa da elimine edildi. Kürt hareketinin temellerinin atıldığı yüzyılın son çeyreğinde İslam, Kürtlerin gündelik hayatının önemli bir belirleyeniydi. Öte yandan Kürt İslamı bir şekilde kendisini mobilize ediyordu. Söz gelimi gündelik hayat sorunları, toplumsal anlaşmazlıklar için insanlar Cumhuriyetin mahkemelerine nadiyen gidiyordu. Bu sorunların çözüm yeri geleneksel şeyhlerdi. Şeyhlik bu manada gündelik olarak zaten hüküm veren politik bir kurumdu. İnsanlar hangi partiye oy vereceğini bile bu doğal önderlere soruyordu. Mikro politik güç olarak bu kişiler işbaşındaydı.

Matem rüzgârlar toplumu

Daha önce bir tarihteki yazımda Kürt hareketinin *Milli Görüş* hareketi ile mücadele edecek kuramsal dayanımı ve siyasal enstrümanları yoktur demiştim.⁴ Yukarıya aldığım yazıdan anlaşıldığı kadıyla *Milli Görüş*'le mücadele stratejisi bağlam değiştirerek, bu parti üzerinden dinin toplumdaki rolüyle bir hesaplaşmaya evrilmiş görülmüyor.

Bu zihinsel yanılmanın kanyonlarına gireceğim. Fakat öncelikle şu konuya projektör tutmak, konunun parçacı yapısını anlamak açısından bir hayli önemlidir. Kürt coğrafyasında yaşanan Hizbullah deneyimi/felaketi sanılanın aksine çok önemli sonuçlar yarattı. Hizbullah olgusu hiçbir zaman tam olarak irdelen(e)medi. Geniş kesimlerce devletin Kürtlere karşı kullandığı ahlak dışı bir hareket olarak değerlendirildi. Elbette çeşitli devlet kaynakları bu örgütü kullanmıştır. Fakat Hizbullah gerçeği hiçbir zaman bununla sınırlı değildi. Hizbullah sosyolojik bir realiteydi. Kürt toplumunda yaşanan belki de İslami anlayışın uç bir yorumuydu. Ve fakat bu yorumun Kürdistan'da belli bir dinsel ve sosyolojik karşılığı vardı.

"Peki nasıl oldu da Hizbullah bölgede taban buldu?" sorusu Kürt camiasında hiçbir şekilde sorulmadı. Öyle tuhaf karşılandı ki bu süreç; sanki Hizbullah üyelerinin Kürt illerine ithal edilmesi söz konusuydu! Hizbullahı ortaya çıkaran kültürel, toplumsal, ekonomik, dinsel ve simgesel kökenler hâlâ orta yerde durmaktadır. Konumuz Hizbullah olmadığı için işin derinliğine girmeyeceğim. Fakat bu olgu

işin içine katılmadan yakın dönem Kürt İslamı anlaşılabilir. Bu nedenle kısaca Hizbullah'a dair birkaç tespit yapmak son derece önemlidir.

İlk başlangıcında Hizbullah hareketi yan politik bir kültürel yenilenmeydi. Gerçekten de Diyarbakır ve Batman'daki bir iki kitabevi çevresinde bir araya gelen bir kültür arayıştı. İran medreselerinde eğitim gören birkaç Kürt öğrencinin bu hareketin merkezine geçmesiyle kültürel kodlar politik taleplere evrildi. Bu dönemde Hizbullahın siyasal ütopyası İran benzeri ulus-devlet modunda bir İslam devleti kurmaktır.

Tabanı biraz daha homojendi. Özellikle köylerden şehre henüz göçmüş öğrenciler bu hareketi mobilize ediyordu. Hizbullah kelimesinin tam manasıyla bir köy/lü İslamıydı. Kırsallığın disipliner kısırlığı kadar, taşralığın tavizsizliği ve köylülüğün tüm sabitliği için içindeydi. Hizbullahın sosyolojisini yapmak köy ile kent arasındaki sert gerilimde kulaç atmak demektir.

Kürt coğrafyasında köylülüğün gerilemesi, köylü üretim araçlarının ve köy toplumunun kente taşınması Hizbullah'a enerji veren temel etmendir. Özellikle de köy yakmalannın çok yoğun olduğu, kente sınırsızca sığınan köylülerin sert öfkesi Hizbullahı örgütleyen temel performanstı. Kente evinin yakılması sonucu göçenler, kente tutunamayanlar, kent yabancılığına karşı bir cemaat dayanışmasına ihtiyaç duyanlar kendini kaptırdı bu harekete. Kentlilik ile birlikte gelişen modernleşmeye, televizyonun yaygınlaşmasından doğan yozlaşmaya, kültürel değişimlere, kapitalist ilişkilere karşı çıkan bu hareket kendi içinde alternatif önermeyen basit bir itiraz hareketiydi. Her durumda köylülükten kentleşmeye doğru geçiş yapan Kürt toplumunun ilk ciddi direnişidir. Sonuç olarak Hizbullah bir geçiş süreci örgütleyiydi. Peki ama hemen hemen benzer sosyolojik tabana dayanan Kürt hareketi neden bu tabanda etkili olamadı? Asıl soru budur kanımca. Zira bu taban hâlâ büyük oranda ya SP'ye ya AKP'ye oy veriyor. Ve bugün esas tartışmanın merkezi burasıdır. Bunun için başka gösterenlere bakmalıyız.

Hizbullah hareketi bir taşra İslamıydı. İçinde taşra muhafazakârlığı, taşranın şiddete yüklediği anlam ve otoriterlikle kuşanmış bir ideoloji söz konusuydu. Bu hareket dinsel evvel ideolojik bir hareketti. Burada kullandığı şiddet ebe fonksiyonunu değil, yok ediciliği yüklenmişti. Bu nedenle Hizbullahın vahşi şiddeti, ideolojisiyle uyumlu bir amaç haline aldı. Buna rağmen modern enstrümanlar, modern yöntemler kullanan ve İslamı modern bir ideoloji koşullarında yorumlayan bir hareketti Hizbullah. Belki de Kürt toplumunda İslami siyasetin ilk ve fakat aşırı uç yorumuydu. Reaksiyoner bir ideolojisi vardı. Modernliğe tepkiliydi. Siyasetten arındırılmış muhafazakâr İslama tepkiliydi. Laik rejime tepkiliydi. Sekülerist Kürt hareketine

tepkiliydi. Tarihsel İslama tepkiliydi. Sonuç olarak, tepki ortak paydası son derece genişti. Tüm enerjisini tepki üzerine şekillendirdiği için şizofren bir ideoloji haline almıştı. Bu nedenle de alternatif bir toplumsal tahayyülü yoktu. Yıkma temelli bir strateji, ideolojiyi belirlemekteydi. Devlet bu hareketi iyi bildiği için, kendi illegal sistemi içine almakta gecikmedi. Böylelikle devletin paramiliter bir ideolojisi haline geldi. Böyle olduğu ölçüde de Hizbullah bir provokasyon hareketiydi. İki anlamda provokasyon. Kürt hareketini din bağlamında provoke etti. Hizbullah nedeniyle Kürt hareketi Kürdistan'daki dindar kitleler ile buluşamadı. İdeolojik gerginlik derinleşti. Diğerleri ise Kürt İslamının Kürdiliğini provoke etti. Hizbullah Kürt İslamını marjinalize etmekle kalmadı kriminalize de etti.⁵ Sonuç olarak devlet usta bir hamleyle kendisi için tehlikeli hal alan Kürt İslamını provoke edip, ona düşük yaptırdı.

İslami modernleşmenin Kürt desenleri

Hizbullah felaketinden sonra bugün Kürt coğrafyasında bir dinsel yenileme-canlanma açık bir şekilde göze çarpıyor. Aslında sadece dinsel bir canlanma da değil. Zira bu geleneksel değil, fakat gelenekselliğin yeniden üretimi sayılabilecek özgün bir yenilenmedir. Peter Berger'in gösterdiği üzere dünyadaki dinsel canlanma 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana ivme kazanmış bulunmaktadır. Kürt toplumunda din öteden beri toplumsal hayatta belirleyici rol oynuyor. Fakat şimdilerde yenilenmiş bir içerikle kendini ortaya koyuyor. Geleneksel medreselerden üretilmiş gelenekselci İslam değil, bunun yerine modern okullarda modern İslami düşünürlerin kuramları eşliğinde bir uyanış var karşımızda. İlk defa Kürt toplumunda bilgi üretme biçimleri tersinden çevrilmiş halde üretiliyor. Artık gençlerden topluma/büyüklerle akan bir İslami bilgi süreci söz konusu.

Henüz emekleme aşamasında olsa da Kürt toplumunda modern anlamda üretilen bir İslami bilgi deneyimi yaşanıyor. Buna İslami Kürt modernleşmesi demek isabetlidir. Kur'anı Kerim'in Kürtçe çevirisi ve okunuşu, hadislerin Kürtçeye çevrilmesi, cuma vaaz ve hutbelerin Kürtçe yapılması gibi yeni İslami durumlar söz konusu. İslami bilginin Kürdileşmesi süreci var karşımızda. Bu kültürel canlanış siyasetle de ilgilidir. Roj tv'yi izleyen, Azadiya Welat'ı takip eden, Said Nursi benzeri Kürt âlimlerini Kürdi bir üslupla yeniden yorumlayan bir sosyolojik kitle var karşımızda. Bu elbette homojen bir modernleşme değildir. Heterojen toplumsal sınıflar, farklı toplum kesimleri arasında böyle bir modernleşme dalgası var. Bu bir tür dip dalgadır. Zaman zaman örneğin karikatür krizinde olduğu gibi, Türkiye'de bir ilk gerçekleştirerek iki yüz bin kişiyi aşan kalabalıklar olarak siyaseten de kendini gösteriyor.

Bir süre Hizbullah tabanı olan-aldatılan köylü kitleleri, kente tutunamayan yoksul varoşlar, seküler modernliğe karşı orta sınıf, yeni palazlanmakta olan orta düzeydeki burjuvazi bu modernleşmenin heterojen gözdesini teşkil ediyor. Kürt coğrafyasında bunu geleneksel İslamın ortalama kitleleriyle hesap ettiğimizde bunun önemli bir çoğunluğa tekabül ettiği ortadadır. Bu kitlenin önemli bir sorunu, verili sistemle din bağlamında başışık olmamasıdır.

Bu başışık olmama halini politik dile iyi tercüme eden AKP oldu. AKP dinsel enstrümanlar aracılığıyla Kemalist sisteme olan rezervlerini bu kitleye iyi pazarladı. Böylelikle bu heterojen kitle 22 Temmuz'da AKP ile bir tür pragmatik ittifak yaptı. Bu kısmen Cumhurbaşkanlığı seçimi gibi konjonktürden de kaynaklandı. Fakat asıl sorun Kürt hareketinin bu kitleyi siyaseten ve kültürel olarak temsil edecek simgesel-kuramsal-örgütsel bir alt metin inşa edememesidir.

Özgürlük musluğundan iktidar damıtmak

Buraya kadar Kürt toplumunda gelişen İslami durumları anımsatmak istedim. Kürt İslami siyaset kurumuyla, devletle sağlıklı bir diyalog kurabilmiş değil. Şimdilerde böyle bir imkân söz konusu. Şimdi yukarıya aldığım yazılarla bağlantılandırarak bu konuya dair birkaç not hatırlatmak isterim:

Kürt hareketi her şeyden evvel kendisini özgürlüklerden yola çıkan bir hareket olarak tanımlamaktadır. Özgürlükler arasında belki öncelik olabilir, fakat bir hiyerarşi olmadığı tartışmasızdır. Kürt hareketi son dönemde özgürlüklerden çok iktidar vurgulanıya öne çıkıyor. Aysel Tuğluk'un yazısı bu manada önemli bir köşe taşıydı. Yazının özü "*siyasal İslama hayır, kültürel İslama evet*" şeklinde betimleyebileceğimiz tipik bir iktidar metnidir. "Evetleme-hayırlama" jargonu iktidarların ürettiği bir söylem. Tuğluk, kendi siyasal iktidarının içinden, Kemalist iktidara seslenmekte ve el vermeye çağırılmaktadır.

Kemalizmin Kürtler için ne derecede uğursuz ve güvenilmez bir ideoloji-tarihsellik ürettiğini söylemeye gerek yok herhalde. Son seksen yılda her Kürt bireyinin rüyalarını kâbus olarak süsleyen tek ve ortak figür Kemalizmdir. Kâbus bir ideolojiye el uzatmanın sömürgecilik karşıtı literatürde ne manaya geldiğini bilmeyen yok. Celladının iktidarı ortak olma isteminin ahlaki sterilliği şurada kalsın, fakat cellatla işbirliği için asıl kurbanın, başka kurbanlar işaret etmesi/ısmarlamasına ne diyeceğiz? Özgürlük etiği, kendi kurban pozisyonunun yerine başkasını oturtmak mıdır! Bu ancak iktidar merakıyla açıklanabilecek virüslü bir diskurdur. Bu diskur, Kürt siyasetinde de şu ara cari bir yorum olarak işlev görüyor.

Sonsöz olarak şunu söylemek isterim ki, özgürlük si-

yaseti ile iktidar siyaseti asla aynı nehirde akmaz.

aydinkayafirat@hotmail.com

DIPNOT

- 1 Nakşibendi uyanışı aslında 17. yy ortalarında Hindistan'da başlamıştı. Ancak esas yayılışı Batı sömürgeciliği ve emperyalizmine karşı verilen tepkide saklıdır. Kazan Tatarlarının kültürel canlanışından, Çin'deki Müslüman nüfusun yeniden canlanmasına, Endonezya'daki Hollanda karşıtı isyandan Orta Asya'daki Rus nüfuzuna karşı dinsel ve toplumsal hayat üzerinde etkili olmuştur. (Şerif Mardin age.)
- 2 Bu arada nedense son dönemlerde Kürt basınında Nakşilik söz konusu olunca birden "hiddet" baltaları çıkarılmaktadır. Bu ha-

kim tavra göre Nakşilik, İslamı şirazesinden çıkarmıştır. Bir tür yanlış İslamın adı olarak lanse edilmektedir Nakşilik. Neredeyse bu hareket bir provokasyon tarikatı olarak karşılanmaktadır. Belirtelim ki ortaya atılan iddialar Nakşiliği, bir karşı siyaset olarak algılama biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle çoğu zaman iddiaların gerçek Nakşilikle bir ilintisi kalmamaktadır.

- 3 Bkz. Shahrough Akhavi; "Seyyid Kutub: Felsefenin Sefaleti ve İslam Geleneginin Korunması"
- 4 Kasım 2007 tarihli Tiroj dergisine bakınız.
- 5 Nitekim Kuzey Irak'a kara harekâtının olduğu günlerde Diyarbakır'da düzenlenen DTP protestosuna katılan İmam hemen Hizbullah üyesi olarak damgalandı. Ve tutuklandı.

Devletin Kürt stratejisinde politik İslamın rolü

MUSTAFA PEKÖZ

İrçılık ve şovenizmle beslenen siyasal İslamın ideolojik gıdası Türk-İslam sentezciliği olup pratik buluşma noktaları ise İslamcı sistem partileridir. Nakşibendi Şeyhi Zahit Kotku'nun talimatı ile Necmettin Erbakan tarafından kurulan Milli Nizam Partisi (MNP), İslamcılığın devletle bütünleşme sürecinin ilk adımı olarak bilinir. Milli Görüş stratejisinin devamı olan MSP, RP-FP ve SP-AKP, Kemalist rejimle İslamcılığın birleştirilmesi politikasıdır. Her ikisinin inkâr stratejisinde Kürtler öncelikli olarak ön plana çıkmaktadır.

Bölge'de İslami kurumsallaşma

Devlet, Kürtlerin en zayıf halkalarından birinin din faktörü olduğunu biliyor. Kürtleri en kestirme ve kolayca etkileme yolunun İslamcılık olduğunun da farkındadır. Bu nedenle İslamcı partilerin Kürt halkı içinde çok yoğunluklu örgütlenebilmesi için bütün gücünü kullanmaktadır. Kemalist rejim, batı bölgelerinde İslamcı hareketlere karşı 'balans ayarı' yapmaya çalışırken, Kürt illerinde örgütlenebilmesi için ordu-tarikat ittifakı eksenindeki faaliyetleri öncelikli olarak ön plana çıkartmaktadır. Kürtleri politik İslam ekseninde tutarak, ulusal bilincin deforme edilmesi için çok kapsamlı ve bir o kadar da tehlikeli politikaları uzun

yıllardan beri uyguladıklarını biliyoruz. Kürtlerin toplumsal ilişkilerinde ve yaşam tarzında hâlâ feodal aşiret ilişkilerinin ve dinin önemli bir rol oynaması nedeniyle İslam faktörü çok bilinçli olarak ön plana çıkartılmaktadır. Örneğin, 12 milyon nüfusu olan İstanbul'da 2203 cami bulunurken, Diyarbakır'da 1357, Van'da 1041 olmak üzere Kürt illerinde 14431 cami bulunmaktadır.¹ Aynı şekilde İslamlaştırmanın bir başka boyutu olan İmam Hatip Okulları'nın (İHO) Kürt illerinde giderek yoğunluk kazanması da tesadüfî bir durum değil. Kürt illerinin genelinde bulunan İHO'nun sayısı 63'tür.² Türkiye genelinde 23 tane ilahiyat fakültesi bulunmaktadır. Bunların yüzde 39'u, yani 9 tane si Kürt bölgesindedir. Kürt bölgesinde bulunan hemen her üniversitede bir tane ilahiyat fakültesi bulunmaktadır.³ 2010 yılına kadar açılması planlanan 5 ilahiyat fakültesinin 4'ünün Kürt illerinde bulunan üniversitelerde açılması planlanmaktadır. Bütün bunlar devletin Kürtlere yönelik uyguladığı politik stratejinin bir parçasıdır.

Binlerce yıldır köklü ilişkilere dayanan, son derece yaygın ve etkin olan tarikatların egemenliği halen önemli oranda hissedilmektedir. Kürt illerinde sistem partileri içerisinde MSP-FP ve şimdi de AKP gibi İslamcı partilerin etkin olması, Kürtlerin İslam ile olan tarihsel bağları ve bu-

nu çok yönlü kullanan devletin politik yönelimleridir. Kürt nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 17'sinin tarikatlarla doğrudan ilişki içerisinde olduğu hesaplandığında, sorunun ciddiyeti çok daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, RP'nin 1989 seçimlerinde 15 Kürt ilinde aldığı oy ortalaması yüzde 20.8'dir. 1991 yılında HADEP'in seçimlere katılmadığı dönemde aldığı oy ortalaması yüzde 27.8'dir.⁴ Kürt halkı, ulusal bilinç ile dinsel değerler arasında gel-gitler yaşamaktadır. Diyarbakırlı RP'li bir yöneticinin, Temmuz 1996'da hükümete gelen partisine yaptığı uyan, bölgedeki Kürt gerçekliğini anlatıyor: "...ANAP, DYP, SHP, CHP hep iktidar oldular, sorunları çözeceklerine daha da ağırlaştırdılar. Partimiz de aynı yolda giderse, bu, bölgede devletin sonu olur. Buraları Allah göstermesin, tümünden HADEP'li olur..."⁵

AKP'nin misyonu

Kürtlerin mevcut durumunu en iyi analiz eden devletin kendisidir. Bölgeye yönelik geliştirilen çok kapsamlı politik projeler de doğrudan Kürtlerin tasfiyesini kapsamaktadır. İslamcı hareket, tasfiye stratejisinin ana merkezini oluşturmaktadır. Tarikat veya İslami cemaatler Kürt illerinde sömürgeciliğin volan kayışları olarak işlev görüyor. Nakşibendcilik, Nurculuk, Süleymanlık ve Fethullahçılık gibi İslami örgütlenmeler bunun çok somut örnekleridir. Kürt illerinde devletin bütün kurumları İslamcılara teslim edilmiş durumda. Tek hedef Kürt siyasal hareketinin tasfiye edilmesi ve sömürgeci rejimin devam ettirilmesidir.

Geçmişte, komünizm tehlikesine karşı izlenen 'İslam', bugün, Kürt hareketine karşı 'İslam' politikasına dönüştürüldü. Bölgenin ekonomik ve politik sorunları dikkate alındığında, İslamcı hareketin önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Kürt toplumsal hareketinde olası bir gerileme, İslamcı güçleri Kürt bölgelerde çok daha etkin kılacaktır. Bunun en somut örneği, Genelkurmay ile anlaşan AKP'nin elde ettiği seçim sonuçlarıdır. Bu geçici konjonktürel bir durum değildir... Sistemik bir gelişme içerisinde olduğu çok nettir. AKP, Kürt illerinde sömürgeci rejimi temsil etmektedir. Devlet için stratejik öneme sahip olan Diyarbakır'da İslamcı hareketin yükselişi sıradan bir gelişme olarak ele alınamaz, alınmalıdır.

Kürt illerinde, AKP, bütün bu çalışmaların merkezinde durmaktadır. İlk hedef, Amed'i ele geçirmektir. Kale ele geçirildiğinde tasfiye hareketi bir o kadar hızlı olacaktır. İslamcılık damanı güçlü olan Kürtler, bu girdaba çekilmek isteniyor.

Kürtler son 20 yılın en büyük tasfiye hareketi ile karşı karşıyadırlar. Bir dönem, Kürt ulusal mücadelesini tasfiye etmek için devlet tarafından kurulup kullanılan Hizbullah'ın âdeta siyasal kanadı işlevini görüp aynı zamanda

bölgede devleti temsil eden AKP, bu tasfiye hareketini hem İslamı hem de Ankara'nın 'yeni' Kürtlerini kullanarak yapmaktadır.

Çünkü, sadece iç politikada değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası ilişkilerde de siyasal sistemin kapana kısıldığı en önemli stratejik sorun Kürt realitesidir. Onun içindir ki, devlet, politik dengeleri lehine çevirmek için, önümüzdeki birkaç yıl içerisinde Kürtleri ekonomik, politik ve dinsel olarak tam bir kuşatmaya almaya çalışıyor. Çok yönlü yürütülen psikolojik savaş ile önce beyinlerde bir irade kınması ve iç güvensizlik yaratıp daha sonra da örgütsüzleştirerek tasfiye etmeyi amaçlıyor. Bunun için de halkın manevi değeri olan 'İslamı kullanmaya çalışmaktadır. Kürt ulusal direnişi karşısında geleneksel sistem partileri bir bütün olarak tasfiye oldular. Saflaşma çok açık olarak belirginleşti. Askerî saldırılarla Kürtlerin tasfiye edilmesinin söz konusu olmayacağı da çok açık olarak görülmüş durumda. Geriye İslam eksenli faaliyet kaldı. İşte sistem kurumları da, Kürtleri etkisizleştirmek için 'İslamcılık' silahı üzerinde tam bir ittifak oluşturdular. Genelkurmay, Kürt bölgelerinde tarikat örgütlenmeleri için gerekli desteği sunmaktadır. Valiler, kaymakamlar, emniyet müdürleri, sağlık ekipleri, Milli Eğitim, il müftüleri gibi sistemin bütün kurumları İslamcı tarikatların üsleri haline getirilmiş durumda. Kürt illerinde tarikatlara ait vakıflar, devletin sınırsız parasal desteğini kullanarak çok kapsamlı bir faaliyet yürütüyorlar.

Fethullah'ın itiraf ettiği...

Türk İslam sentezi ekseninde uluslararası alanda örgütlenen, birkaç yıldır ABD'nin kucakına oturmuş ve Ortadoğu'nun işgalinde CIA ile birlikte projeler üreten F. Gülen, Türkiye'nin bölge coğrafyasında uygulamaya koyduğu Türk-İslam politikasının geliştirilmesine nesnel bir zemin hazırlayarak Kürt siyasal hareketinin tasfiyesinin öncülüğüne soyunmuş görünüyor. Böylece Genelkurmay ile başmanın yollarını arayan Gülen, Kuzey ve Güney Kürdistan'da İngilizce eğitim yapan onlarca koleji faaliyete geçirmiş durumda. Sadece Diyarbakır, Batman, Şırnak, Hakkâri, Bingöl gibi illerde değil, aynı zamanda Güney Kürdistan Federasyonu bölgesinde de aynı çalışmalar yoğunluklu olarak devam ediyor.

Örneğin Güney Kürdistan Federasyonu sınırları içerisinde bulunan Erbil bölgesinde okul açılması için 9. Cumhurbaşkanı Demirel ile yaptığı görüşmeyi Aktüel dergisindeki söyleşisinde şöyle anlatıyor: "Erbil'de Türkmenler için okul açacağımız zaman orada Barzani ve Talabani hâkimdi. Ben Sayın Cumhurbaşkanı'na sordum o meseleyi, Devletin burada okul açmasını zaruri görüyorum, aksi halde, oradaki Türkmenleri Kürtler eritir dedim. Eğer siz yapmayacak-

sanız, bilin ki biz yapacağız dedim. Onlar da 'Nasil istiyorsanız öyle yapın' dediler. Bu bilinerek yapıldı. Onun için MİT de, oradaki istihbarat örgütleri de bu işin hep yanında oldular. Ve Erbil bombalandığı halde bizim okula bir şey yapmadılar. Irak da yapmadı. Barzani de... Orada eğitim devam ediyor. Hatta ikincisi ve üçüncüsü açılması bahsi mevzuu..." Kürdistan Federasyonu bölgesinde açılan okulların üç stratejik önemi var. Birincisi, Kürt çocuklarının Gülen okullarında asimile edilerek ve Türk devletine hizmet etmelerini sağlamak. İkincisi, Türk istihbarat birimlerinin bölgedeki faaliyetlerine olanak sunmak.

Milliyetçi-İslamcılık ittifakı

Sistemin ortak iktidar gücü haline gelen İslamcı güçler, kendileri için son derece önemli olan 'türban' konusunda da generallerle anlaştılar. İslama ait ne varsa hepsini Kürtlerin asimilasyon süreci için kullanmak isteyen Kemalist generallerle İslamcı AKP arasında tam bir ittifak oluşmuş durumda. Türbanın serbest edilmesinin Kürtler üzerinde ciddi bir etki yaratacağı, bunun da yerel seçimlere yansıtacağı, böylece Kürt ulusal hareketinin etkisizleştirilmesinin bir aracı haline geleceği hesaplanmaktadır. Ne kadar tutar, zamanı gelince göreceğiz. Ama AKP'nin esas taktiği, Kürt meselesinde tutunarak generallerin olası 'gazabından' kurtulmaktır. Yani türban da Kürt mücadelesine karşı, rejimi korumanın bir parçası haline getirilerek, İslamcılar ile generallerin yeni bir buluşma noktası gerçekleştirmiş oluyor.

Başka konularda tam bir 'it dalaşına' giren milliyetçi, İslamcı ve devletin laikçi kesimleri, Kürtler söz konusu olduğunda tam bir uyum içinde çalışmaktadırlar. Örneğin

"İmam Hatiplilerin arasında hiç terörist çıkmamıştır" diyen Isparta'nın AKP'li Belediye Başkanı Hasan Balaman, böylece milliyetçi ortaklarına da destek mesajı gönderiyor. İslamcı olduğunu iddia eden bu güçlerin beyinlerinin arka planında her zaman şovenizm vardır. Rejimin, politik sürecin en kritik anlarında milliyetçi-İslamcılık ittifakı, sistemin stratejik bir politikasıdır.

Devlet bütün kurumlarını harekete geçirerek son kozunu İslamcılar kullanarak oynuyor. Bu oyunun bozulması, Kürtler için stratejik bir başarı olacaktır. Aynı zamanda inisiyatifin önemli oranda ele geçirilmesi demektir. Bu politik bilinçle, Kürtlerin çok yönlü örgütlendirilmesi oldukça önem kazanıyor. Kürt illerinde inkâr rejiminin volan kayışları olan bütün tarikat kurumları işlevsizleştirilmeli ve tasfiyesi sağlanmalıdır.

Kürtlerin başına bela olmaya çalışan devlet endekli politik İslamcı hareketin akibetinin de diğer sistem partileri gibi olması, uluslaşma ve özgürleşme stratejisinin en önemli halkasıdır. Bunun için ise 'küresel' sistem güçleri dışında olan Kürtlerin birliğinin ve özellikle de Kürt ve Türk halkları arasında politik kardeşliğin ve ittifakın sağlanması belirleyici önemdedir.

Gokyuzu9@aol.com

DİPNOTLAR

- 1 Aktaran Bulut Faik, Yeşil Sermaye Nereye-Tarikat Sermayesi 2, İstanbul, Su Yay., 1999, syf: 235, www.diyaret.gov.tr
- 2 www.milliegitim.gov.tr
- 3 www.universiteler.com
- 4 www.belgenet.com
- 5 Aktüel dergisi, 19-25 Eylül 1996.

TİROJ'DAN OKURLARINA

Büyük medya tekeline bağlı yayın dağıtım şirketi, bağımsız yayın organlarına karşı kabul edilemez derecede ağır parasal koşullar dayatmıştır. Türkiye'de yayımlanan pek çok dergi, bu şirketle ilişkisini kesme kararı almıştır.

Dergimiz, Mart 2008 tarihinden itibaren, kendi olanaklarıyla dağıtımını gerçekleştirecektir. Dağıtım şirketinin ağı dışında kalan bayiler ve kitapçılar aracılığıyla okuyucumuza ulaşacağız.

Tiroj, her zaman olduğu gibi, bu durum karşısında da okuyucularının desteğine başvuruyor.

Okuyucularımız, buldukları il ve ilçelerde dergimizin dağıtımına uygun kitapçı ve bayilerin adreslerini saptayarak bize iletebilirler. Uygun bayi ya da kitapçı bulunmayan yerlerdeki okuyucularımızın abone olmalarını öneririz.

Saygılarımızla...

Kürt sorunu nedir ve nasıl çözülür?*

YILMAZ ÇAMLIBEL

Herhangi bir sorunu çözmek için, her şeyden önce, o sorunun bilimsel bir tanımını yapmak gerekir. Toplumsal sorunlar, zannedildiğinden daha karmaşıktır. Birçok uzlaşır ve uzlaşmaz zıtlıklar barındırırlar. Kürt sorunu da, böyledir. Kimilerine göre Kürt sorunu geri kalmışlık sorunudur. Bölgenin kalkındırılması, sorunu çözmeye yetecektir. Kimine göre kültürel haklar tanındığında, kimine göre feodalizm çözüldüğünde, kimine göre ise bazı siyasal haklar verildiğinde sorun çözülecektir. Kürt sorunu, bu söylenenleri de içinde barındıran ulusal bir sorundur. Diğer bir tabirle, Kürt halkının kaderini belirleme (hangi toprak üzerinde, hangi bayrak altında, hangi isimle, hangi siyasal ve ekonomik sistem içinde yaşayacağına karar verme) sorunudur.

Biraz tarih...

Kürt coğrafyası, tarih boyunca yeraltı-yerüstü zenginlikleriyle, İpek ve Baharat Yolu üzerindeki stratejik konumuyla, istilacı ve talancı kavimlerin saldırılarına uğramıştır. Bu nedenle ortak vatan, tarih, dil ve ruhi şekillenme özelliklerine sahip olmasına karşın, ortak bir pazar oluşturmadığı için, ulusal devlet olma şansını yakalayamamıştır.

Osmanlı hakimiyetiyle birlikte sömürge haline gelmiştir. Osmanlılar, sömürgeleştirdiği ülkelerin iç yapısını değiştirmeye çalışmıyor, dilini, kültürünü yasaklamıyordu. Örneğin Cumhuriyet yöneticilerinin yok saydığı halka Kürt, ülkesine de 'Kürdistan' deniliyordu.

Osmanlı döneminde Kürt mirleri, üzerinde yaşadıkları toprak ve bu toprak üzerinde yaşayan insanlar üstünde, egemenlik kurmuş küçük devletlerdi. Osmanlı'nın yönünü batıya çevirip merkezileşmeye başlamasıyla birlikte, Kürt mirlerinin toprak ve halk üzerinde kurduğu egemenliğine son verildi.

Osmanlı'nın yıkılış sürecinde, Osmanlı halkları emperyalist devletlerle işbirliği yaparak, ulusal devletlerini kurduklar. Kemalistlerin ortak devlet kurma vaatleri üzerine, Kürt halkının büyük bir bölümü, Kemalistlerle beraber hareket etme yolunu seçti.

TC'nin kurulmasından sonra Kemalistler, Kürtlere verdikleri tüm sözlerden caydılar. Onların dillerini, kültürlerini yasakladılar. Kürt varlığını yok saydılar... Bu inkarcı,

sömürgeci sistem nedeniyle günümüzde, Batı metropollerinde kişi başına düşen millî gelir 8 bin dolara ulaşırken, bazı Kürt illerinde bu rakam 300 dolar civarında kaldı. İşte bu sistem nedeniyle Kürt sorunu, ülkeyi ve toplumu derinden etkileyen, başat sorun haline gelmiş bulunmaktadır.

Kürt halkının sürdürdüğü kararlı mücadele sonucunda yöneticiler, Kürt varlığını kabul etmek zorunda kaldılar. Bu sefer de "Aynımız gaynımız yok, Kürtler bizim birinci sınıf vatandaşlarımızdır" gibi safсата sözlerle ve göz boyayan projelerle, halkın bilincini karartmaya çalışıyorlar. Kürt sorununun nedenini, bölgeler arası dengesizlik, feodalizm ve geri kalmışlık biçiminde sunmaları, bunun tipik bir örneğidir.

Bunlar mı feodalizme karşı!

Kemalistler, hilafeti kaldırmayı, padişahlığa son veremeyi, cumhuriyet ilan etmeyi, TBMM'ye kabul ettirmişlerdi. Bu kararların alınması şüphesiz ki cesaret ve kararlılık istiyordu. Padişahlık ve halifelüğün ortadan kaldırılması gibi tehlikeli konularda cesaretle adım atan bu kişiler, neden toplumda ciddi bir gücü olmayan Kürt ağalarının ellerindeki topraklara el koyup, fakir köylülere dağıtmadılar? Köskoca Osmanlı feodalizmini ortadan kaldıranlar, neden toplum üzerinde ciddi bir ağırlığı olmayan Kürt feodalilerinin taç ve tahtına dokunmadılar? Bu, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konudur.

Devlet yöneticilerinin önemli bir bölümü, Kürt sorununun feodalizmin tasfiyesiyle çözüleceğini söylüyorlar. Ama bunlar, ne iktidar ne de muhalefet dönemlerinde, toprak ve tarım reformu yapılması konusunda çaba göstermediler. Çünkü hem eski ve hem de yeni Kemalistler, feodalizmi yok etmeye değil, tam tersine güçlendirmeye ve yaşatmaya çalışıyorlar. Çünkü, işbirlikçi Kürt egemen çevreleri aracılığıyla, Kürt toplumunu Ortaçağ karanlığına hapsederek uluslaşmasını engellemeye çalışıyorlar. Sağcı ve solcu tüm düzen partileri, bu resmî stratejiyi destekliyorlar. Bu partilerin hepsi, Kürt ağalarını partilerine başkanı yapıyorlar. Onlara bayilikler dağıtıyor, okumuş çocuklarına parlamenter ve bürokrat olma imkânı sağlıyorlar. Sonra dönüp topluma, "Kürtler kapitalist, mebus, bakan,

* Yazann, elimize geç ulaştığı için, geçen sayımızdaki "Doğu'nun kalkınması: söylem mi, çözüm mü?" başlıklı dosyamızda yer veremediğimiz yazısı...

bürokrat, hatta cumhurbaşkanı bile olabiliyorlar. Bu da gösteriyor ki, aramızda bir fark yoktur," diyorlar.

Kısacası yöneticilerin "Bölgeler arasındaki dengesizliğin ortadan kaldırılması" söylemleri büyük bir yalandır. Dünyanın hiçbir yerinde sömürgeciler, sömürgecilerin dilini ve kültürünü yasaklamamış, halkın varlığını inkâr etmemişlerdir. Birçok yurtsever Kürt bile, bu sömürünün bir parçası haline gelebiliyor. Örneğin, iyi para kazanan tüccar, müteahhit, eczacı, doktor, mühendis, avukat gibi meslek sahibi kişiler, Kürt emekçilerinden ve tüketicilerinden sağladıkları artı değerleri, Batı metropollerine götürüp arsa, ev, dükkân gibi şeyler satın alıyorlar...

Bu dengenin bozulması, egemen ulusun sağladığı çok yönlü sömürünün rantabilitesini düşürecek önemli bir faktördür. Bu nedendir ki, bölge devletleri el ele verecek, statükonun bozulmaması için, iş ve güç birliği yapmaktadırlar. Statükoyu değiştirmeyecek nitelikte göstermelik projelerle, Kürtleri kandırmaya ve oyalamaya çalışıyorlar. Türk yöneticilerinin "Doğunun kalkınması" projesi de, bunlardan biridir.

Bir an için samimi olduklarını, bölgeler arası dengesizliği giderecek projeleri uygulamaya koyduklarını düşünelim. Bu uygulamalar Kürt sorununa nasıl yansiyacaktır acaba? Açık ki kalkınmayla birlikte, feodalizmin çöküşü hızlanacaktır. Köylüler özgür emekçiler haline gelecektir. Feodalizmin şemsiyesi altından çıkan bu insanlar, eşyanın tabiatı gereği, ulusal şemsiyenin altına gidecektir. Yani Kürt ulusal bilinci daha güçlenecek, Kürt ulusal istemleri daha da genişleyecek ve kitleselleşecektir.

AKP ne yapmak istiyor?

Kürt sorunu günümüzde, Ortadoğu sınırlarını aşmış, bir dünya sorunu haline gelmiş durumdadır. Globalizm ve Amerika'nın Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) gereği Irak'ı işgal etmesi sonucunda, Ortadoğu'nun devletsiz kalan en büyük halkı olan Kürtler, bölgenin asli unsurlarından biri haline gelmiş bulunuyor. Bu nedenle, Kürtleri yok saymak, dil ve kültürlerini yasaklamak, ulusal istemlerini şiddetle bastırmak giderek zorlaşmaktadır.

Türk sermaye sınıfı, bu önemli değişmeyi en iyi kavrayan toplumsal gruptur. Onlar, Kürt sorununu şiddetle çözme politikası yüzünden, sömürü çarkının yavaşladığını ve bölgenin sömürge olma niteliğini giderek yitireceğini biliyorlar. Sürdürülen şiddet politikaları nedeniyle yapılan yatırımlar sıfır noktasına gerilemiş, 10 milyon civarında insan, âdeta tüketici olma vasfını yitirmiştir. Türk kapitalist sınıfı bu nedenle, sömürü çarkının yeniden hızlanması için,

Kürt sorunundaki gerilimi azaltmak istiyor. Kapitalistler bölgeyi sömürmek için ellerinde tutmak istiyor. Askerler ise dağına taşına Türk bayrağı işleyip, "Ne mutlu Türküm diyene" sloganını yazmak ve bütün balkonlara Türk bayrağı asmak için istiyor...

Bu nedenle, AKP'nin Kürt sorununa yaklaşımını, son seçimde bölge halkından aldığı desteğini de, bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Kısacası AKP, Türk sermaye sınıfı ve AB'nin etkisiyle Kürt sorunuyla ilgili tansiyonu düşürecek adımlar atmamak istiyor. Ama 'derin devletin' bu konudaki muhalefetine karşı çıkma cesaretini de gösteremiyor. İki baskı arasında gidip gelen ikircikli bir politika izlemek zorunda kalıyor.

Kürt sorununa duyarlı olan herkes, ülkenin nereye sürüklendiğini merak ediyor. Bana göre sorun, ülkede yaşayan herkesi, iki ana hat üzerinde saflaşmaya doğru itiyor. Birinci hattın temel mantığı, içinde yaşadığımız toplumun çok renkli, çok sesli çoğulcu yapısıyla çelişen üniter devlet politikasını terk etmek, çağdaş uygarlık düzeyine çıkmış ülkelerdeki gibi, devleti kutsal olmaktan çıkarıp, halka hizmet eden teknik aygıtla dönüştürmek, tüm toplumsal grupların temel insan haklarından yararlandığı çağdaş demokratik bir yaşam kurmaktır.

Bu durumda, ülkede yaşayan toplumsal gruplar cemaatleşmekten kurtulacak, başkalarının varlığını kabul edecek, ona saygı gösterecek, kendine istediğini başkası için de isteyecek, karşılıklı olarak algılaşmak için kapısını diğerlerine açık bırakacaktır. Bunun sonucunda toplumsal çekişmeler ve gerilimler azalacak, hümanist duygular güçlenecek, toplumsal yaşamımız daha renkli ve zengin hale gelecektir.

İkinci hat ise, mevcut durumu muhafaza etmektir. Bu durumda, ülkede var olan çelişkiler toplumsal grupları kutuplaşmaya, hesaplaşmaya ve birbirleriyle savaşmaya itecektir. Bu durum ülkeyi iç savaşa ve bölünmeye doğru sürükleyecektir.

Sonuç olarak, Kürt sorununun ekonomik kalkınma, feodalizmi ortadan kaldırmak, kültürel haklar tanımak, okuma yazma oranını yükseltmek, asimile etmek gibi projelerle çözülebileceğine inanmak, doğru değildir. Kürt sorunu ancak, Kürt halkının ulusal kaderini belirlemesiyle çözüme ulaşmış olacaktır. Kürt halkının kaderini nasıl belirleyeceğini bugünden bilmemiz mümkün değildir. Elbette ki her insanın, kurumun ve partinin, bu konuda görüş, düşünce ve proje sahibi olması ve bunu kitlelere sunarak destek istemesi doğaldır ve hakkıdır. Ancak hiç kimsenin, kurumun veya partinin, kendisini Kürt halkının temsilcisi olarak görmesi ve göstermesi de gerçekçi değildir. Buna karar verecek temel aktör, Kürt halkının bizzat kendisidir.

Seyit Alp'in ŞAWK'ı

MUSTAFA AKYOL

Şawk, Osmanlı İmparatorluğu döneminde (romanda hangi dönem olduğu belli değil), göçerlik yaptıkları bölge olan Ararat (Ağrı) - Cezire (Cizre) yöresinde baş gösteren bir kuraklık, kıtlık yüzünden topraklarını terk etmek zorunda kalıp, İç Anadolu Bölgesi'ne doğru sürüleriyle birlikte yola koyularak, yerleşecek bir toprak parçası arayan bir Kürt göçebe aşiretinin yaşadıklarını konu edinir.

Oylar, bu aşiretin yerleşmeye niyetlendiği toprağın gerçek sahipleri olan Türkmenlerle, bölgedeki bütün toplulukların üzerinde tahakküm kurmaya çalışan Osmanlı yönetimine yakın bir beylik (Dağıstan Beyliği) arasında sürüp giden çatışmalara çaresiz katılıp, bölgede varolma mücadelesi etrafında döner.

Esere, sosyal antropolojinin gözüyle bakıldığında, sosyal yapılarını "töre"yle kuran, düzenleyen ve sürdüren bir toplumun, bu töreleri işlevsel kılan koşullardan uzak düştüğünde ne gibi değişiklikler ve çözümler yaşadığını gösterir.

Bu çalışmada, bir sosyal-kültürel evreyi, roman aracılığıyla yazınsal olarak başka bir düzeye taşıyan bu eserdeki, "kültür" öğelerini göstermeye çalışacağız.

'Töre', aşiretin harcı

Berikanlılar Aşireti, göçebe bir aşirettir ve sosyal yapılarını "göçebe-çoban" geçim etkinliğine dayalı kuran toplumların tipik özelliğini gösterir: Aşiret

üyeleri otlaklarda, dağlarda sürülerinin peşinde gezinip durur; hayvancılık yaparak geçinir. Aşiret içi ve diğer topluluklarla ilişkiler, bir tür "doğal hukuk" diyebileceğimiz "töre"ye göre işler. Aşiret mensupları, törenin uygulayıcısı olarak gördükleri bir "Bey" in önderliği ve yönetimi altında toplanmışlardır. Bey, aşireti tek başına değil, aşiretin önde gelen yaşlılarından [kitapta *rihspiler* (beyaz sakallılar) diye anılan] oluşan ve önemli kararları alırken danıştığı bir danışmanlar meclisiyle birlikte yönetir. Topluluğun diğer insanları da Bey'e yakınlıkları bakımından aşiret içinde yer edinirler. Bey'in karısı da en az onun kadar hürmet görür. Bey olmadığında yerine eşi bakar ve onun sözü geçer. Bütün erkeklerin çobanlık yaptığı göçerlikte, iyi çobanların ayrı bir yeri vardır. Aşiretler en çok iyi çobanlarıyla övünmektedirler. Çobanlar, aşiretin temel direkleridir. Romanın kahramanı da aşiretin en iyi çobanı olan Memdız'dır.

Romanın bütünü boyunca anlıyoruz ki, "töre" aşiretlerin hayatında merkezî bir rol oynamaktadır. Töre, aşireti bir arada tutan harçtır. Aşiretleri aşiret yapan onların töreleridir. Bir aşiretin saygınlığı töre sahibi olup olmamasına bağlıdır. Bu ölçüte sahip olmayan toplumlar "çapulcu" diye adlandırılır.

Kitapta, törenin bir aşiret için değeri, aşiretten birinin kendi aşiretini başka bir topluma tanıtırken söylediklerinden anlaşılabilir:

"Aşağı Cezireliyiz Bey. Koçeriz. Vaktümüzün çoğu Ara-

Seyit Alp hakkında...

2000 yılında aramızdan ayrılan Seyit Alp; Welat, Dewran, Dino ile Ceren ve yayınlanmış son kitabı olan Şawk ile Kürt insanlarını 'Kürtlük'leriyle romanlaştıran ilk yazarlardan biridir. Konu edildikleri her filmde Kürtlükleri titizlikle yok sayılan insanlara ait gerici ve gerçek dışı Kürt imgesini Yılmaz Güney nasıl ki sinemasıyla parçalamışsa, Seyit Alp de bunu edebiyatta romanlarıyla yapmıştır diyebiliriz. Romanlarını Türkçe kaleme alan Seyit Alp, Türkçede Kürtleri tüm gerçekliğiyle ve onların dünyasından biri olarak anlattı. Anlattığı insanlar, her şeyden önce, yok sayılan, inkâr edilen Kürtlükleriyle vardılar. Bunu, iyi romancılara has bir edebiyat estetiği içinde anlatarak, söyleyeceğini güzel söyleyen Seyit Alp, hem tanınmayı hem de kendimizi tanımamız için okunmayı bekliyor.

rat Dağı'nda sürülerin ardında geçmiştir. Öyleyse, ne Cezireli ne de Araratlıyız. Aslında ikisi de törelendirmiş bizi ve tam saymsız kendimizi. Kullandığımız eşya, konut, binitimiz de buna göre düzenlenmiştir. (...) Töremiz daha çok dağ töresidir ve en az bin yıllıktır. Kılıçtan keskindir. Herkese işler. Beyimiz Hacı Osman Bey'dir. Beyliği türedi olmayıp aslındandır. Bilmediğimiz eski zamanlardan gelir." (s. 29)

Bu sözlerden de anlaşılıyor ki, töreler toplumların maddi yaşam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkar ve işlev kazanırlar.

Yine aynı sözlerden, 'Bey'liğin soydan gelen bir kurum olduğunu anlıyoruz.

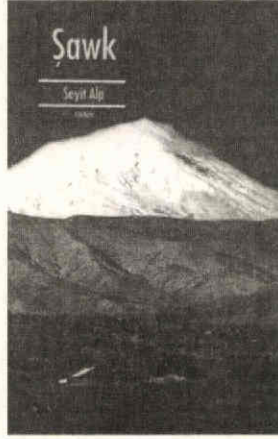
Töre, herkesin ve her şeyin üstündedir. Bir Bey'in beyliği de, töreleri ne kadar gözettiğiyle ilgilidir. Roman aynı zamanda bir "Bey" in töreleri boşlayıp sonunu hazırlamasının romanı olarak da okunabilir. Töreden ayrılan Bey de olsa, "törenin kılıcı" ona da işleyecektir.

Doğa ile göçerin kaynaştığı yerde...

İnsanların ve toplumların doğayla olan ilişkilerini, onların doğa içinde nasıl hareket ettiklerine ve hangi temelde onunla bağ kurduklarına bakarak anlayabiliriz. Kitapta, göçerlerin doğayla olan ilişkileri bunu iyi örnekler. Göçerlerin hayatıyla doğanın değişimleri, halleri iç içe geçmiştir. Kâh doğa insan gibi kızar, hışımlanır, üzülür, ağlar; kâh insan dağ gibi yücelir, rüzgâr gibi eser.

Konuşmalar, sözler, doğaya yapılan anıştırmalar ve benzetmelerle doludur. Özellikle aşiret yaşamının besin ve geçim kaynağını oluşturan evcil hayvanlar merkezî bir yer edinir. Bu hayvanlar yalnızca doğanın değil, esas olarak insanla doğanın tanıştığı, kaynaştığı yerde dururlar. Romanda buna çok çarpıcı bir örnek vardır. Aşiret yerleşecek bir toprak bulmak istediğinde, kendisine sahip olduğu en yaşlı öküzü rehber edinir. Olay şöyledir: Göç kafilesi bir düzlüğe vardığında yaşlı öküz bırakılır ve öküz gidip nerede otlarsa aşiret oraya yerleşmeye karar verir. Bunun nedeni Bey'in ağzından şöyle anlatılır:

"... Şimdi öküzü neden kovalamışım ona gelelim. Koyun seyip, başıboş bırakılırsa belanın ulaşamayacağı kuytuları çobandan iyi sezer, bilir. Arar bulur da. Yılkı at, çıkarı için kayalık, mağara, derin sel yataklarına çekilir. Önünü, yüzünü boşa getirir. Gaybın tehlikesini görünce o boşlukta koşturacaktır. Öküz de

bereketli, elverişli toprağı insanoğlundan daha iyi bilir. Çünkü kanında zamanın ve toprağın resmi vardır. Doğuştan böyledir." (s. 18)

Kadın ve erkek ilişkileri doğanın bağnazlık taşımayan yanına benzer. Kadının ve erkek her alanda rahatça birlikte olabilir. Aşiretin kadınları, yabancı erkeklere karşı da sakin ve konuşkandır. Ancak yine de kadın ikincil konumunu taşır. Kadınlar erkeklere karşı her konuşmalarında söze şöyle başlarlar: "...şu eksik aklım der ki..."

Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Bey'in karısına da Bey kadar hürmet edilir: "Hacer Hanım görününce, yaşlılar toparlandı, az doğrulup ayak değiştirdiler."

Çadırların içinde Bey çadırı, büyüklüğü ve güzelliğiyle hemen ayırt edilir. "Bey'in çadırı, ortasından kilimlerle ikiye ayrılır, biri tarafında hane halkı oturur, biri tarafında da yalnız Bey oturur ve buraya izinsiz girilmez."

Ahlaki değerlerin toplumlardan toplumlara değiştiğini gösteren iyi bir örnek vardır. Göçebe çobanlar için hırsızlık "ganimet" elde etmek, olağan, hatta erdemli bir davranış olarak görülür. Hayvancılığa dayalı bir ekonomide, geçim güvencesi daha çok doğaya bağlılık olduğu için kıtlık dönemlerinde topluluk kimisi darboğazları atlatmak için, bu yola başvurmak zorunda kalır. Bunun için de iyi bir hırsız olmak göçerlerde gözde sayılır.

Romanda bildik pek çok gelenek de vardır. Örneğin, biri uzak bir yere gittiğinde işinin rast gitmesi ve sağ salim dönmesi için ardından su dökülür.

İnsanlar, aşiret yaşamında söyleyemediklerini iki yolla söylemeyi öğrenmişlerdir. İlki, aşiret yaşamında söylenemeyen pek çok şey türkü aracılığıyla söylenir. Birbirine gönül vermiş gençler, sevdalarını birbirlerine türkülerle duyururlar. Kızlar, aşıklarının geçtiği yere işaret olarak tarak ya da ayna bırakırlar. İkinci yol ise, aşiretin delisine söylettirmektir. Bey'e karşı laf söyleyebilen tek kişi odur.

Aşiret yaşamında çok büyük bir suç işleyen, kınanan ve ayıplanan kişiye karşı, bunu yüzüne vurmak için yapılan oldukça ilginçtir. O kişinin yaşadığı çadır, insan pisliğiyle sivanır. Ve böylece herkes bilir ki, töre çiğnenmiştir ve işlenen suç büyüktür.

Bir bütün olarak roman, sosyal ilişkilerin aşiret hayatı ve töreler içinde yaşandığı bir kültürel dünyanın ipuçlarını vererek, tarihi ve toplumu anlatmada ve anlamada edebiyatın eşsiz değerini de gösterir bize. ❀

KÜRT ÇIKMAZI!

BELMA AKÇURA (GAZETECİ)

Çetin Altan'ın sözüyle başlayalım;

Tarihin tekerleği döner döner aynı yerde durur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin tekerine takılanlardan biri de Kürt sorunu.

Bu sorun yüzündendir ki; tarihimiz, öyle her zaman kahramanlar yaratan, destanımsı bir geçmişe sayfalar açan ya da altı çizilen hikâyelerden ibaret değil.

Türkiye tarihinin tekerine 'çomak sokan' Kürt sorunu; bu destansı tarihte altı değil ama üstü çizilen hikâyelere doğru yol almış, hâlâ da almakta.

Türkiye'de Kürt sorununu çözmek isteyenlerin 'vatan haini' ilan edilme olasılığının, bu sorunun çözülme olasılığından her zaman daha yüksek olmasının nedeni bu olsa gerek...

Bu yüzden Kürt sorununun 'dilini çözmek' öyle sanıldığı kadar kolay değil.

Türkler Kürtleri tanımayarak, Kürtler şiddet ve mağduriyet üzerinden siyaset yaparak ya da meseleye taraf olanların güç gösterilerini turmandırarak neredeyse 'husumet' haline getirdikleri bu sorunu çözemeyecekleri açık...

Son dönemdeki hava ve kara operasyonları da bu sorunun çözümsüzlüğü üzerine gelişmelere neden olurken, kara operasyonu sonrasında Kuzey Irak ve PKK konusunda yeni, çözüme yönelik bir süreçten bahsedilebilir mi sorusu en temel sorulardan biri oldu.

Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin Çankaya Köşkü'nde verdiği mesajlar, ne Türkiye'nin, ne kendilerinin, ne de ABD'nin PKK'yı Kuzey Irak'ta silahlı güç kullanarak yok etmelerinin mümkün olamayacağı yönünde.

Yine de kara operasyonu sonrasındaki gelişmelere bakıp, PKK'nın ateşkes ilan edebileceğini düşünenler var.

Türk ve Kürt aydınları da özellikle son birkaç yıldır belli aralıklarla bir araya gelerek 'barış' dilinde konuşmanın yollarını arıyor olsalar da Türkiye'de 'Kürt sorunu' dönüp dolaşıp aynı yerde duruyor...

Çünkü biliyoruz ki; 84 yıllık Türkiye Cumhuriyeti 60 hükümet kurdu. 11 cumhurbaşkanı, 27 başbakan gördü. 6'sı hem Cumhurbaşkanlığı hem de Başbakanlık görevlerinde bulundu.

İsmet İnönü birbirini takip eden sekiz hükümet-

te, Adnan Menderes beş, Süleyman Demirel ve Tansu Çiller üç, Recep Tayyip Erdoğan birbirini takip eden iki hükümette arka arkaya Başbakan oldu.

Ve hiçbiri siyasi irade gösteremedi, hiçbir hükümet Kürt sorununu çözemedi.

Hemen hepsi toplumları bir arada tutan en önemli ortak değerini, demokrasi olduğunu bildiler ama Kürt sorununun "üç-beş çapulcu eylemi" olduğu konusunda ısrar ettiler.

Seçim öncesi "teröre karşı tek geçerli silahın, politik, ekonomik ve sosyal önlemler olduğunu" söylediler ama seçim sonrası "teröristle" mücadele etmenin yollarını aradılar.

Kürt sorununu "28 isyan bastırdık 29. isyanı da bastırırız" zihniyetiyle değerlendirip, OHAL haritasının içine gömdüler.

Bu yüzden 84 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'ni Kürt sorununa karşı ayakta tutmak isteyenlerin hazırladığı 70'in üzerinde rapor sonuç vermedi...

Bu yüzden, bölgenin ekonomik kalkınmasına yönelik açılan 30 paket işe yaramadı...

Bu yüzden bölgede meydana gelen olaylarla ilgili TBMM'de 28 komisyon kuruldu...

Bu yüzden Devlet Planlama Teşkilatı'nın elinde 45 tane araştırma raporuna rağmen Güneydoğu GAP Projesi bitirilemedi...

Bu yüzden soruna ilişkin demokratik çözüm önerilerini içine alan uyum yasaları uygulanmadı...

Siyasi irade gösteremeyenler yüzünden sıcak ta-
kip, balyoz, çekiç, çelik, sandviç gibi adlarla PKK kamp-
larına 25 operasyon düzenlendi.

Sonuç ortada;

Kürt sorunu yoktur dediler; PKK'yı yarattılar...

PKK'yı bitireceğiz dediler; Susurluk, Yüksekova gibi çeteleri, o da yetmedi Hizbullah'ı yarattılar.

PKK'yı bitirip, Kürt sorununu halledeceğiz dediler; faili meçhuller, nereye gittiği belli olmayan paralar ve usulsüz işlerle Türkiye'yi dünya kamuoyu karşısında zor durumda bıraktılar...

Böylece Kürt sorunu OHAL sınırlarından çıktı, 'üç beş çapulcu', '5 bin terörist' oldu, maliyeti milyar dolarlarla ifade edilen savaş yüzünden ölenler 30

bin, 40 binlere ulaştı...

Cerçek şu ki; Türkiye Cumhuriyeti 84 yıldır önce 'Şark', sonra 'Güneydoğu' şimdilerde ise 'Kürt' denilen bir soruna fena halde kafa patlatıyor.

Bu yüzden önüne gelen bir rapor hazırlamış...

Asker'den MGK'ya, hükümetten muhalefete, siyasi partilerden milletvekillerine, sivil toplum örgütlerinden akademisyenlere, işadamlarına kadar hemen hepsinin elinin altında Doğu, Güneydoğu, Kürt raporu var...

Cumhuriyet'in ilk yıllarında hazırlanan ve gerçekte 'Kürtleri asimile etme' amaçlı olduğu öne sürülen raporlar, sonraki yıllarda süreç içerisinde soruna çözüm üretmek bir yana, meselenin gittikçe, nasıl daha da vahim bir hal aldığını ortaya koyuyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yirmi yılında, varlığı bilinen rapor sayısı 20'nin üzerinde ve bu raporların yarısı da "çibanbaşı" olarak nitelendirilen Dersim (Tunceli) ile ilgili. Son yirmi yıl içerisinde ise başta siyasi partiler olmak üzere kamuoyuna tanıtılan Kürt sorununa ilişkin raporların sayısı 50'yi geçiyor.

Hemen her raporda önce bölgeye ilişkin durum tespitinde bulunuluyor. Ardından resmî, ideolojik, kurumsal algılamalara göre çözüm önerileri sıralanıyor.

Dolayısıyla bu raporlar savaşa bakıp meseleye taraf olanların sürdürdüğü politikalar yüzünden sorunu bilmece olmaktan çıkartmanın mümkün olup olmadığını anlamak ya da acil çözüm önerilerinin neden hep çözümsüz kaldığına ilişkin sorulara yanıt bulmak mümkün.

Kürt sorununa ilişkin elimdeki arşivin önemli bölümü kamuoyuna sunulan bu raporlar üzerine.

84 yıldır hazırlanması âdetten Kürt raporları âdeta Türkiye Kürtlerinin de bir seremonisi gibi...

Raporlar ne anlatıyor?

Hangi parti kaç tane Kürt raporu hazırladı, kim hangi raporun altına imza attı, seçim öncesi hazırlanan raporlarla seçim sonrası hazırlananlar arasında nasıl bir fark var, kim hangi rapora itiraz etti, niçin etti yönündeki soruların yanıtlarını da bu raporlarda bulmak mümkün.

Ancak şu da var; raporların hemen her biri, ülke genelinde Kürt sorununun tartışılmasına önemli katkı sağlamakta; raporlar sadece devletin gizli, resmî ya da gayriresmî Kürt politikasının bir profilini çıkartmıyor, aynı zamanda bu sorunu tartışarak nereden nereye geldiğimizin, nereye doğru gidildiğinin de işaretlerini veriyor.

Özellikle son yıllarda hazırlanan birçok rapor;

Kürtlere sosyal ve kültürel hakların verilmesinden anadilde eğitime, Kürt kimliğinin tanınmasından OHAL ve koruculuk sisteminin kaldırılmasına, siyasi genel affa, o da olmadı Bask modeline kadar uzanan ve dönemine göre her biri radikal sayılabilecek önerilerle dolu.

Ancak birkaçı dışında bu raporlarda; ne Cumhuriyetin ilk yıllarında baş gösteren isyanlar, ne de Kürt sorununun bir sonucu olarak görülen PKK'ya ilişkin demokratik çözüm önerileri yok.

Daha doğrusu gerek isyanlar gerekse "PKK terörü"nü Türkiye'ye maliyetini hesaplayanlar açısından bakıldığında, "teröre karşı çözüm", hep gizli belgelerde şekillenen güvenlik önlemleriyle sınırlı kalıyor.

Dolayısıyla "terörün maliyeti"ni, örneğin 1998'de 97 milyar dolar olarak kamuoyuna açıklayan resmî kaynakların, 2007'de bu maliyeti 300 milyar dolara nasıl çıkarttığını anlamak da mümkün olmuyor.

Ancak bu raporlarda birbirini tamamlayan, bütünleyen tespitler de yok değil.

Siyasi partilerin seçim öncesi raporlarında yer alan ortak tespitlerden biri, bölgenin bir türlü tescillenmeyen kimlik sorunu üzerine. Bölgenin ekonomik olarak kalkındırılmamış olması sorunu ise hemen her raporda 'acil kalkınma şart' önerisiyle yer alıyor.

Seçim sonrası hazırlanan raporlarda ise bölgede açılan ekonomik kalkınma paketlerinin sonuç vermemesinin nedenleri üzerinde duruluyor. En önemli nedenlerden biri de bölgede kalkınma planlarını yerle bir eden malum, "terörün" varlığı!..

Türkiye'de resmî söylem; 'Kürt sorunu yok, terör sorunu var' olunca, devlet refleksiyle hazırlanan raporlar da hemen her yıl üç cümleyle özetleniyor;

"PKK bir terör örgütüdür. Irak'ın terör yatağı olarak kullanılmasına izin vermeyeceğiz. Terörün başını mutlaka ezeceğiz!.."

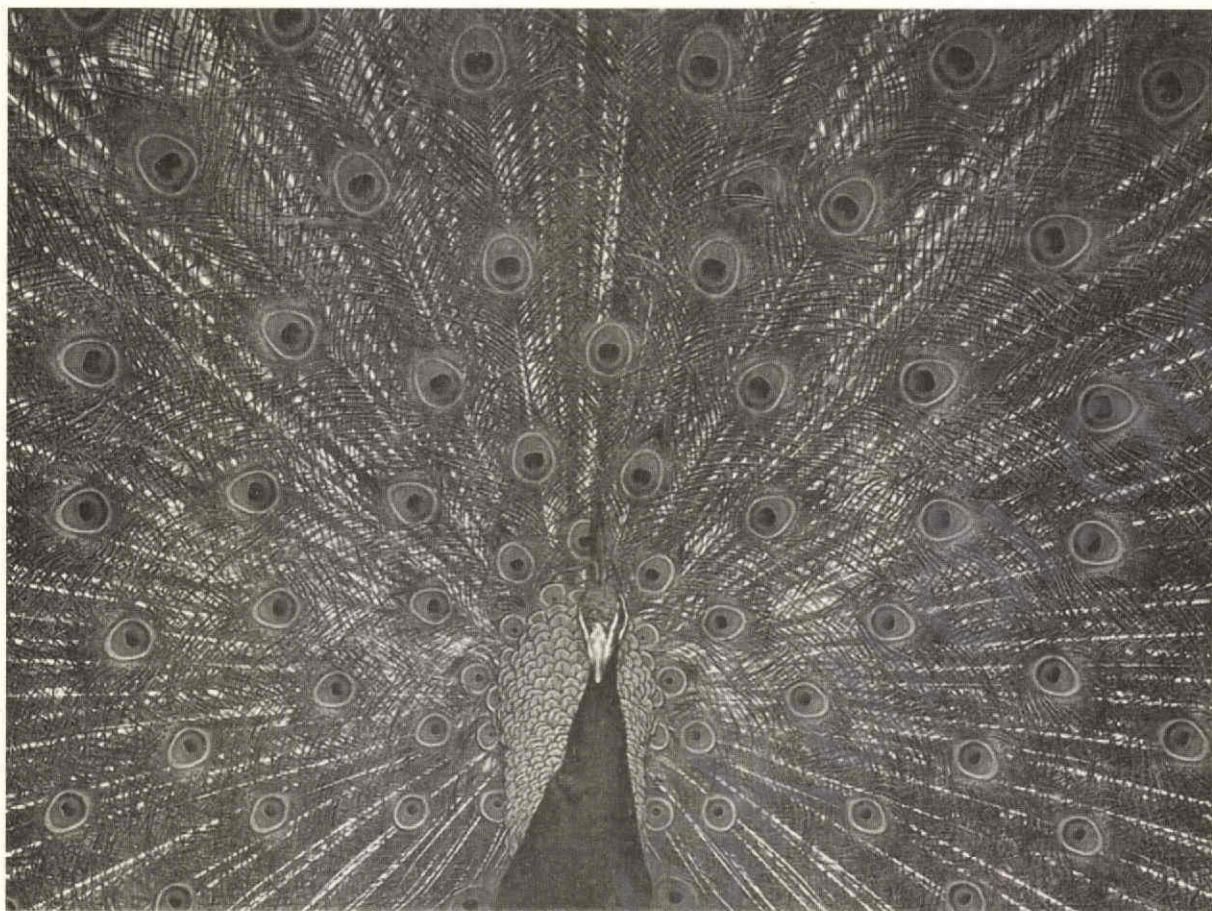
Ama şimdi herkes biliyor ki; Kürt sorunu ve PKK, Türkiye için terörle mücadele ve askerî önlemlerle çözülecek bir sorun olmaktan çoktan çıktı.

Bu yüzden Kürtler de şimdi daha fazlasını istiyor. Yıllardır istediği kültürel haklar, demokratik açılımlar gibi taleplere neredeyse artık burun kıvrıyor...

Buna karşılık Türkiye hâlâ doğrudan Irak'ın bir iç siyasi ve idari düzenlemesi olan, üstelik uluslararası yasalara göre meşruiyeti tanınan bir yapılanmayı kendi çıkarlarına aykırı bulup sürekli olarak gerilim politikasını sürdürme kararlılığını gösteriyor.

Dolayısıyla bu savaş daha çok sürer...

Gerisi teferruat! ❁

Çarşema Sor

RECEB DÎLDAR

*"Çarşema serê Nisanê
Şixadi, Şexalê Şemsa xweste diwanê
Da qayim bikin dîn û îmanê
Ev e îda Kurdistanê"*

Berê çarşem hebûn...

Ji serê Nisanê heta serê Nisanê çarşem pîroz bûn. Çarşem kurd bûn û kurd çarşem bûn. Çimkî li gorî mîtolojiya kurdan, "Tawisî-Melek her sal carekê di roja çarşema yekemîn ku dikeve serê meha nîsana rojhilati de ji ba Xwedê tê dahirî ser erda Lalişê û ew roj dibe sersala Êzdiyan." * (Îsal di 16- yê nisanê de ye. R.D)

Ji bo xatirê wê rojê دنیا diheje, ruhber ji xewa zivistanê hişyar dibin. Roj tîna xwe zêdetir dike, dar û ber, çol û çiya bi kulilkan dixemilin. Nisan dibe bûkeke xwedawendi, gul û kulilk ji dibin xêliya wê ya

sor ku berê wan kulilkan tim li Roja pîroz e û rengên xwe ji tirêjên wê digirin.. Di wê rojê de keç û bûk bi xeml û xweşikbûna xwe bi meha nisanê re dikevin qayîşê. Bûk şarên reş ên bişirik li ser kitanên sipî girê didin û ji bo beyandûr wekî rojê li orteya eniya wan bibiriqe, berenikên ku bi pelikên zêr hatine xemilandin li bin şarê girê didin. Keç, şarên reş ên ku xetên mor di nav re derbas dibin, li ser porên sorê sosinê girê didin û bi tacekulilkan şarên serê xwe dixemilînin. Cênikên zêr bi ser biskên ku bîhna misk û emberê bi ser xortan difûrinin de berdidin Xort ji bo awirek bi daxwaz û kenekî şêrin, qevd bi qevd bilbizêk û sosinan dirêjî destê keçên delal dikin û kulilkên reng bi reng di ber biskên evîndarên xwe re dikin.

Bûkûzavayên sor, beybûnên zer û sipî di nav pelên kesk de bêhnên xweş bi ser bûka salê ve direşînin. Tayên indilko di nav tiliyên nazik û narîn de ji

delalîkên ber dilan re dibin diyarî. Û laleyên sor ji xweşîkbûna keçîkên bejinzirav fedî dikin, stûyên xwe li ber wan ditewînin. Loma ji wan re gotine laleyên bernixûn. Hemû teyr û tilûr li ezman, di nav reqseke efsûnî de ne, newayên şalûr û bilbilan dinyê dadigire. Ew roj çarşema serê nîsanê ye û ew roj ji bo mêvanê xwe amade ye.

Çima roja çarşemê?

Di roja wê çarşemê de Xweda, xwedawend û insan digihîjin hev, erd û ezman dibe yek. Xweda dikeve kirasê insan, insan di kirasê xwedawendan de dihelin. Ma ji xwe em tevde ne yek in? Ji ber vê yekê çarşema serê nîsanê pîroz e, ji ber ku pîroz e, sor e. Pêşiyên me, ji bo vê çarşemê ji yên din veqetînin, jê re gotine Çarşema Sor.

"Çarşem perîkiras e

ji me re danî esas e

nabe, xwe ji toqê bikî xelas e"

Çima, ne di rojek din de, di vê çarşema serê nîsanê de Tawîsî Melek tê Lalişê? Çimkî:

"Xweda dinyê di vê rojê de afirandiye"

"Milyaketan di roja çarşemê de rih berdaye qalibê Adem"

"Tawîsî- Melek di vê rojê de Hawa ji bo Adem afirandiye"*

Ji ber vê yekê ew roj cejn e, divê bi kêf û şahî bê pîrozkirin. Ji ber vê yekê deng û reng bi hev re di nav govendeke bieşq de, di nav çemê evînê de diherikin. Awazên def û şîbaban ber bi ezman ve bilind dibin, keskesoran silav dikin. Û li Lalişê cem e.

Û ew roj, roja hêkan e. Rengê sor ê pîroz, bi hêkên pîroz re dibin yek. Hêkesor dibe bereket li nav mal û zevîyan digere. Hêk دنیا bixwe ye, gilover e li dora xwe digere. Hêk bingeha hemû ruhberên dinyê ye, tov e, toxim e, bizr e. Hêk Adem e

Çima, ne di rojek din de, di vê çarşema serê nîsanê de Tawîsî Melek tê Lalişê? Çimkî:

"Xweda dinyê di vê rojê de afirandiye"

"Milyaketan di roja çarşemê de rih berdaye qalibê Adem"

"Tawîsî- Melek di vê rojê de Hawa ji bo Adem afirandiye"

Hawa ye, hemû ruhberên li ser dinyê ne, gul û kulîlk in, dar in, kêzik in, sêva sor, bizina kol e.

Di wê roja çarşemê de gava meriv berê xwe bide roja serê sibê û tîrêjên wê yên pîroz bi kefa destê xwe zeft bike û di serçavê xwe bide, jiyana berê li paš dimîne, jiyana nû ve dest pê dike. Di sala nû de hêvî nû dibin û meriv li dû hêviyên nû dibize.

Paşê bazar û înan hatin

Paşê bi ser me de bazar û înan hatin. Cihûyan bazara xwe tev li pereyên xwe anîn û li hemû dinyê belav kirin û bazar (yekşem) xistin fermiyeta me, jiyana me. Bazar di jiyana me de bûn rojên sereke. Bazar bû çandeke dinyayî.

Ereban ji înen xwe yên pîroz li şûrên devbixwîn siwar kirin û bi ser me de şandin. Xalife Emer artêş li dû artêşan dişand bi ser Kurdistanê de û înen pîroz talan li dû talanê radikirin.

"Emerê bin Xetab e

Dikuje dê û bav e

Ne xêr e, ne sewab e"

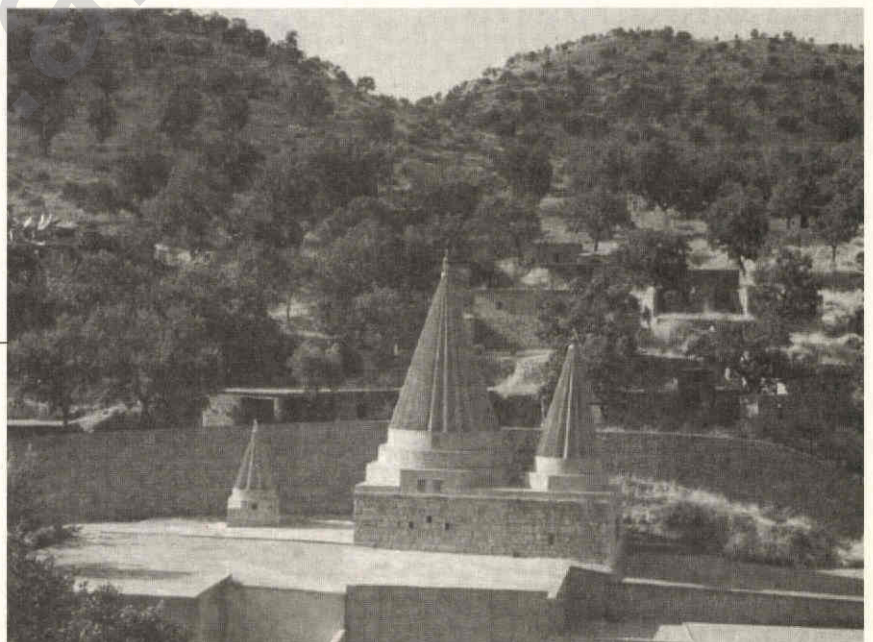
Rojên bazaran ji ber ku xwedî dewlet in, li ber derên dêr û kenîştayan bi rûmet in.. Rojên înan ji ber ku desthilatdar in, li ber derên mizgeftan, xwedayî û pîroz in.

Çarşem di nav dilan de hesret in, jan didin. ☀

Jêrenot:

* Kemal Tolan, Nasandina Kevneşopên Êzdiyatîyê, Weşanxaneyê Pêrî, 2006, Stenbol.

** Kemal Tolan, Nasandina Kevneşopên Êzdiyatîyê, Weşanxaneyê Pêrî, 2006, Stenbol.

Bir kültürün son demleri...

BESE ASLAN

*"Âdem için haktan ah u zemzem damladı
Ol sebepten iyiden kem, kemden iyi damladı"*

Tarihi varoluş soru ve sorunları bir yana bırakılırsa Aleviler-Kürt Aleviler, uçsuz bir dinden ve sonuçsuz bir tartışmadan çok, insana adanmış bir kültür yaratmışlardır bu coğrafyada. Sadece insana ait,

bir inanç, hiçbir din, hiçbir felsefe ardılları olmadan, yankısını vereceği bir dağ bulmadan, soluk alamaz.

Bir kültürü, bir dili, bir inancı diğerlerinden ayırmak, ancak kültürü, edebiyatı, sanatı yani özünü var eden motiflerini ayırmak ve korumakla mümkündür. Tarih yazıcılığının henüz olmadığı zamanlarda sözlü gelenek en eski, en kalıcı ve en önemli bi-

insanca yaşamayı reçete bellemiş ve de insani olmanın karşısında hep muhalif bir rol üstlenmişliğinden dolayı hep bir yerlere sıkıştırılmaya, itilmeye, büyük olana ait edilmeye çalışılmış bir kültürel birikimdir bu. Bir inanış, bir gelenek, bir başkaldırı, bir muhaliflik, bir kültür ya da bir felsefe olarak... Bu özü yeniden keşfetmek için sorulardan çok yanıtılara bakmak ve bu açıdan da Alevilerin sadece sazına ve sözüne kulak vermek yeterli olacaktır.

Özü olmayanın biçimi de olmaz. Hiçbir halk, hiç-

çim olmuştur. Sözlü kültür, bir halkı yerelden evrensele götüreceği yolun ilk basamağıdır. Sözdən kurtarılıp yazıya geçirilen her kültür hem kalıcı olur hem de gelecek nesillerin doğru ve zengin bir mirasa sahip olmalarını sağlar. Bu ise adına sözlü kültür ve sözlü tarih denilen ürünlerin çok geç olmadan kayıt altına alınmasıyla mümkündür.

Saz ve sözünden gayrı...

Dil veya dinle bir araya gelen insan toplulukları-

nın kültürlerinin kaybolması demek, tarihsel halkaların kopması demektir. Sözü yazıya geçirilmesi gerektiğinden bahsediyoruz. Ama Maraş yöresinde yaşayan Kürt Alevi kültürünün kaybolmaya yüz tutmuşluğu için daha çok söz söylemek gerekiyor belki de...

Kürt Alevilerin çoğunlukta bulunduğu İç Toroslar bölgesinde, Maraş yöresinde yaşayan ve bölgenin en büyük aşireti olan Sinemilli, Atmalı ve Alxas aşiretlerinin sözlü gelenek ile devam eden kültürleri maalesef bir yok oluşla karşı karşıyadır.

Maraş'taki Kürt Alevi aşiretleri, daha yakın zamanlara kadar cem törenlerini Kürtçe yaparlardı. Şimdilerde bu gelenekte önemli bir kopuş yaşanmakta, günlük yaşamda hâlâ Kürtçe konuşulmaktaysa da, cemler Türkçe yapılmaktadır. Bu durum, can yakmaktan öte bir kültürün hayatta kalma reçetesinin yırtılmaya başladığını göstermektedir. Genel itibarıyla bu coğrafyada yaşayan her inancı, her halkı da içine alan bu tükeniş süreci söz konusu bölgedeki Kürt Aleviler için daha yakıcı bir durum arz etmektedir tabii ki. Dil ve din ayrılığıdır bu...

Aleviler suyunu içen toprak misali sazdan ve sözden başka miras bırakmadılar geleceğe. Günlük hayatta Kürtçe konuşan, cem törenlerini, ibadetini ise Türkçe yapan Kürt Alevilerin, kapitalist düzenin hayatın her alanını esir aldığı, hızlı teknoloji çağı ile bilginin ve insanın dağıldığı, bu hem iyi hem de 'kötü' zamanda, yine sazından ve sözünden başka tutunacağı bir dalı da yok gibi...

Devir değişir ve zaman birilerini toprağın altına bırakırken, maalesef Kürt Aleviliğe de son demlerini yaşıyor. Son dem ise masalları, ağıtları, deyişleri, efsaneleri, kılamları, eksik veya tam, belleklerinde tutmaya çalışan son seslerdir.

Şu an yaşayan 50 yaş üstü insanların sözlü kültürün tek kaynağı olarak göstermek ve bu yaş grubunu hem dil hem de kültür aktarımının son temsilcileri olarak değerlendirmek çok da yanlış olmayacak. Ama Kürt Alevilerde sözlü kültürün ve özellikle Kürtçe üretimlerinin önemini anlamak ve anlatmanın ne kadar kolay olacağı ise bilinmez...

Maraş bölgesi Kürt Alevilerinin sözlü kültür ürünlerinin en önemli bölümü Kürtçedir. Kürt Alevilerin Kürtlüğü, Alevisiz bir Kürtlükten biraz farklı olsa da ve günlük yaşam içinde 'dede'lerin sanatsal kimliğinin altında kalmışsa da, çok önemli birikimler edinmiştir. Hâlâ büyük bir bölümü 'söz'de asılı kalan çevrok-çirok (masal), stran (ezgi), kilam (destan), helbest (şiir) ve özellikle şin (ağıt) gibi ürünler, hem bölgede kullanılan dili bir nebze de olsa kaybolduktan kurtarmış, hem de Kürt Alevilerin dil konu-

sunda daha bilinçli olması gerektiğinin uyarıcıları durumundadır. Bununla birlikte, bölgede kullanılan dilin diğer bölgelerde konuşulan Kürtçeden biraz farklı olması bu koruma, öğrenme ve aktarma bilincini de göstermektedir.

Kırık sazlı dedelerin büyük aktarımı...

Dedeler Alevi toplumunun kültürel, tarihsel, ibadetsel olarak en temel aktarım dinamikleri ve taşıyıcılarıdır. Dedelerin aktarımı ise daha çok Türkçedir. Buna rağmen, bu aktarımın önem ve değeri küçümsemez...

Alevi kültürünün müzikal ve Türkçe değerlerinin büyük bir bölümünü devredecek olan dedeler hem birçok zamana ve kuşağa tanık olma hem de devraldığı ve devredeceği bilgiler dolayısıyla koca birer çınar, birer tarihtirler.

Yaklaşık 20 yıl öncesine kadar dedelerin çoğu geziciydiler. Yani belli zamanlarda kendilerine bağlı "taliplerini" ziyaret ederek, dinsel törenler, cemler düzenleyerek, toplumunun ibadetini sağlar ve kendi içinde hukuksal bir düzen oluştururlardı. Fakat bu gelenek de şu an çok fazla yaşatılamamaktadır. Dedeler yeni kuşakla aralarında açılan uçurumu kapata-mamışlar ve buna bağlı olarak devrolamayan kültürel ve müzikal değerler âdeta yetim kalmışlardır.

Alevi dedelerinin cem törenlerinde sazla birlikte bir ritim ve makam eşliğinde söyledikleri sözlü kültür ürünleri deyiş, ezgi, şiir ve dörtlükler, geçmişten bugüne, insan ruhunun ilacı olarak kabul görmüşlerdir. Özünü hümanist değerlerden almış olan bu ürünler otantik ve folklorik yapısıyla Alevi kültürünün temel taşları olan sofuluk, hak yolunda dürüstlük, erdem, inanç ve vefaya işaret etmiştir. Gerek cem törenlerinde gerekse halk içinde söylenen bu ürünlerden Türkçe olanlarının durumu Kürtçe ürünlerle kıyaslandığında daha korunmuş durumdadır. Kürtçe olarak da söylenmiş olan Alevi deyişlerinin çoğu, zamanında kayıt altına alınmadığı için kaybolup unutulmuştur. Dedeler, ozanlar, âşıklar tarafından söylenen ve binlerce yılın birikimi, yaratımı, mirası olan bu ürünlere sahip çıkmak; pirlük, dedelik, erenlik, ermişlik, ariflik gibi insani değerlerle yoğrulmuş kimlikleri ihmal etmemek, gerek Alevi kültürü ve gerekse halk kültürü açısından önemli bir ihtiyacı yanıt olacaktır. ✨

Sümer dininden kutsal dinlere yansımalar

HASAN ÖZGÜNEŞ

Sümerlerin dini çok tanrılı, kutsal dinler ise tek tanrılıdır. Ancak benzer tarafları çoktur...

Sümer'de tanrı; "ol" der, oluverir.

Kuran'da tanrı; "Onun işi, bir şeyi yaratmak istediği vakit ol demektir, o şey hemen olur." (Yasin süresi, ayet 82 –Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni M. İlmiye Çığ s. 16)

Tanrıların yıkma gücüne ilişkin: Tanrılar meclisinde Tanrı Enlil, Ur şehrini yıkma kararı alıyor. Şehir tanrısı her ne kadar buna istekli olmaz ve üzüntülü olsa da elinden bir şey gelmez. Çünkü gelen ordular Tanrının dünyadaki araçlarıdır.

Aynı yaklaşım Kuran'da da bulunuyor:

"Savaşa siz onları öldürmediniz, Allah öldürdü. Atığın zaman sen atmadın, Allah attı." (Enfal süresi, ayet 17)

Tanrıların gazabına ilişkin: Sümer tanrılarının babası Enlil, Akat krallarının yaptıklarına kızarak gözlerini dağlara çeviriyor ve oradan barbar ve vahşi Gutileri çekirge sürüleri gibi getirerek Agade'yi ve hemen hemen bütün Sümer'i kırıp geçiriyor. (S.N. Kramer, Sümerler, s. 66)

Yehova'nın insanlara kızarak onlara yok edici felaketler verdiği, seçtiği komşu milletleri İsrail'in üzerine saldırttığı birçok kez Tevrat'ta da belirtilmektedir. Aynı anlatımı Kuran'ın birçok suresinde de görmek mümkün. İşte bir-iki örnek: "Ad, Semud ile Ress'lileri ve bunların arasında birçok milleti de yerle bir ettik." (Furkan süresi, ayet 38) "Biz halkı senin yurdundan çıkaran nice şehirleri yok ettik." (Muhammed süresi, ayet 13)

Tanrı evlerine ilişkin: Sümer'de; nasıl ki kralların evleri vardysa, tanrıların da evleri olmalıydı. "Tanrı Evi" adı altında görkemli tapınaklar ve onların yanında insanları Tanrıya yaklaştırmak için de basamaklı kuleler yapılmıştı. İşte Sümer'deki Tanrı evleri daha sonra, sinagog, kilise ve camiye dönüştü. (Sümer Ay Tanrısı'nın sembolü bugün cami minare-

lerinde kullanılan 'yarım ay'dır.)

Sümer'deki krallar tanrıların yeryüzündeki vekili sayılıyordu. Bu inanç Hıristiyanlıkta papaya, Müslümanlıkta halifeye dönüşerek devam etmiştir. (Bakara süresi, ayet 30: "Rabbin meleklerle, ben yeryüzünde bir halife yaratacağım dedi. Onlar da, biz hamdinle sana tesbih eder ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun dediler.")

Tanrı kanunlarına ilişkin: Sümer kanunları, Babil Kralı Hammurabi'nin kanunlarına temel olmuştur. M.Ö. 1750 yıllarında Hammurabi'nin Güneş Tanrısı'ndan kanun alışı, Musa'nın Tanrıdan kanun alışına örnek teşkil etmiştir. Musa'nın kanununda bulunan (ana babaya saygı, kimseyi öldürmeyeceksin, zina yapmayacaksın, yalan tanıklık etmeyeceksin, komşunun karısına ve malına göz dikmeyeceksin) gibi kurallar Sümer kanunlarında da aynı...

Kadınlara ilişkin: Sümerlilerin kadınlara ilişkin yaptıkları tarla benzetmesini, hem Tevrat'ta hem de Kuran'da bulmak mümkün... "Kadınlarınız sizin için bir tarladır, tarlanıza nasıl dilersemeniz öyle varın." (Bakara süresi, ayet 223)

Levh-i Mahfuz: Sümerler, dünyadaki bütün olayların ve tanrıların isteklerinin gökteki yıldızlarda yazılı olduğuna inanırlardı. Bu inanış Kuran'da "Levh-i Mahfuz" olarak geçiyor: "Gökte ve yerde göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz) da bulunmasın." (Nemal süresi, ayet 75)

Kuran'a göre, Kuran'ın kendisi bile Levh-i Mahfuz da yazılıdır: "Orduların haberi geldi mi sana" Onlar Firavun ve Semud orduları idi. Nasıl helak oldular? Bilakis inkârcılar bir başka çeşit yalanlamanın içine düştiler. Allah onları arkasından kuşatmıştı. Hakikatte onların yalanladıkları Levh-i Mahfuz'da bulunan şerefli Kuran'dır." (Bürüc süresi, ayet 17-18)

Evrenin oluşumuna ilişkin: Sümer efsanesine göre evrende ilk olarak Tanrıça Nammu adında bü-

yük bir su vardı. Tanrıça sudan büyük bir dağ çıkarıyor. Nammu'nun oğlu Hava Tanrısı Enlil, o dağı ikiye ayırıyor. Üstü gök oluyor ve onu Gök Tanrısı alıyor, yer de Yer Tanrıçası ve Hava Tanrısı'nın oluyor. Bilgelik ve Hava Tanrıları yeri, bitkiler, ağaçlar, sularla donatıyor. Hayvanlar yaratılıyor ve hepsini idare edecek tanrılar meydana getiriliyor. (Tarih Sümer'de Başlar, s. 64-69, S.N. Kramer)

"Suların yüzü üzerinde Allah'ın ruhu hareket ediyordu. Allah suların ortasında kubbe olsun, suları ayırсын dedi ve Allah kubbeyi yaptı. Altta olan üstte olan sudan ayırdı ve Allah kubbeyi gök ve alttaki kuru toprağa yer dedi." (Tevrat-Tekvin, bab 1:2-9)

Tevrat'ta evrenin oluşumu 6 günde tamamlanıyor. Kuran'da Embiya Süresi, ayet 30: "Gökler ve yer yapışık iken onları ayırdığımızı, bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?" (a.g.e., s. 35, M. İ. Çığ)

Yaratılış üzerine: Sümer'de; dişi tanrıçalar işlemin çokluğundan yakınlıkla tanrıları var eden Deniz Tanrıçası Numma'ya çare bulması için yalvarıyorlar. Tanrıça Numma Bilgelik Tanrısı'na görev veriyor, Bilgelik Tanrısı çamurdan şekiller yaparak Ana Tanrıça'ya ruh vermesini öneriyor ve Annu ruh vererek böylece İnsanı yaratmış oluyor. (a.g.e., s. 35-36)

"Rab Allah yerin toprağından adamı yaptı ve onun yüzüne hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan can oldu." (Tevrat-Tekvin, bab 2-7)

"Allah yeri, göğü, yıldızları, bitkileri ve hayvanları yaratıktan sonra, Allah dedi: Suretimizde benzeyişimize göre insan yapalım! O yeryüzünde her şeye hâkim olsun ve Allah insanı kendi suretinde yarattı ve onları erkek ve dişi olarak yarattı." (Tekvin, bab 1:26)

Kuran'da da insanın yaratılışı çeşitli ayetlerde geçmektedir:

"İnsanı süzme çamurdan yarattık." (Müminün süresi, ayet 12)

"Allah insanı pişmiş çamura benzeyen balçıktan yarattı." (Rahman Süresi, ayet 14)

"Ey insanlar! Şunu bilin ki, biz sizi topraktan, nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra hilkati belirsiz bir lokma et parçasından yarattık." (Hacc Süresi, ayet 5)

Baştan beri yorumsuz olarak sıraladığımız bir çok konuya ilişkin benzerlikleri çoğaltmak mümkün. Ama böylesi bir yazının sınırları içerisinde ancak bu kadar aktarabildiğimiz bu kıyaslar arasındaki bağlantıları doğru kurabilmek, tartışılmaz dini tabuların 'dünyevi' serüvenine ilişkin çok çarpıcı ipuçları vermeye yeterdir herhalde... ❀

hasanozgunes@hotmail.com

BELESEBE...

pisîk bi diranan hev dikujin
mar bi zımanan
a tu bi sozan

pisîk bi diranan hev dikujin
kevok bi nikilan
a tu bi çavan

pisîk bi diranan hev dikujin
şêr bi pencikan
a tu bi awıran

pisîk bi diranan hev dikujin
ker bi tepikan
a tu bi axmahtiyê

pisîk bi diranan hev dikujin
xezal bi qoça
a tu belesebe...

dimirim
deng ji min dernayê
dişewitim
dûman ji min dernayê
dikemirim
gurmînî ji min dernayê
a tu hulmîstek bi şîn li sînga min

diçelmisim
ken ji min dernayê
dibehicim
soz ji min dernayê
dikevirim
qurmînî ji min der nayê

a kefenê min di bin piyên te de

te ber çavên min
-hevbeş li xwexneke-
daweta te
yarek derewîn min dixapîne/eware dike
dema digehîjim te
belayê dawetê
ramûsanek didim eniya te

min leylî ke xwedaaaa!!

Serkan Azad

Hecîyê Cindî 100 salî ye

WEZÎRE EŞO

Her carekê, gava ez ji nû ve pênûsê digirim destê xwe û dixwazim gotarekê ser jiyana û kar û barê wî mezinê me – Hecîyê Cindî bi cî binim – tirs û xofek li min digire. Sebebê vê yekê yê bingehîn ew e, rastir femandina wê yekê ye, ku ne mimkûne mirov di gotareke rojnameyê, yan jî kovarê de, her çiqasî jî ew berfireh be, temamiya kar û barê wî raxe ber çavan û bi ser de jî bi hêjati binirxîne. Lê çî jî hebe, ezê hewl bidim xwe, ku di vê gotara xwe de, çiqasî ew tiştê bûyîne be, bi kurtayî û bi hev de û bi xetên giştî kar û barê wî ronakbîrê gelê me yî xudanê keda mezin raxim ber çavên xwendewanên îroyîn. Ew zanyarê yê mezin ku sed sal berê di mala gundîkî nexwendî û rênçber da, li gundekî jî dinyayê qutbûyî hate dinê, lê gava gihîşt û destê wî qelemê girt cihan ne ku bi tenê bi xwe û wê malbatê hesand, lê bi ser da jî bi canda gelê xwe ya rihî û bi teyîbetî bi zargotina kurdî da hesandin.

Ez hêvîdarim ku ev gotara min wê bibe wekî pêşkilam, pirolojeke wê kitêba min, ya lêkolîna ya ser berhemên Hecîyê Cindî û her wiha ya beşeke bira-

nînên min yên ser wî, ku min merem daniye dûyerojê da nivisandin û weşandina wan bi cî binim.

Zargotinberevkar û zargotinzan, zaneyê edebiyata nivîskî, pirosayîs û helbestvan, diramatûrg, rojnameger, wergêr, pêdagoj (mamoste), bi ser de jî karkirê civakî. Van hemûyan mirov jî bo mamosteyê mezin Hecîyê Cindî dikare bibêje.

Hecîyê Cindî Cewarî di 18'ê adara 1908'an de li gundê Emençayîra Dîgora Qersê jî dayika xwe bûye.

Dawiya Şerê Cihanî yê Yekemîn (sala 1918'an), gava artêşên Tirkiyeyê êrişê tinin ser herêma Qersê, ku beriya hingê Qers nava sinorê Împaratoriya Rûs-yayê de bû û bi pêra jî bi ser komara Ermenistanê, ku bihara sala 1918'an ser erdê Ermenistana îroyîn û Herêma Qersê bi pê re wekî dewleteke serbixwe çêbûbû, kurdên êzdi yên 16 gundên navçeya Dîgorê cihîl dibin jî ber tirsê bi cihatina zor û zilma Roma Reş. Vê rewşa giran zor da Hecîyê tîfal, wî dê û bavê xwe wînda kir û jî ber vê yekê jî ew xistin sêwîxanên Qersê, pişt re Gumrîyê. Piştî derketina jî sêwîxanê ew dibe xwendekarê Xwendinxana bajarê Gumrîyê ya pêdagojîyê. Lê gava wê tamam dike, di salên 1929-1930'î de dibistana gundekî kurdan ê Qundaxsazêda (niha Rya teze) mamostatîyê dike. Paşê ew jî bo Fakulteya (beşa) Filolojîyê ya Zanîngeha Yêrêvanê tê qebûl kirin û di sala 1933'yan de wê tamam dike. Piştî re Hecîyê Cindî di enstîtuya tarîxa çanda madi de dest bi karê amadakirina têza doktrîyê dike.

Hecîyê Cindî tê girtin

Gava sala 1937'an de pir kesên welêt bi motîvên politîkî davêje hebixaneyan, piştî re nefî (sîrgûn), yanê jî gule dike – Hecîyê Cindî jî ber vê zor û zilmê nafitile. Wî sala 1938'an de bi ronakbîrên kurd Cerdoyê Gêncî û Ahmedê Mîrazî re davêjin zindanê û ew di wir de bi qasî salekê tê zêrandin û îşkencekirinê.

Sûcê wî û Cerdoyê Gêncî yê herî giran wê yekê di-

Nivîskar û kurdzan Hecîyê Cindî ku di sala 1908'an de hatiye dinê, di sala 1990'î de ji nava me bar kiriye. Hecîyê Cindî ku di jiyana xwe de bi dehan berhem nivisandine, behremên wî li zimanên ermenî, rûsî û erebî hatine wergerandin.

hesibînin, ku ew bi Celadet Bedirxan re hatibûn girêdanê, yê ku li Sûriyeyê û Libnanê serokatî li partiya kurdî ya Xoybûnê dikir. Lê Sovyet jî ji wê partiyê aciz bû, jî ber ku dihesiband, ku ew dijminên wê-Daşnakên ermeniya û emperyalîstên inglîz re hevkarîyê dike. Lê gava Hecîyê Cindî li ber îşkencên herî giran jî naşkê û nikarin sûcê karkirina wî ya li dijî Yekitiya Sovyetê îsbat bikin, wî azad dikin.

Salên 1936- 1959'an de Hecîyê Cindî karê xwe yê lêkolînên zaniyariyê di enstîtuya zimên û literatûrê de (edebyetê) ya Akademiya Ermenistanê ya Zanyariyê de berdewan dike. Sala 1959'an, gava di nava goveka wê Akademiayê de beşa kurdzaniyê wekî ya Sêktora Rojhilatzaniyê (pişt ra ew sêktor bû enstîtu) vedibe – Hecîyê Cindî dibe serokê wê beşê yê yekemîn, bingehdar, hetanî sala 1967'an. Lê di wê beşê de wekî karkirê zanyarî yê sereke ew xebata xwe ya lêkolîneriyê berdewan dike hetanî dawîya jiyana xwe ya sala 1990'î li Yêrêwanê. Bi daxwaza wî ew li gundekî navça Aragasê yê Sîpanê (berê-Pampa kurda) binax kirin.

Ji rojên danîna bingeha edebiyet û çanda kurdî yê yekemîn de li Ermenistanê Hecîyê Cindî bi heycan di warê perwerdekirina zimanê kurdî û her wiha pêşvebirina edebiyat û çanda kurdî de kar dike. Ew salên 30'î dibe mamostekî Xwendinxana Kurdî ya Pêdagogiyê li Yêrêwanê, endemê kolêgiya redaksiyon ya rojname kurdî ya Rya teze, lê di salên 1955-1957'an de –cigirê berpirsiyarê wê rojnamê. Salên 50'î dîsa dibe mamostekî beşa kurdî ya Xwendinxana Ermenî ya Pêdagogiyê. Lê di salên 60'î û 70'î de mamostetiye dike di beşa kurdzaniyê de ya fakulteya Zanîngeha Yêrêwanê ya Rojhilatzaniyê wekî mamostê ziman, literatûr û zargotina kurdî.

Hecîyê Cindî ser binaxa tiranskrîpsiya Alfebeya Kirîlî (rûsî) sala 1944'an (ev yek bi daxwaza dewleta Sovyetê bû) Alfebakê kurdî ya nû amade kir.

Hecîyê Cindî bi giranî deng daye wekî kurdzan, bi taybetî wekî zargotinvan, edebyetzan, nivîskar .

Berhemên giranbuha dinivîse

Hê di sala 1940'î de wî bi tîma "Beyt-serhatiya kurdî ya "Ker û Kulikê Silêmanê Silivî" tîza xwe ya berendamtiya (kandîdatiya) zanyariyê bi cî anî û bû berendamê zanînen filolojiyê. Bi vê yekê Hecîyê Cindî bû zanyarê kurdî ê yekemîn temamiya Sovyetê de di warê kurdzaniyê de. Di sala 1964'an de jî ber keda mezin di nava kurdzaniyê de bê parastina tîzê bi awayê konkirêt, fermî (ew yek li Sovyetistanê degime çê dibû) navê doktorê zanînen filolojiyê û pişt re jî yê

Hin berhemên Hecîyê Cindî

- Folkîlora kurmanca (tevi Eminê Evdal, 1936)
- Kilamên kurdî yê geleri (tevi kompozîtor Karo Zakaryan, 1936)
- Hikyatên kurdî yê geleri (1940, bi ermenkî)
- Ker û Kulikê Silêmanê Silivî (lêkolîn û tîkst, 1941, bi kurdî û ermenkî)
- Folklorê Kurdî" (1947, bi ermenkî),
- Şaxên êposa Koroxliyê kurdî (lêkolîn û tîkst, 1953, bi ermenkî)
- Memê û Zînê (lêkolîn û tîkst, 1956, bi ermenkî)
- Folkîlora kurdî (1957),
- Beyt-serhatiye kurdî (1962, bi wergera ser rûsî ya bi destî nivîskar û zanyarên cuda-cuda, bi amadakerin û pêşgotina Hecîyê Cindî, Moskova),
- Kilamê cimeta kurdîyê lirîkiyê (1975)
- Şaxên êposa "Rostemê Zalê kurdî (tekst û lêkolîn, cilda 1'ê, 1977),
- Mesele û xeberokên cimeta kurdî (1985)
- Şeş cildên "Hikyatên cimeta kurda",
- Usiv û Zelixa (lêkolîn û tekst, 2003),
- Dimdim (lêkolîn û tîkst, Yêrêwan, sala 2005 û Êrbîl, sala 2007),
- Şaxên êposa "Rostemê zale kurdî", (cilda nû, ya 2-a, Duhok, sala 2006)

profesoriyê danîn ser wî.

Hecîyê Cindî bi dehan antolojiya, berevokên hemû janrên zargotina kurdî bi pêşgotinên xwe yê lêkolîneriyê-zaniyariyê yê kûr û bi naverok dagirtî, bi tîkstolojiya folkîloriyê piştî bergirtina jî her zarê zarbêjan dane weşandinê û di nava wan da bi zimanê berhemên zargotinê yê eslî yê kurdî û wergera ser ermenkî hene.

Bûyareke kifş nava kurdzaniya Sovyetê de bi giştî û nava zargotinê de bi taybetî tî hesibandîne çapbûna berhevoka "Mesele û xeberokên cimeta kurdî" e di sala 1985'an, ku Hecîyê Cindî ew jî nava gel berhev kirine û bi pêşgotin û pê nasînan dane weşandin. Ew berevok jî bêtirî 800 rûpêlan pêk hatiye.

Zanyarê kurdî welatparêz ew barxana zargotina gelê xwe hemû bi destan, bi qelemê jî ber zarê zarbêjan girtiye û ser kaxez mor kiriye. Wî zemanî da kolektîva înstîtuyêke zanyariyê ya tam û temam belkî nikaribûya ev karê mezin bi cih baniya.

Hecîyê Cindî lêkolîneke kûr û balkêş li ser binaxa zargotina kurdî bi cî anîye û ew bi sernavê "Diharbûna dostaniya gelên ermenî û kurd nava zargotinê da" bi zimanê ermenkî sala 1965'an de daye weşandin.

Keda Hecîyê Cindî di ware amadakerina kitêbên perwerdekirinê, fêrkirinê da jî yê ziman û edebiyeta kurdî gelek e. Wî ew kitêb jî despêka salên 30'î

amade kirine, lê yê ji bo sinifên yekemîn û sêyemîn – hetanî dawiya jiyana xwe. "Elifba" Heciyê Cindî ji bo zarokên kurdan deh caran û her carekê bi werguhastinên pêwîst ve di nava zemanê bêtirî niv sedsalîyê de hatiye weşandinê.

Romana wî ya herî baş: Hewar

Heciyê Cindî dihesibe wekî bingehdarekî edebiyeta kurdî li Ermenistanê û Yekîtiya Sovyetê ya berê. Wekî endamê Yekîtiya Nivîskarên Ermenistanê, wekî endamê Serokatî, rêvebirîya wê yekîtiyê bi temamî yê pir salan, ewî ji sala 1930'î hetanî ya 1966'an serokatî li sêksiyon, beşa nivîskarên kurd kiriye nava goveka wê yekîtiyê da.

Berhemên Heciyê Cindî yê edebiyeta bedew ên bi şiklê helbestan, destanan û novêlan (çirokan) bawer bikî di hemû berevok, antolojiyayên nivîskarên kurd da hatine bi çikirinê û weşandinê ji despêka salên 30'î sedsala 20'î de. Ewî sala 1947'an novel, kurteçirokên xwe bi kitêbeke cuda bi sernavê "Siba teze" da weşandin. Sertaca berhemên Heciyê Cindî yê edebiyeta bedew tê hesabandin, romana wî "Hewarî" ye ku di sala 1967'an de li Yêrêvanê hate weşandin.

Gelek berhemên Heciyê Cindî hatine wergerandinê ser zimanên gelên Yekîtiya Sovyetê ya berê û bi tayîbetî yê rûsî û ermenkî. Romana wî ya "Hewarî" bi sernavê "Û bahar hat" bi wergera ser zimanên rûsî û ermenî li Moskovayê û Yêrêvanê hatiye çapkirinê. Lê bi destê ronakbîr, zanyarê kurd yê bi nav Îsmayîl Hessaf "Hewarî" hatiye wergerandin ser zimanê erebî û li Damîşqê hatiye weşandinê.

Heciyê Cindî şano û şanogiriya kurdî jî bir nedikir. Hê di sala 1932'yan da piyêsa wî ya bi sernavê "Qutiya dû-dermanan" hate weşandin, lê piyêsa bi sernavê "Miraz" ser sehna Têatira Elegezê ya kurdî ya dewletê hat nişandan.

Heciyê Cindî bi veçêkirina nimûnên zargotina kurdî ve jî mijûl bûye. Bi veçêkirina wî bi zimanê ermenkî ev kitêb hatine çap kirinê: "Çirokên kurdî" (1949), beyt-serhatiyên kurdî (1960), "Karxezal" (1982), "Bahar" bi zimanê kurdî (1988)...

Heciyê Cindî di warê wergerandina berhemên edebiyeta bedew ji zimanên biyanî ser kurdî kedeke hêja daye. Bi wergerên wî pir berhemên helbestvan û nivîskarên ermenî, bi giranî yê ser jiyana kurdan, bûne mal û milkê xwendewanên kurd. Wî gelek berhemên nivîskarên cihanê yê mezînan û navdar jî wergerandine ser kurdî.

Keda Heciyê Cindî di ware pêşvebirina kurdza-

niyê û edebiyata kurdî de bi hêjati hatiye nixandî û şekirandinê. Sala 1974'an hukumeta Ermenistanê navê Karkirê Zaniyariyê yê Emekdar yê Bilind da ser wî. Ew bi rûmetname, bi ordên û mîdalên dewletê ve hatiye pêşkêşkirinê. Lê navê herî hêja û tam gorî keda wî doktor Çerkezê Reş danîye ser wî: "Bavê Zargotina Kurdî".

Wî her alîkariya mirovan dikir

Ji bo rast, bi temamî û bi giştî nixandina kar û barê Heciyê Cindî wekî ronakbîrekî kurd yê yekemîn li Ermenistanê û Yekîtiya Sovyetê ya berê em dikarin wisa jî bêjin: Wî jî ber kêmaniya jimara kadroyên kurd destpêka hilberîn, di şoreşa çanda kurdî de li Ermenistanê ne ku bi tenê ew kar û bar di warê perwerde, edebiyat û çanda kurdî de bi ci danîn, di nava kîjan da ew pispor, spêşyalîst bû, lê ew hemû kar û barên wan waran jî yê ku hewcê û benda hêlkirinê, çarêserkirinê bûn. Lê jî ber ku ew ronakbîrekî xudanê kemal, talanta mezînan û êrûdisiya, hereketê bê sînor bû – nava zemanekî kin da di van hemû waran da bû pispor. Û jî ber vê yekê bû, ku hê di despêka salên 30'î de di rojnama Rya Teze de Heciyê Cindî bi nav kirin wekî mezmezê piştî çanda kurdî. Ev jî şûna xwe de. Ya herî belkêş û mûhim ew e, ku vê nixandîne hêz û rastiya xwe pir salan pişt re jî wînda nekir, gava artêşeke ronakbîrên kurd ya giran li Ermenistanê hev girt, çê bû.

Her wiha mêvan ji mala Heciyê Cindî xali nedibûn: Wî gelek alîkariya mirovan dikir. Wî di warê hukumetê de jî alîkariya mirovan dikir, ji bo wan serî li hikumetê dida. Her wiha gelek keç û kurên kurd jî bi alîkariya wî di zanîngeh û enstîtuyên bilind de hatin qebûlkirin ji bo xwendinê.

Bilî alîkariya di warê amadekirina kitêbên wî de wekî serastkîra tîpan (korrêktor) jî bo çapxana, ku wî zemanê berê da karekî pir giran û bi zehmet bû, xem û xerêqa qebûlkirin û verêkirina wan hemû mêvanan jî bi giranî ser milê hogira wî ya jiyane – kulfeta wî Zeyîneva İvo bû. Ewê bi ser da jî pênc keç bi mîre xwe re tevayî mezînan kirin û dane ber xwendinê, ji wan didu bûn doktorên zanînan doxtiriyê û hunermendiyê, lê hersêyên din pêşekzan û mamosteyên navdar. Lê ya herî mûhim ne ku bi tenê bi zar û zimanê xwe ve, lê bi rihê xwe ve nava dor û berên biyaniyan de ne ku bi tenê kurd man, lê bi ser de jî bûn kurdên welatparêz. Wan her pênc keçan jî sirya xwe de bingeha malbatên esil kurdî danîn bi malxwên mala xwe yê kurdên millet perwer ve û bi ser da jî yê ronakbîr, zanyarên bi nav û deng va. ✨

Amerikan stratejisi üzerinden Kandil harekâtı

YUSUF AKDAĞ

K. Irak'taki PKK kamplarını hedeflediği belirtilen 25. sınır-ötesi harekâtı Türkiye'nin Kürt politikasını bir kez daha açıkça ortaya koydu. Bu harekât, bölge üzerine emelleri olan büyük güçlerin iktisadi-politik ve askerî stratejileriyle bağlarının belirgin biçimde ortaya çıkması gibi bir "özgünlük" de taşımaktadır.

Harekâtın nedeni ve sonuçlarına ilişkin sorular, Türkiye'nin "kendi içindeki" gelişmelerle birlikte, bölgesel düzeyde ve ancak dünya politikaları bakımından da büyük önem taşıyan "güçler mevzilenmesi" ve çekişmesinden bağımsız olarak yanıtlanamaz.

Irak Kürdistanı'na, oradaki "kampları vurma", "lojistik desteğini keserek bölücü terörün kökünü kazımak" gerekçesiyle yapılan saldırı, beklenilmez değil-

di. Böylesi bir harekâta ihtiyaç son yıllarda sürekli gündemde tutuldu ve özellikle son bir yılda "geldi gelecek" şeklinde güncelleştirildi. 2007'nin ikinci yarısı içinde, bölgedeki birkaç kent ve çevresi askerî "güvenlik bölgesi" ilan edilerek bir tür "sivil sınıyönetim" uygulanmaya başlandı. Sınıra askerî yığınak süreklileştirilerek "kararlılık gösterisi"nde bulunuldu ve Amerikan emperyalizminin bölge politikaları çerçevesinde somut olarak neler olduğu ilerde belli olacak olan "taşeron işler" karşılığında koparılan "vize"yle, önce hava bombardımanları ve ardından da kara harekâtı gerçekleştirildi.

Genelkurmay açıklamaları veri alınırrsa; "PKK üslerini vurup Kandil'i ele geçirmek ve bölgeyi Türkiye için tehdit olmaktan çıkarmak amaçlı operasyon; bu hedeflere ulaşıldığı ölçüde son bulacak 'sınırlı' bir harekâtı ve hedefi, 'Türk askerine engel çıkarmadıkları sürece' yerel unsurlar değil, sadece PKK teröristleriydi!" Resmî açıklamalar, harekât öncesi "yürütülen sıkı diplomatik ve askerî temaslar" sonucu ABD ve AB üyesi güçlerin desteğinin sağlandığını, ABD'nin istihbarat paylaşımını sürdürmesi ve "sınırlı operasyon için" izin vermesi ve AB'nin büyük güçlerinin de "ölçülü olun" uyarısıyla "göz yummaları"yla, operasyon için "konjonktürel fırsat yakalandığı"nı göstermektedir. Yani Türkiye'yi yönetenler, bölge üzerinde kendi emelleri de olmakla birlikte, bölgenin ABD gibi daha büyük güçler tarafından kontrol edilmesi gerçeğini göz önünde tutmak zorunda kalmakta ve buna uygun bölgesel politik-askerî strateji uygulamaktadır.

'Atılacak adımların' sınırları

İşbirlikçi gericiliğin Kürt sorunu bağlantılı öncelikleri, Kürt ulusal varlığı ve Kürtlerin ulusal taleplerinin reddi üzerinden şekillenen 85 yıllık geleneksel politikada saklıdır. Ulusal kimlikleriyle Kürtlerin varlığı kabullenilmeyecek; talepleri reddedilecek, Türk ulusu, vatani ve çıkarları için tehdit ilan edilen bu kapsamda gelişebilecek mücadele "bölücülük ve ihanet" sayılarak bastırılacak; dışarıda da herkesin

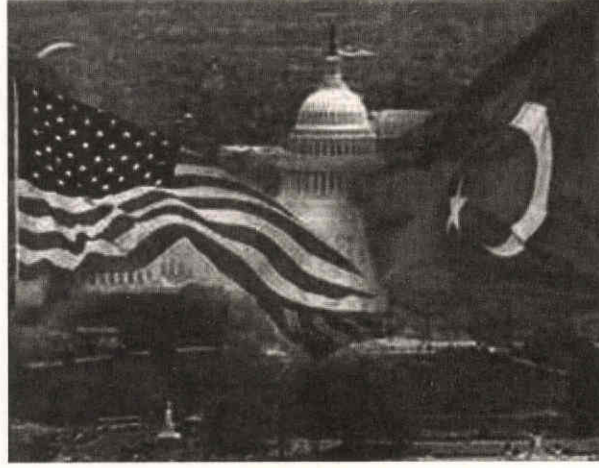
buna uygun bir tutum alması için kesintisiz diplomasi sürdürülecektir! Bugüne dek bu önceliklerle yürütülen politikanın, giderek büyüyen bir "karşı ulusal dalga"yı doğurmaktan ve kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak hak eşitliği talebinin ulusal bir davranış halinde ortaya çıkmasına güç vermekten başka "kalcı" sonuç doğurmadığı, bugün artık açıktır. Buna rağmen inkârda ısrar sürmektedir. Ancak, en az zarar ve birtakım kültürel-dilsel iyileştirmelerle, "yerel farklılıkların ulusal bütünlüğe zarar vermesini önleme" anlayışıyla sorunu geçiştirme "hinliği" de giderek buna eklenmektedir.

"Çözüm" diye belirlenip dayatılan ne varsa, sorunun 'asli unsuru' yok sayıldığından, iflas etmiş, çözümsüzlük artmıştır. Bu bir yana, sorun üzerine oynayan büyük güçler de doğrudan devreye girmişlerdir. Bölgenin çözümsüz kalmış ulusal sorunlarını istismar etmekte, ezen-ezilen ulusların her iki yanını da kullanmayı içeren, gelişmelere göre her an "birilerini feda etmek"ten kaçınmayan politik-askeri bir strateji izlemektedirler. Bu stratejinin, Türkiye, İran ve Rusya gibi nispeten güçlü ve pazar kavgasında yer almak isteyen ülkelerin çıkarlarıyla çatışan yönleri de vardır. Bu durum, daha büyük kayıplar vermekten kaçınmak üzere, Kürt sorununda "bazı tavizler verilmesi"ni zorunlu kılmakta; sadece askeri değil, siyasal, sosyal ve kültürel önlemlerin gerekliliği söylemi de buradan türemektedir.

Ancak bu bakımdan eğer bazı adımlar atılacaksa, bunun için öncelikli koşul, Kürtlerin, nerede, hangi bölge devletinin "sınırları içinde" yaşıyor olurlarsa olsunlar, hiçbir yerde ayrı devlet kurma, Kürt ulusu olarak tanınma, ulusal haklarını eksiksiz kullanma statüsüne gelmemeleridir. Çünkü bu, başka etkileri bir yana; Türkiye Kürtlerini "aynı yönde harekete yöneltme" tehdidi içermekte ve şoven milliyetçilerin asla rıza göstermeyecekleri bir "bölücülük suçu" oluşturmaktadır!

Sadece kararlılık gösterisi değil

Son harekâtın devletin kararlılığını gösterme gibi bir yönü kuşkusuz vardır. Yılların şoven kampanyasıyla beklentiye sokulan kamuoyunun "Mehmetçiğin kış koşullarında olağanüstü kahramanlığı" üzerinden

devletin gücü ve kararlılığına inandırılması önemlidir ve bu türden güç gösterilerine ihtiyaç gösterir. Ancak harekât sadece bu ihtiyaçla açıklanamaz. Sorun, ilan edildiği gibi, "üç-beş bin teröristin bulunduğu kampları berhava etmek"le de sınırlı olamaz. Bir geriletme-dağıtma sağlanabilse dahi, bunun, sorunun çözümü bir

yana, "PKK terörünün bitirilmesi" yönünden de "kesin bir sonuç doğuramayacağı" üzerine, egemenlerin asker-sivil temsilcileri arasında neredeyse tam mütabakat oluşmuştur. Generallerin de açıklamaları bu yöndedir. Bölgede "savaşmış" olanlar da içinde emekli generallerle eski MİT yöneticileri, sorunun sadece silahla çözülemeyeceğini söylemekten kaçınmamışlardır.

Böyleyse, bu operasyonun, belirtildiği üzere, "konjonktürel gelişmeler"le, bu kapsamda Türkiye'ye yüklenen görevlerle; başlıca, ABD'nin bölge politikası çerçevesinde üstlenileceği taahhüt edilen kirli işler gibi bağlantıları, hedef ve amaçları var demektir.

Türkiye'yi yönetenler, PKK'ye darbe vurma hedefinin yanı sıra, Kürt Özerk Bölgesi'ndeki "devlet oluşumu"nu püskürtme; Türkiye Kürtleri ile Barzani yönetimindeki Irak Kürtlerinin yakınlaşmalarını ve Musul-Kerkük petrolünün Kürtlerin kontrolüne geçmesini önleme gibi hedeflere de sahiptir. İnkâr, sadece Türkiye'de değil, Irak'taki Kürtler açısından da, sürdürülmeye çalışılmaktadır. "Irak'ın toprak bütünlüğünden yanayız" söylemi de Kuzey Irak'taki Kürt ulusal yapılaşmasından duyulan endişenin ifadesidir.

Amerikan çıkarlarında

'ulusallık arayışı'!

Kürtlere karşı izlenen politikaların ulusal çıkarların gereği gösterilmesinin, Türk ulusundan kitleleri şoven inkârcı anlayışa yedekleme gibi bir hedefi kuşkusuz var. Ancak bu propagandanın bir amacı da Amerika'nın çıkarları doğrultusunda bölgede üstlenilen taşeronluğun gizlenmesidir. Türkiye egemenleri, ABD'nin "GOP'ta yerleşik güç" olma politikasını desteklerlerken, yalnızca, Kürt sorununun yedeklenmesine "rezerv koymuşlar"dır. İstekleri, eskisi gibi, kendi çıkarlarına uygun bir Kürt politikasının izlenmesidir. Bunu, "anti Amerikancı" akımın zayıflatılması ve "ABD severlik" eğiliminin güç kazanması için tek pazarlık ko-

nusu yapıp, karşılığında ABD'nin tüm kirli işlerini üstlenmeyi taahhüt etmekten kaçınmamışlardır.

5 Kasım'da ABD'ye taahhüt edilenler; Irak'ta Amerika'ya yardım, Afganistan'da çatışmalara aktif katılım, İran'ın kuşatılmasına destek olma, İsrail ile işbirliğini geliştirme vb. birçok "pis iş" olabilir. Üstlenilecek rolün aktivitesini belirleyecek olan, uluslararası, bölgesel ve ülkedeki gelişmeler olacaktır. Karşılık olarak, ABD bombardıman için hava koridorunu açmış, harekâta izin vermiş, "etkin istihbarat" paylaşımı sağlamış, PKK'yi "kendisinin de düşmanı" ilan ederek "tecrit politikası"nın yaygınlaştırılmasına önayak olmuştur.

Ancak, ilişkide belirleyici olan, şüphesiz ABD'nin çıkarlarıdır. "İzni veren", sınırlarını da belirleyecektir! Nitekim Amerikan yöneticileri, ısrarla harekâtın "bir an önce tamamlanıp geri çekilmenin başlatılması"nı istemişlerdir. Generallerin açıklamaları da, bu yönde olmuştur. AB ülkelerinin açıklamalarının ortak özelliği de, "kuvvet kullanımında ölçülülük ve bölgede kalıcı olmaktan kaçınılması" şeklindedir. "İçeride" yaratılan, "30 km'lik tampon bölge oluşturmak"; "sınırın yeniden çizilmesini sağlamak"; "gerektiği kadar kalmak"; "K. Irak'taki Türk birlikleri ve üslerinin sayısını artırmak" vb. türden yerçekimsiz beklentilere karşın, ortaya çıkmıştır ki, "terörün kökünün kazınması harekâtı" olarak ilan edilen saldırı, şoven-militarist çevrelerin göstermek istedikleri gibi "açık uçlu" değildir.

Kürt sorununa yaklaşım istisnasıyla, "ulusal çıkarları"nın sınırlarının belirlenmesini de emanet ettikleri Amerikan politikasına bağlanmış Türkiye egemenlerinin izledikleri politikanın başlıca özelliği, bölge düzeyinde etkili olan istikrarsızlık, gerginlik ve çatışma etkenleri kapsamında işlev görmesidir. Son askeri harekât, tek örnek değildir, ama Türkiye'nin politikasının, iddiaların aksine "barışçı" değil, saldırgan ve yayılcı niteliğini göstermiştir. Bunun başlıca etkeni, altmış yıldır sürdürülen Amerikan işbirlikçiliğinin, ABD'nin yayılcı saldırgan politikasına bağlanan Türk politikasını da istikrarsızlık etkeni haline getirmesidir. Ancak tek etken bu değildir. Türkiye gericiliğinin, "Osmanlıcılığı", "Turancılığı"; "Enver Paşacılığı" da artmaktadır! Kürt politikasını belirleyen etken de "cahil inadı" değil, ucuz işgücü, enerji, petrol, akarsu kaynakları ve ulaşım yollarıyla sahip olduğu topraklar üzerindeki egemenliğini kaybetme korkusudur.

Bu, başlı başına bir istikrarsızlık etkenidir. Sadece Türk ve Kürt halklarının birbirlerine güvenini sarsıcı, düşmanlaştırıcı işlev taşımakla kalmamakta; bölge halklarına karşı da, Batılı emperyalistlerin ön-

cü gücü rolünü üstlenmenin yanında güvensizliği de örgütleyerek gerginlik ve çatışmaya hizmet etmekte; bölgenin Kürtleri açısından ise düşmanlığı kışkırtmaktadır. Bölge halklarının Türk egemenlerinin politikalarına duydukları güvensizlik, kendi burjuvazilerinin şovenist tutumları bir yana, esasta bu "büyük abi" rolü üstlenen, pay talep eden, bölgenin emperyalist yeniden düzenlenmesinde "masa"ya oturmak isteyen yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.

Türk emekçisi sorununun çözümüne aday olmalıdır!

Amerikan stratejisine bağlanan gerici politikaları "ulusal çıkarlar" adına pazarlamada sürekli kullanılan araç, "bölücülük" olarak ilan edilen "ulusal hak eşitliği" talebidir. 85 yıllık sorunun, istikrarsızlık, çatışma, harekâtların nedeni Kürtlerin ulusal taleplerinin reddi olmasına rağmen, Kürt örgütleri ve eylemleri "vatan ve millet düşmanı" ilan edilerek bugüne gelinmiştir. Sorunun bugünkü 'kangrenleşmiş' hali, ısrarlı inkâr ve tamamlayıcısı saldırıların sonucu olmasına rağmen, hâlâ "Kandil'in alınması" vb. ile sonuç alınabileceği ileri sürülebilmektedir.

Oysa PKK'yi doğuran toprağın 'sınır içi' olduğu gerçeği, "düşmanın dışarıda aranması" propaganda-sını yalanlamaktadır. "Sınır ötesindeki üsleri temizleme" durumunda dahi, Kürt sorununun çözülmüş olmayacağı tartışmasıdır.

Sorun, her geçen gün daha açık biçimde Türk emekçilerinin önüne gelmektedir. Dün öyleydi, bugün daha da öyledir! İşbirlikçi gericiler, bu sorunu kullanarak Türk emekçisini sadece Kürt kardeşlerine karşı kışkırtıp onlardan uzaklaştırmaya ve halkı bölmeye imkan bulmakla kalmıyor; milliyetçilikle emekçilerin kendi sınıf davalarını sahiplenmelerini de engelliyor.

İşlerini kaybetmemek ve işyerlerinin peşkeş çekilmesini engellemek için, ellerinde Türk bayrakları da taşıyan TEKEL emekçilerinin direnişine polislin panzerlerle saldırısıyla eş zamanlı olarak Kürtlere karşı yapılan bu sınır ötesi gövde gösterisinin ve Amerikan payandalığına soyunmanın anlamı daha bir çarpıcı olmaktadır. Evet, vurup kırmayı tek alternatif sayan Kürt inkârcılığı, Türkiye'yi tamamen ABD ve Siyonist İsrail'in yedeğine çekmektedir.

Tablo budur... Ve önümüzdeki sürecin nasıl şekilleneceği, başka etkenlerle birlikte, asıl olarak, bütün ülke ezilenlerinin, emekçilerinin işte bu memleket tablosunun gerektirdiği tutum ve yönelim içerisine ne ne ölçüde gireceklerine bağlı olacaktır. ✿

Nuştoxê Koyê Bîngolî

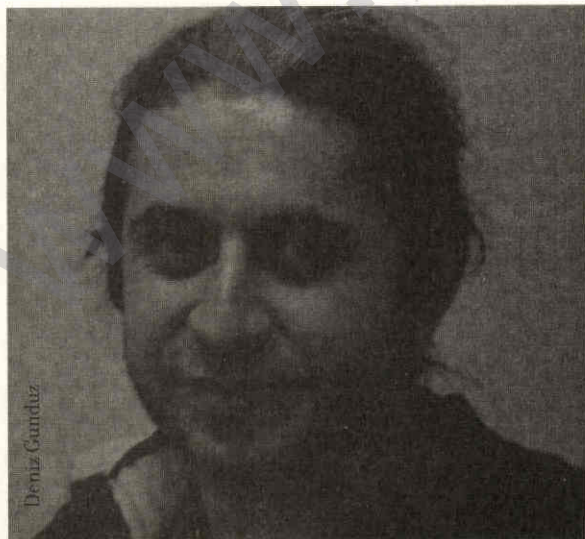
ROŞAN LEZGÎN

Deniz Gunduz, romannuştoxoyê verên yê kirmanckî yo. Çelewê 1976î de dewa Gimgimî Canesera de ameyo dinya. Hema ke hîrêserre bîyo keyeyê inan bar kerdo, şiyê Uskira. Mektebo verên Uskira de wend. Mîyanên zî na dewe de dest pêkerd la Tetwan de tamam kerd. Wendişê lîse zî, Bidlis de dest pêkerd, Îzmir de tamam kerd. 1994 de Anadolu Üniversitesi ya Eskişehirî de qismê Tarîxê Hunerî (Sanat Tarihi) de qeyda xo viraşte labelê wendişê xo tamam nêkerd. 1996 de Îzmir de temsîlkariya Weşanxaneyê Komalî kerde. Wexto ke no gure kerdêne, xo da xebata ziwanê kurdkî ser û dest pêkerd bi kirmanckî nuşt. Serra 2000î de romanê xo *Kilama Pepûgî* ke romano yewin yê kirmanckî yo, da weşanayîş. Serra 2003 de bi wasitayê Weqfa Kurdî ya Kulturî li Stokholmê Unîversîteya Upsala de yew termîn kirmanckî wende. Badê ke Swêd ra agêra, İstanbul de Weşanxaneyê Vateyî awan kerd. Û êdî bi temami xo da karê edebiyatî û weşangeriya kirmanckî ser. Kovara Vateyî ke Swêd de hetê Grûba Xebate ya Vateyî ra amade bena, Tirkîya de dano çape ro û vila keno. Heto bin ra Weşanxaneyê Vateyî de hetanî nika 23 teneyê inan kirmanckî, 30 kitabî weşanayê.

Eserê ey ke hetanî nika weşanîyayê, nê yê:

Kilama Pepûgî (roman), Vejiyayîşê Vartanî, Ankara 2000

Hikayeyê Koyê Bîngolî (hikaye), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2004

Kirmancca/Zazaca Dil Dersleri (gramer), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul 2006

Na meqale de ez wazena çarçuweyê kitabê ey ê hikayeyan *Hikayeyê Koyê Bîngolî* de bala xo bida edebiyatê Deniz Gunduzî ser. No kitab hetê Weşanxaneyê Vateyî ra İstanbul de 2004 de ginayo çape ro û 138 rîpelî yo. Kitab de bi nameyê "Nobedar", "Hesrete", "Dara Sosyalizme", "Zureker" û "Kûvî" panc hikayeyî estê.

Kitabê Denizî *Hikayeyê Koyê Bîngolî* de hikayeya verêne "Nobedar" wina dest pêkena:

"- Wişş daye daye! Ez qut biyo..."

"Ap Sili destê xo, seke çiyê biyayo pira winî hejneyî û ey û puki berê teberî ra kewtî bi zere. Seke puk pêy ra ey bifetelno winî xo est bi hiyate. Ey de tozike kî hucime bi hiyate kerd. Ap Sili puki ser a ber girewt de. Guja-guja vayê Koyê Bîngolî teber ra mende. Va ber de hebe xebetiya. Têy ke çare nêdî, ver kerd bi baxçeyî. Kerd ke hêrsê xo baxçeyî ra vejo. Gilê sipîdar baxçeyî kerdî bi xo ver û devaçê şane kerdî. Qewaxî vayê koyî ver zar û ziwan bî. Haybûrê inan bî puki ver bermêne û zibêne. No haybure û axişerê inan qet xême vayî de nêbî. Vayî bêxêm tozika xo sipitêne we û teber ra fitike kuyêne." (r. 5)

Mi gore no paragraf şêno bi tena sereyê xo fehme edebiyatî yê Deniz Gunduzî binawno. Seke aseno, edebiyatê ey de her çî gane yo, her çî de ruh esto, her çî wayîrê ziwani yo û her çî hîsdar o. Ma biewnî: Ap Sil gama ke puki ser de berî gêno, va teber a maneno û ber de hebêk xebitêno, ke tey çare nêvînenno, agêrenno baxçeyî ra hêrsê xo vejeno. Gilê sipîdaran keno xo ver û acêr şane keno. Qewaxî, destê vayî ra bi zarezar zibenê, bermenê la qet xemê vayî nîyo. Vayî hukim kerdo destê xo, bê ke zerrîya xo biveşno, teber a fitika xo ceneno.

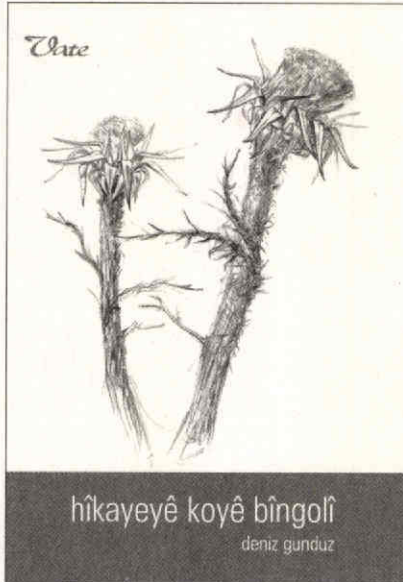
Bala xo bidêne, tiya de tena Ap Sil insan o, yê bîni (puk, va, qewaxî) heme madde yê, cereyan ê; bêruh û bêhîs û bêgan ê. Labelê, edebiyatê Denizî de Ap Sili (însan) ra vêşêr gane yê, Ap Sili ra vêşêr wayîrê ruh û can û hisan ê. Coka, çî gama ke merdim edebiyatê Deniz Gunduzî biwano, her çîyo madde verê çimê merdimî de beno gane, beno wayîrê hisan. Romanê ey *Kilama Pepûgî* de zî, *Hikayeyê Koyê Bîngolî* de zî her çî gane yo; va, vewre, puk, vilikî, darûberî, koyî, dereyî, boya vilikan, dûyê cixara... Her çî, heme çî

gane yo. Her çi sey merdîman, heta ke merdîman ra wetêr, gane û hîsdar o.

Deniz, edebîyatê xo de zaf asan û sade qisey keno, hîra-hîra, derg û dila qisey keno. Ziwanêko dewlemend û goştin xebitneno, hetê çekuyan ra tewreyê ey pirr o. Qiseykerdişê ey hikaye ra wetêr hîna weş ro ûsulê qiseykerdişê romanî yeno. Sinorê xeyalanê ey de qet zordayîş çin o, yanî, qet zor nêdano xo. Cayê ke o hol şinasneno, merdimê ke o înan baş şinasneno, meseleyê ke o bi xo bîyo şahid û weş pê zano, pêru bîyê malzemeyê edebîyatê ey. Coka wendox zî gama ke waneno, rehet o; bê ke ferq bikero, wina sakîn û sade dekeweno miyanê mesela, beno yew lehengê edebîyatê ey û bîyîşan reyde herikiyêno:

"Gulserene sifre kerd berz, Zeynebe ardî kolî estî bi soba, çay na bi soba ser. Reyna biye girma-girma soba. Girmayîşê soba, gujayîşê vayî de kewte tîmiya. Her kes ancîya bi cayê xo. Piştâ xo azna ra balîşnayan. Ap Heyderî şîya tabaqâ tutinî vete arde ke cizara bipîşo, Adilî dest est ra cebe eşligê xo bidlîse vete dergê bi Apî kerde. Mukeremî kî bitlîse ra fişte ta. Şope de oda wertê dumanî de biye vindî. Ap Heyderî ke rind ca da bi xo maliman zana ke mûcxulîye kewena kar. Radyoye yakerdeye biye. Haybûrê Radyoya Erivanî biye kurmanckî deyîrî vatêne. Vengê dengbêjan, tukê serê însanî kerdêne gîj û zereyê însanî sey vewra wisarî helenayne." (r. 63-64)

Dinyaya edebîyatê Denizî, mekanê bîyîşan derûdorê Koyê Bingolî, Koyê Şerefdînî yê; dewa Uskira, Civarka, Canesera; Dereyê Sorbelaxî, Girê Boxayî bi deşte û zozananê xo, bi kend û kendalanê xo, bi mal û pes û birrê xo, bi qereqol û mekteb û bereqayê rijyayeyî ke erdlarzê şeşt û şeşî ra mendê. Heme hikayan de nê mekanî yenê verê çimê merdimî. Û illahîm zî vewre, vewra welatê Serhedî; vayo ke hêç beno, tozike, puk, pukeleke, şemlûlikê qeşayî ke daran ra, sîvirnekan ra sey şimşêran aliqîyayê. Dima ra, eke

vewre deştan ra ver bi koyan ancîya, êdî wisaran senî deştî her yew sey xaliyêka rengine cêrê koyan de bi çayîr û çîmen, bi gul û çiçegan xo xemelnenê. Awa ke sipî-sipî, sey şitî sêneyê koyan ra, belekanê vewre ra cor de neseliyêna yena war, senî miyanê nê xaliyan ra, binê valêran û sûredaran ra, vengê qulingan reyde bi xuşexuş herikêna.

Ziwanê Denizî, romanê *Kilama Pepûgî* de saf ziwanê mintiqaya ey bi. La *Hikayeyê Koyî Bingolî* de bergeyê xo bineyna kerdo hîra. Hem hetê çekuyan ra hem zî hetê formê nuştîşî ra, aseno ke pirênê xo dirrnayo. Herçiqaş zaf keyret

kerdo ke hetê şuxulnayîşê ziwani ra xo hetê standardîye ser bido zî, mi gore hema pirênê ziwane mintiqaya xo ke êdî dirrnayo, tam ci ra nêxelisîyayo. Ver bi xelasiye ser şino. Bêguman edebîyat tena form û qiseykerdişê mesela niyo. Edebîyat, bi giraniye, biedebkerdiş û krîstalîzekerdişê ziwani yo. Nê hetî ra, madeyê ey hîra yo; weçînitîş û sefênayîş *Hikayeyê Koyê Bingolî* de bala ey ra bineyke dûri yê.

Edebîyatê Denizî de dej û mîzah tîmiyan de yê. Seke wisarî gama ke vewre dest pêkena vilişêna, siyayîye vejêna meydan, derûdor de, miyanê belekanê vewre de çayîr û çîmen, gul û gulbizêkî ver kenê ci zergûn benê. Keweyî, siyayî û sipiyî tîmiyan de asenê, bi no qayde, her hikaye de hema vajêna ke her

qiseykerdiş de gama ke jan, dej, êş û elem, bêçareyî û cehaletîya şarê ma nawneno, hetêk ra zî bi hawayêko tebîî, zaf asan, mîzahî sey derûyê nê dejê xorînî, sey yew şerbetî pêşkêş keno. Gama ke merdim xorînîya zerrîya xo de dejî his keno, bêhemdê merdimî, xovero, hetêk ra zî lewê merdimî peşmiryênê. Tîmiyan de mundîş yan zî nawitişê dej û mîzahî, esas yew xasiyetê edebîyatê şarê bindestî yo. Dej, jan, êş û elem, bêçareyî, perişanî benê parçeyê cuyê milletê bindestî; kewnê miyanê nan û qatixê bindestan, benê werd û pêwerd, benê pirên û ro beşna înan pêşiyênê. Miyanê na psikolojiya perişane de mîzah

KILAMA PEPÛGÎ

DENİZ GÛNDÛZ

ROMAN

VARTAN

xovero sey daruyê nê halî zuhûr keno. Mizahê şarê bindestî qûtê xo dejî ra gêno, janî ra beno weye. Mizahê bindestan ironîk o. Çimeyê mizahê edebîyatê Denizî zî dejê bindestîye yo. Mizahê ey ironîk o. Gama ke merdim mizahê edebîyatê Denizî wedaro û biewnîyo binê ey ra, seke merdim çikoleyê serê yew birîne biqeserno, bo no qayde, bin de birinêka bêemane xo nawnena bi merdimî.

Yew cayê hikayeya "Dara Sosyalîzme" de lehenganê xo wina dano qiseykerdiş:

- Apo ti zana Sosyalîzm çik o, çi taba yo? Ma ci ra havile vînenîme ya nê?

Ristemî ke mezanitêne zaf ayib biyayêne. Na herdişa xo axirî verê tije de nêkerdîbî sipe. Xo ard berd axirî va:

- Gele domana, mi namê ey heşno. Heşno lê nika nêno ra mi virî ke çik o. Beno ke yew piyayo sey Xizirî yo. Tenge de reseno aliya mordemî ya kî beno ke xanedanê sey Lenîne Ūsivî bo. Çimke namê hürdmîna her tim piya vêrene.

Xortî uca ra vaştî ra şiyayî hetê Ap Ūsiki. Nafa kî Ap Ūsiki ra persayî, Ap tayê fikirîya û va:

- Nero şima Ristemî ra pers nêkerd?

- Ma pers kerd.

- Ma se vano?

- Vano piyayê ro.

Ap huya, ver de amaye û pey de şiya. Çi xeber amaye bi verê feki tek bi tek Ap Ristemî ra mardî. Bado kî:

- Çiyê mi de herdişe bo!

Va.

-Xo ra nişermayîno wa herdişa xo ra bişermayîyo.

Xo da are, mînderî ser a cayê xo viraşt û ver kerd ci û va:

- Çi piyayê ro lo! Dare ra, dara cennetî ya. Wertê birra de bena kewe lê kes hênî rehet raştê ci nîbeno. A henî her tim kewe manena. Zimistanî pela nirişnena. Menda ra dara merxe lê aye ra daha derg a, daha girs a." (r. 68)

Edebîyatê Denizî de lehengî heme rastkên ê. Bîyayîşî, qiseykerdişê lehengan, heme rastikên ê. Seke merdim kitab nêwaneno la ha yew goşe de ronîşte yo û rasterast temaşeyê inan keno. Zafê reyan zî merdim xo rê binê zimbêlan ra huyeno ke qet hayîya kesî, heta ke hayîya merdimî bi xo zî ci ra nêbena.

Eke bi kilmîye edebîyatê ma de cayê Deniz Gunduzî û rolê ey mi ra bipersî, ez bi rehetî vana ke, edebîyatê tirkî de cayê Yaşar Kemalî û rolê ey çi yo, yê Deniz Gunduzî zî o yo. Çünke qiseykerdişê edebîyatê Denizî, hawayê şuxulnayîşê ziwani, heta bi mekanî zî, belê, zaf hetan ra edebîyatê ey maneno edebîyatê Yaşar Kemalî. ❀

MÎREK

Du bedenên dirêjkirî ...

Du bedenên keser tiji!

Li mezelên bêhna tenêtiyê difûre,

li ser doşeka

ku neqşê melekê tawis dihevine;

wekî du gulên lefiyayî

cotek dilên nermokîne.;

Di helê xizr ..

Di helê demên lâl.

Pirtûkxaneya birçiyên zimanan

û wêneyê Celadet Bedirxan

dinêrin li du şiyayên firî.

Rûbarê bêrikirinê di herikin ber bi dil

li cih digerin.

Aso di sistiyekê de vedibe,

bi zeraqên tavê re xweza;

şiyar dibe,

Ū ...

Di nav daristana bêdeng de çûkek

birîndar e

dilerize hezkirin

Şivan Ar

Kurtlar Vadisi'ni mi yoksa televizyonu mu kapatmalı?

YRD. DOÇ. DR. GÜLSEREN ADAKLI*

Televizyon öteden beri, toplumsal davranış üzerinde "çok etkili" bir araç olarak değerlendirilir. Toplumsal davranış değişikliğine yol açan başka herhangi bir parametreye ihtiyaç duymaksızın televizyonu günah keçisi yapan çözümler, hem akademik dünyada hem de günlük sohbetlerde ya da yorumlarda oldukça yaygındır. "Dersini böyle çalışmaz!" şeklindeki ebeveyn şikâyeti, çocuğundaki saldırgan tutumları ya da düşük başarı seviyesini bir çırpıda televizyona havale etme eğilimindedir.

Benzer bir şikâyeti, Hrant Dink'in katil zanlısı O.S. ile ilgili gelen ilk haberlerde hissetmiştik. Cınayete dizi arasında doğrudan bir ilişki kurulmasa bile bu konuda yayınlanan haber ve yorumlarda, *Kurtlar Vadisi* adlı diziyi takip etmenin gençler üzerinde önemli negatif etkisi olduğu vurgulanmıştı¹. *Kurtlar Vadisi* başta olmak üzere son dönemde, sayı ve çeşitliliği artan "yerli dizilere" yönelik şikâyetler, gerçeği açıklamak konusunda yetersiz kalan "güçlü medya etkisi", kısaca "etki" paradigmasının izlerini taşıyor. Esasen bu yazıda ben de bir bütün olarak televizyonu ve onun simgelediği kültürü eleştirmeyi hedefliyorum ama sanırım gerekçelerim ya da kurduğum dolaşım yaygın şikâyetlerden biraz farklı olacak. Bu kısa yazıda tam anlamıyla irdeleme şansım olmadığı için temel savımı özetlemek durumundayım: Yerli dizilerin olumsuz etkilerine dönük yaygın şikâyetler;

- kimlerin ne izlediği ya da nasıl izlediği sorusunun, akademik çalışmalarda bile yanıtsız kalabildiğini,
- varsayılan etkinin ölçülmesinin güçlüğü,
- televizyon söyleminin, kendini oluşturmuş gibi gözüken "parçaların" (haberler, reklamlar, diziler, talk show'lar, vb.) basit bir toplamı olmadığı gerçeğini,
- televizyonda "düz şiddet" gösteriminin, sembolik şiddetten daha fazla şiddet davranışına yol açtığını gösteren bir bilimsel kanıt bulunmadığını,

- belli dizileri "milliyetçi", "şoven", vb. olarak işaretlemenin, televizyon söylemini kuran daha "ciddi" görünümlü içeriklerin (özellikle haber ve tartışma programlarının) her türden ayrımcılık siyasetini açık ya da örtük biçimde desteklediğini, göz ardı etmektedirler...

Liberal çoğulcu paradigmanın izleri...

Gerçekten de son dönemde yüksek kâr vaat eden yerli dramaların sayı ve konu çeşitliliğinde ciddi bir artış gözleniyor. Tematik kanalları bir yana bıraktığımızda, ulusal kanalların neredeyse tamamı, ana yayın kuşaklarını (prime time) kimi günler 2-3 yerli diziyi dolduruyor, bunların çok izlenenleri gündüz kuşaklarında tekrarlanıyor, gazete ve dergilerin sayfalarında da hep onlardan söz ediliyor. Bu dizi çeşitliliği arasında, kamusal tartışmada belki de en fazla yer bulanlar, Türkiye siyasetinin yakın dönemine ait gizli ilişkileri deşifre etmek gibi ulvi bir amaca hizmet ettiğini iddia eden *Kurtlar Vadisi* ya da daha yakın dönemde yayınına başlanan *Pars Narkoterör* gibi diziler oluyor. Düz şiddet gösteriminin ve başka banalliklerin yüksek seviyede yer aldığı, "Türklüğü" ve mevcut devlet yapısını eleştirir gözüktüğü anda bile devletin kendisini yüceltmek üzere standart araçlar kullanan, iç ve dış düşman tanımları yapan bu tür dizilerin Türkiye'de milliyetçi, şoven, faşist bir söylemi yeniden ürettiği ve kahramanlarının çocuklar ya da gençler için rol modeli haline geldiği türünden yorumlara sıkça rastlıyoruz.

Kanımcı bu yorumlara belirli bir ihtiyatla yaklaşmak gerekiyor. Zira bu tür diziler, televizyona ya da daha genel anlamda kitle iletişim araçlarına dair geleneksel "etki" paradigmasının yeni kanıtları olarak işlev görüyor; iki değişken (diyelim, televizyon ve milliyetçi tutumlar ya da televizyon ve şiddet) arasında doğrudan ilişki kurulan yorumlar, başka paramet-

* Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü Öğretim Üyesi.

relerin rolünü maskeleyen liberal çoğulcu paradigmanın izlerini taşıyor². Bu tür saptamalarda bulunanları biraz zorladığımızda, televizyonun tek başına etki yapmadığına dair ikincil önermelerle karşılaşabilirsiniz. Tipik biçimde bu tür yorumlar da, "eğitimsizliği" vurgularlar ama her nasılsa eğitimsizliğin bireysel tercihe bağlı olmadığı, toplumsal eşitsizliklerle doğrudan ilişkili olduğu gerçeğinin pek de ayırında değillerdir. Yerli dizilerin görece bağımsız bir etki kaynağı olarak kodlandığı, eğitilmiş insanların daha az "etkiye" maruz kalacağı ya da şiddet gösteriminin doğrudan şiddet davranışına yol açacağı türünden genellemeler ve basitleştirmeler, tam da televizyonun merkezinde durduğu bir (sözlü) kültürün belirtileri olabilir³.

Bu tür dizilerin yapılmasını, yoğun olarak tüketilmesini, belli somut etkiler yaratmasını mümkün hale getiren daha geniş bir tarihsel bağlam söz konusu. Bir kez, okur-yazarlığın zaten düşük seyrettiği bir ülkede, 1990'ların başında aniden ortaya çıkıveren özel yayıncılık olgusunun altını çizmek gerek. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de medyanın neoliberal politikalarla birlikte dönüşümü, bu sektörü, büyük sermayenin yüksek oranda kârlar vaat eden özel bir oyun alanı haline getirdi. 90'ların başında ise bir kamusal mal olan frekansların gaspıyla başlayan süreç, kısa zamanda kendisini TRT'nin "tek sesli" resmî söylemine alternatif olarak sunan pek çok özel kanalın kültürel hayatımızı işgal etmesiyle neticelendi.

Giderek medyanın tüm mecralarında aynı holdingin sahiplik ve kontrol mekanizmalarını görmeye başladığımız bu alan, ortalıkta pek çok medya kuruluşu olmasına karşın, iddia edilenin tam da tersine yeni türden bir "tek sesliliğin" kaynağı haline geldi. Yeni ve farklı gözükün yapımların aslında tek bir söylemin harekete geçirici unsuru olarak kültürel içeriğin birörneklemesine hizmet ettiğini gördük. Medyayla siyasetin iç içeliğinin farklılaştığını, bir bakıma çetrefilleştiğini de eklememiz gerekiyor. Büyük sermayenin 80'li yıllardan itibaren Türk medya sektöründe hâkimiyet kurma girişimleri, iç pazarın sınırlılıklarını aşıp dış pazara yönelmeyi ve böylece dev ticaret ve sanayi yatırımları için garantili bir gelişmeyi hedefleyen bir stratejinin uzantısıydı. Doğan, Bilgin, Uzan, Çukurova, Doğuş, İhlas grupları bu stratejik hedeflerle medya sektörünün sivrilen üyeleri haline geldiler. Yeni medya mimarisi, bu sermaye gruplarının kâr maksimizasyonu hedefi için oldukça uygun bir vasat oluşturdu. Kimi zaman hükümetler medya holdingleriyle kavgaya tutuşurken, gazete sayfalarında ya da televizyon ekranlarında siyasi iktidarla doğ-

rudan tehdit ya da şantajla dayanan tuhaf bir ilişki ağının da, kendi iç kavgalarının gizlenemez, örtbas edilemez anlarında izleme fırsatı bulduk. 1998 yılında patlak veren Korkmaz Yiğit olayı, yakın dönemde salt medya-siyaset ilişkisinin değil, aynı zamanda neoliberalizmin Türkiye siyasetine hediye ettiği başka ilişki ağlarının da orta yere döküldüğü bir örnektir. Bu örnekte açıkça gördüğümüz üzere son dönemde, medya sahibi olmak Türkiye'de siyasilerle doğrudan ilişki kurmanın önemli bir aracı haline geldi, kıran kırana bir mücadelenin yaşandığı bu ilişkiler ağına mafya liderleri, çeteler, başbakanlar, "işadamları", bakanlar girdi. Dünya ve Türkiye'de siyasetin rotası değişirken, meşruiyetleri giderek sorguya daha açık hale gelen "demokratik" hükümetler için medya, eskisinden çok daha yoğun ve farklı bir biçimde stratejik bir konuma yerleşti.

Ya 'bağımsız gazeteciler'imizin programları?!

Bu sürecin bir uzantısı olarak ortalığı, birbirinden önemsiz farklarla ayırt edilebilen bol miktarda yayın organı kapladı, haber programları eğlendirici formlarla bütünleştirilerek iyiden iyiye kimliksizleşti, dev medya grupları arasında gelişen kıran kırana mücadele, iddia edildiği gibi çoğulcu, çöksesli, nitelikli içeriğe değil, banallığa ve belki daha da önemlisi, dev reklam anlaşmalarına yol verdi. Açılan yoldan, bugün akın akın gelenlerden biri de, reytingi düşmeye yüz tuttuğunda yayından kaldırılabilen bir dizi furyası oldu, yarın bambaşka formatlar olabilir.

Eğer bu tür dizilerin yapılması, yayınlanması ve tüketilmesi sürecine yönelik bir eleştirel değerlendirme yapılacaksa bunun daha bütünlüklü bir bakış açısını barındırması, olgusal verilerin sağlam olmasının yanı sıra tarihsel 'arka plan' bilgisine dayanması ve değiştirmeye dönük önerileri de sunması gerekiyor. Bu bağlamda bence mesele, *Kurtlar Vadisi*'nin ya da *Pars Narkoterör*'ün yayından kaldırılması değil, bir bütün olarak televizyonun kuşatıcı varlığının ortadan kaldırılması meselesidir⁴. Zira bütün bu tartışmada vurgulanması gereken belki de en önemli olgusal gerçek, son yıllarda bir bütün olarak medyanın, kontrolü başka türlü imkânsız bir düzeye ulaşan uluslar, sınıflar, bölgeler, cinsler, mezhepler, vb. arasındaki eşitsizlikleri normalleştirmeye hizmet edecek önemli bir güç olarak ortaya çıkmasıdır.

80'li yıllarla birlikte bütün dünyada hayata geçirilen neoliberal düzene olası itirazların önlenmesi, şiddeti ve etki alanı giderek artan yeni uluslararası

barbarlığın meşrulaştırılması, medya gücü olmadan imkânsızdır. Toplumsal rızanın üretilmesinde med-
yaya önemli bir rol atfedilmiştir. Bu gücün bir mer-
kezden sıkıca denetlendiği ya da yönlendirildiği gibi
bir komplocu zihniyeti savunmuyorum elbette ama
en azından, dünyanın gözünün önünde gerçekleşen
katliamları kamuoyunun bilgisinden uzak tutabilmek
için (göstermek değil, gizlemek için!) hükümetlerle
dev medya sahiplerinin muhtelif ilişkilere girdiğini
açıkça görüyoruz⁵. Dolayısıyla birtakım dizilere karşı
çıkılmakla, televizyon söylemini oluşturan diğer par-
çaların, mesela reklamların ya da haber, tartışma
programlarının meşrulaştırıldığını görmemiz gere-
kior.

Neil Postman'ın veciz sözlerini yinelemek gere-
kirse, "(T)elevizyon, en saçma ve dolayısıyla en tehlike-
li haline, büyük emeller peşinde koştuğu zaman, kendisi-
ni önemli kültürel konuşmaların taşıyıcısı olarak sun-
duğu zaman" kavuşuyor.⁶ Yakın ya da uzak geçmişi-
mizi konu edinen diziler, gerçekten de hafızası ve
kültürel donanımı oldukça zayıf bir toplumda sıradan
"bilgi" kaynağı haline geldiği ölçüde, belli yarılma-
ların da hizmetine girebiliyor, anlamlı bir kamusal tar-
tışmayı imkânsız hale getirebiliyor. Ancak *Kurtlar
Vadisi* ya da *Pars Narkoterör* gibi dizilerdeki Kürt ste-
reotipleri, "*Kürt meselesinin*" gündeme alındığı, ör-
neğin, Can Dündar'ın "nitelikli" sayılan tartışma
programlarındaki dilden çok daha etkili midir ger-
çekten?

Evet, bu dizilerde, klasik anlatının standart tiple-
meleri, iyi-kötü ya da kahraman-eşkiya şeklindeki
ikili karşıtlıklardan alır gücünü, bütün klasik anlatı-
larda rastlayabileceğimiz bu karşıtlıklar, banallik
abideleri olarak yükselir. Bu dil içinde temelde çeliş-
kisiz, yekvücut bir kimlik olarak "*Kürt*" ya da "*Erme-
ni*" ya da "*Yahudi*", vb. esas düşman olarak kodlanır.
Ancak bu anlatı yapısı, televizyondaki başka anlatı-
larla tamamlanır. "*Kürt meselesi*"nin gerçekçi bir tar-
tışmasını önleyen, konuşuracağı sembolik seçkinle-
ri görece "ılımlılar" arasından seçerek bir tür "yatış-
tırma" etkisi yaratan, "4. güç" ya da "*bağımsız gazete-
ci*" mitinin yardımıyla ideolojisizlik pozisyonuna
yerleşen televizyon kişileri yarattıkları gerçeklik, da-
ha doğrusu "ciddiyet" etkisiyle belki daha da etkin
biçimde Türk-Kürt antagonizmasını yeniden üret-
mektedir.⁷

Söz konusu milliyetçi önyargılara, her türlü ay-
rımcılık siyasetine izin veren yeni medya mimarisini
ortaya çıkaran toplumsal dinamiklere bakmaksızın
imgenin kendisine bakmak, körleştirici bir ışığa bi-
teviye maruz kalmaktan farksızdır. Dünyada olduğu

gibi Türkiye'de de televizyon, insanların özgürleşim
olanaklarını birer birer ortadan kaldıran neoliberal
siyasetin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Radikal bir
eleştiri yahut radikal bir politika için yapılması gere-
ken, tek tek programlardaki ayrımcı söylemleri bulup
çıkarmaktan öte, televizyonda hem simgeleşen hem
de somutlaşan "kuşatmaya" karşı bütüncül bir söz ve
eylem üretmektir. ✨

DİPNOTLAR

1 Bu konuda Taml Bora'nın *Yeni Şafak*'ta yayınlanan yazısına şu
adresten ulaşılabilir:

<http://www.yenisafak.com.tr/yorum/?t=27.02.2007&c=12&i=28287>

2 Bu paradigmanın haber söylemi üzerinden açıldığı bir çalışma
için bkz. Ayşe İnal (1996) *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin.

3 Bu kısa yazının sınırları, "etki" konusundaki yeni araştırmaları
irdelemeyi olanaksız kılıyor ama 2006 tarihli bir araştırmanın
sonuçlarını geçerken kaydetmekte yarar var. Televizyon dizile-
rini yoğun olarak tüketen, biri "suçlu" iki çocuk grubu üzerin-
de yapılan karşılaştırmalı bir çalışma, en beğenilen karakterin
Kurtlar Vadisi dizisinin kahramanı Polat Alemdar olduğunu or-
taya koyuyor. Ancak araştırmanın esas sorusunun yanıtı şöyle-
dir: "*Sonuç olarak; çalışmamızda suç isnadı olan çocukların şiddet
içeren dizi filmleri daha fazla seyrettiğini gösterir sayısal veriler bu-
lunmamıştır. Ancak; her iki grubun da televizyon izleme sürelerinin
fazlalığı, televizyonun bu yaş grubundaki çocukların yaşamında
önemli bir süreyi kapsadığını göstermektedir.*" (A. Turla, B. Aydın,
M. Kocakaya, N. Sataloğlu (2006) "*Çocuk Suçluluğunda Televiz-
yonun Rolü*", Adli Psikiyatri Dergisi 3(1), s. 3-8). Bulgular, tele-
vizyonla "suç" arasında varsayılan ilişkiyi yanlışlamaktadır
ama orta yerde somut bir olgu vardır: Çocuklar, çok fazla tele-
vizyon seyretmektedir...

4 8 Şubat 2007 tarihinde ilk (ve son) bölümü yayınlanan *Kurtlar
Vadisi Terör*'ün, milliyetçi önyargıları besleyeceği, olası bir iç
savaşı körükleyeceği iddiasıyla yayından kaldırılması için bu
satırların yazarı da dâhil olmak üzere binlerce kişi RTÜK'e ve
başka kanallara müracaat etti ve olumlu sonuç da aldı. Ancak
böylesi bir tavrın, yayını önlenmeyen başka televizyon prog-
ramlarına alttan alta destek sunduğu da hatırdan tutulmalıdır.

5 Bu konuda bütünlüklü bir değerlendirme için bkz. Hobsbawm
(2008) *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, çev. O. Akınhay, İs-
tambul: Agora Kitaplığı.

6 Neil Postman, 1994. *Televizyon: Öldüren Eglence*, çev. O. Akın-
hay, İstanbul: Ayrıntı, s. 26.

7 Gazetecilik, kaynağa bağımlı bir mesleki pratiktir. Gazeteci ha-
ber yaparken serbest bir seçim yapmadığı gibi ("haberdeğeri"
denilen bir meslek koduna göre seçim yaparlar), yazdıklarını
"güvenilir kaynaklara" dayandırmak zorundadır. Bu kaynaklar
da gazete sayfalarında ya da televizyon ekranlarındaki süregelen
varlıklarıyla mevcut iktidar ilişkilerini yeniden üreten seçkin-
lerdir. Seçkin olmayanlar ancak olumsuzluk içeren bir olayın
kurbanı iseler haber konusu olur.

ŞEWAXANLAR BEYAZ PERDEDE

SERPİL İLGÜN

"Erzincan tulum peyniri var ya, işte onu yapanlar."

Bir Kürt arkadaşı, "Şavaklılar kim?" diye soran Türk arkadaşına Şavaklıları böyle tanıtmıştı. İşe de yaramıştı bu kestirme tanıtım. Adı geçen tulum peynirinin ününü duymayan kalmamıştı zira. Bir Kürt yarı göçebe topluluğunun nice emek ve eziyetlerle ürettiği ürünün Türkiye pazarında yer bulması, ancak o üründen arındırılmaları ile mümkün oluyordu çünkü.

Kürt göçebe toplulukları arasında hakkında en az bilgi sahibi olunan kesimini oluşturan Şavaklılar, yönetmen Kazım Öz'ün son belgeseliyle birlikte, "Erzincan tulum peynirini yapanlar" olmaktan çıkacaklardır herhalde.

Ax (Toprak) ve *Dur* (Uzak) da, zorunlu göçün boşalttığı köyleri, o köylerdeki iç burkucu yalnızlığı, dağılmış, kopmuş aile, komşu, arkadaş ilişkilerini işleyen Öz, "Şavaklılar" da savaşın yansımalarına değinmekle birlikte, esas olarak şu iki soruya yanıt arıyor:

"İnsan doğayla ve diğer canlılarla nasıl bir ilişki kuruyor?" ve "Biz bundan ne kadar uzaklaştık?"

Kendisi de bir Şavaklı olan Öz, Şavaklılar belgeselinin daha çok "doğa, insan ve kültür belgeseli" olarak nitelenebileceğini söylüyor. Çekimlerine bir yıl önce başladığı belgesel için, sayıları değişen ekip arkadaşlarıyla birlikte Şavaklıların yayla yolculuklarına eşlik eden, onların dağdaki yaşamlarını, doğayla ve hayvanlarla kurdukları ilişkile-

ri görüntüleyen Öz, Nisan ayında gösterime girmesini hedeflediği belgeye ilişkin şu bilgileri veriyor:

"Şavaklılar doğanın kendisi aslında. Düşünmekteyim, projeye aynı zamanda isim olarak Kürtçede doğa anlamına gelen xwe-za mı desem diye. Xwe kendisi-kendi; za da doğurmak demek. Yani kendini doğuran anlamında... Hakikaten doğanın kelime olarak güzel bir karşılığı Kürtçede. Bugün dünyada çok büyük bir insan kitlesinin sorunu doğadan kopuş. Şavaklılar belgeseli de biraz eskiye özlem olmakla birlikte, aslında doğaya özlem, doğayı aramak, doğayla ilişkiyi tekrar sorgulamak anlamında bir proje olarak gelişti. Tabii bir diğer boyutu da kültürel kopukluk. Bu anlamıyla Dur'daki temayla bir benzerliği var. Biz çok ani bir şekilde o hayatın içinden çıkınca, aslında bir süreklilik kopmuş oldu. Kültürel anlamda da kopmuş oldu. Belki de buna dönük bir reaksiyon benim yaşadığım şey. İzleyenler Şavaklılarda modern dünyadan çok uzak, günümüz yaşam biçiminin çok dışında, belki bazılarının bu hayatı gördüğünde 'bu çok eski bir film mi, gerçekten böyle bir hayat var mı?' diyebilecekleri bir filmi görmüş olacaklar."

Kazım Öz, montajını tamamlamak üzere olduğu Şavaklılarla birlikte, uzun zamandır çekmeyi tasarladığı ancak maddi sorunlar nedeniyle çekimlerine ancak geçtiğimiz yıl başlayabildiği, *Fırtına*'yı da izleyicilerle buluşturmaya hazırlanıyor. İstanbul Film Festivali'nin yarışma bölümüne kabul edilen *Fırtına*, bir Türk ve Kürt gencinin hikâyesinden yola çıkarak, Türkiye gençlik hareketinin '90'lı yıllardaki gelişimini anlatıyor. ☀

Xêzikên spîral bangî hêstên min dikin

HEVPEYVÎN: KAK ZÊWER

Wênesaza kurd Berçema Mişrîtan ne tiştên herî zêde jê hez dike, wêneyên xwe li ser tiştên ku jê ditirse saz dike. Ji zemanê ditirse. Ji zemanê diherike û dibihure ditirse. Bi tirsê ku zeman biherike û biçê wê bi xwe re nebe. Ditirse ku li dû zemanê bimîne, dileze, dibeze, diafirîne. Zeman disekinîne, wextê radiwestîne, li ser zemên berfê dibarîne, emrên qijalkan dirêj dike, tiştên ku ji wan ditirse diwêne û dixwaze xwe bi wan re nemir bike. Helbestan dinivîsîne, bi gazin e ku zeman winda dike, peykeran çêdike xwe û zeman di navê de hiltîne. Xwe di nava berhemên xwe de vedişêre lê di her şaneyê berhemê xwe de xuya dibe. Kesên hêza wan ê dîtîne hebin tenê wê dibînin. Yê wê dibînin xwe didin tengala wê û ew jî bera pê zemên didin.

Mişrîtan, di berhemên xwe de li xwe, hest û bîra xwe digere, wan direngîne. Li rengên bedew digere ku dikaribe bi zemên re bikeve pêşbaziyê.

Berçema Mişrîtan jin e, wênesaz û hebestvan e. Mişrîtan bîra renga ye. Heya niha li gelek bajarên wekê Amed, Batman, Agirî, Mêrdîn, Îzmîrê gelek pêşengehên xwe li darxistiye. Çend salên dawiyê ye ku li Agirî dijî û bêhtir berfê diwêne. Wêneyên wê yên berfê di çêja berfdimskê de ne.

Hunermend Mişrîtan jî hunermendên girîng dihezide û dixwaze ji wan bibihure; her ku diçe di berf û zemên de diçike di hunerê de kurtir dibe.

Me bi hunermend Berçema Mişrîtan re li ser wêne û helbestên wê hevpeyvîneke pêk anî.

Ev demeke dirêj e ku tu helbestan dinivîsî û peykeran saz dikî. Qey wêne terî te nekirin. Gelo jî bo wênesazek xwe derbe wêne terî nakin, çima helbest jî?

Ger potansiyela hunermendekî/ê, afirandinên wî/wê tevî qanalîzeyî beşa ku lê dixebite nekiribe dikare di beşekê din de wê potansiyelê bi kar bîne. Ev yek zerarê nade hunermend, dikare beşê esas pê dilepîke xurtir bike/dike.

Mesele ne tenê xwe derbirîna hunermend e. Mesele jî derbirîna hunermend bêhtir xwe çawa derbirîna wî/wê ye.

Zeman jî bo te çi ye, tu çima dev ji zemanê bernadî?

Zeman jî bo min gerînekek e, sipîralek e. Carna bi rûpelekî, bi tuwalekî, an bi stran, an jî bi fotografekî wî (zemên) rawestîne. Dema ku tu li zeman xwedî

derdikevî ew jî dikare xwe li te bigre. Ji ber vê yekê ez nikarim dev ji zeman berdim. Eger ez dev jê berdim ew ê jî bê şik dev ji min berde. Ev aqîdeyek di navbera min û zeman de ye.

Tu di helbestên xwe de jî têgiha zemên bi qasî wêneyên xwe bikar tînî, çima?

fikrên min gor û ez bûme goristan
bi sekna xwe ya mirî
hêdî hêdî moriyar bi ben ve dikim
wisa hêdîme
wisa hêdîme ku... li paş her tiştî me
dem, deng, rê, berf...
tu tişt bi min re nameşe
û ez vêga bê meş im
mêşin im!
bi mejiyê masiyek bê aqil
di hundirê behrekê de
dar û daristan dimeşim

Tirsa ku ez xwedî li zemên derneketime û ez li du her tiştî mame bi min ev hevok dane nivîsandin. Ji ber ku afirîneriyên mirov li gor pêdivî û pirsgrêkên mirov biteşe dibin. An jî em dikarin bêjin, sinorê afirandinê bi pêdiviyên me bi sinorkirine. Di wêne û di helbestê de jî dibe ku li ser heman mijarê rawestim. Lê çawa min di persiva pirsava yekem de jî anîbû ziman, wê tu car ne di hêman çêjê de bin.

Di wênesaziya kurdan de, cihê jinan li ku ye di çi astê de ye?

Li gor min jî hêla berhemdayînê de ne di astek nizm de ne. Heta em dikarin bêjin jî ber ku bindest in, jî hêla êşkêşiya wan -ku ew dikare bibe sedema berhemên baştir - li gor yên din bi avantajtir in. Lê belê bindestî jî avantajta pirtir dezavantajan bi xwe re tine. Ji ber ku bindestî jî bêxwedibûnê tê, bêxwedibûn jî bi xwe re bêderfêtbûn û bêreferansiyê tine.

Yani em çiqas xwedî êşeke ku hêjayî berhemên baş bin jî, jî ber ku derfetên me tunene ku em bikaribin van êşên xwe bizivîrinin bikin avantaj û berhemên me jî me re jî neteweya me re bibin referansên baş û me bi dinyê bidin nas kirin.

A niha tu li Batmanê dijî. derfetên te hebûya te dixwest li ku bijîya?

Her tim xwestina çûyîne di dilê min de heye. Û derfetê min hebûna, min dixwest li cihanê bigerim, vegerim û dîsa li perçeyekî welêt li derekê bijim.

Bi qasî ku ez dizanim te herî dawî li Batmanê pêşengehek vekir. Çawa derbas bû?

Bi rastî nebaş derbas bû. Kêmasiyên organizasyonê, kêmasiyên amûrên ferz, mekan, dizayn, pirsgrêkên aborî û hwd. giş li alîkî pirsgrêka herî mezin li gor min nerêzgirtin bû. Mesele çî dibe bila

bibe divê rêzgirtin hebe, qet nebe jî hunerê re. Rêz tunebe tu bihuştê jî li ber lingê hunermend raxî wê ne dilşad be.

Di festivalên me de, wêne di bin siya def û zirneyê de tene hiştin. Gelek kesî di derbarê vê yekê de rexneyên xwe kirine. Gelo tu çî dibêjî?

Belê ev rastiyek me ya çewt e. Ji xwe gel ne fêrî çalakiyên hunera şewekarî ne. Hebe tunebe huner jî bo wan muzik e, (û yê me jî her ku diçe bêhtir zora xwe didin muzikê) Ji ber vê yekê jî çalakiyên hunerî yên din (şano, sinema, wêje) û wêne jî tê de di bin siya muzikê de tê

hiştin. Di vê hêlê de bar hinekî dikeve ser piştta çape-menî û kesên ku çalakiyên hunerî organize dikin. Ev kesên ku vî karî dikin, divê vê hevsengê baş dînin.

Tu di wêneyên xwe de her tim xêzikên sîpîral bikar tîni çima?

Xêzikên sîpîral jî hêla qerekerê xêzikan ve li cihekî bilebat (aktîv) in; jî hev naqetin, bê dawî ne. Û di hundirê vê lebatê de jî rawestandineke rihî vedihewîne. Ez dibêjim qey ev xêzik jî ber van taybetmendiyan xwe bangî hêstên min dikin. Ji ber vê yekê jî ji bo min ev xêzik girîng in û ez gelek caran bikar tînim. Û di wêneyên xwe yên dawî de min di dewsa imzeyê de jî bikar anîne.

Di derbarê qijalkên xwe de tu dikarî jî me re çî bibêjî?

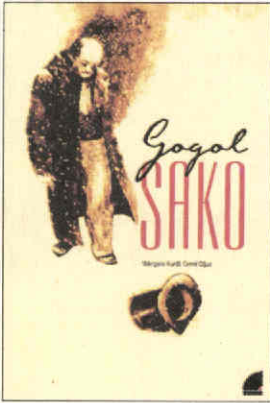
Qijalk sewaleke reşbîn e û wekî tê zanîn temen dirêj e. Qijalk, ez dikarim bêjim derbirîna têkoşîneke dûvedirêj û reşbîn e.

Ji bo îfadekirina van hestan qijalk, jî bo min figureke bêqisûr e.

Gelo projeyên te yê nuh hene?

Di serê min de tiştinî hene lê anîha hinek argumanên min kêm in. Li bendê me ku tiştin li min bandor bikin û ez jî li ser bixebitim. ✨

Sako

Gogol

Werger: Cemil Oguz

Weşanên Hivda

Pirtûka nivîskarê rus ê navdar Gogol a bi navê "Sako" bi kurdî hate çapkirin. Pirtûka ku ji aliyê Cemil Oguz ve hate wergerandin ji Weşanên Hivdayê derket.

'Sako' ku di formata çirokeke dirêj de ye heta niha ji bo gelek zimanan hatiye wergerandin û niha ji bi bo kurdî hate wergerandin. Gogol bi "Sako"yê êşên mirovên ji rêzê, neheqiyên ku ew rû bi rû dimînin, feqîriya wan, pozbilindiya memûrên di asta jorîn de bi awayeke rasteqîn, bi honandineke serketî pêşkêş dike.

Werger ku ji bo zimanekî beşeke girîng e, wergerandina klasîkan a ji bo ziman wergerê girîngtir dike. Di kurdî de ku werger kêmtir in, wergerandina Sako jî di vî warî de gaweke muhîm e ku hatiye avêtin.

Bi pirs û bersivan Dîroka Kurd û Kurdistan

Jîr Dilovan

Weşanên Pêrî

Mirov dikare di çend pirs û bersivan de dîroka kurdan bine ziman? Bi pirsêke din çend pirs û bersiv dikarin bersiva dîroka kurdan bidin? Pirtûka Jîr Dilovan ku ji

Weşanên Pêriyê derket, bersiva van yekan dide.

Pirtûka ku wekî cilda yekem hatiye çapkirin ji 10 hezar sal Berî Miladê girtiye dest heta sala 1975'an hatiye. Cilda duyem jî dê piştî salên 1975'an be.

Pirtûk bi pirsê "Kurd kî ne û binyata gelê kurd kîjan e?" dest pê kiriye û hatiye bersivandin. Her wiha pirtûk bi pirs û bersiva "Endamên PDK'ê yên kevin di çi rewşê de ne?" bi dawî bûye. Di pirtûkê de bi giştî 1218 pirs hatine pirsîn û bersivên wan hatine dayîn, bi vî awayî dîroka kurdan hatiye pêşkêş kirin.

Rêbaza pirtûkê cihêreng e, bi kurtahî bersivdayîna pirsan jî dike ku xwendevan hêsantir bixwînin û hinê dîrokê bibin.

Stranên folklorîk ên Botanê - 2

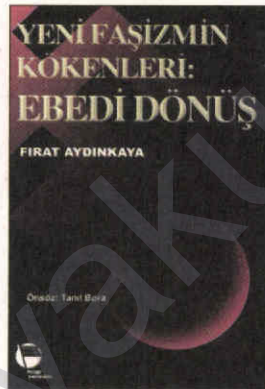
Seyda Goyan

Enstîtuya Kelepûrê Kurdî ya li Silêmaniyê

Pirtûka stranên folklorîk ên Botanê - 2 ji Enstîtuya

Kelepûrê Kurdî ya li Silêmaniyê derket. Pirtûk bi hevkarîya Weşanxaneyê Vateyê li Stenbolê hate çapkirin.

Stranên di pirtûkê de ji aliyê Seyda Goyan ve hatine berhevkerin û Kawa Feqêzade ji bi karê notasyonê rabûye. Ev berhema ku 127 rûpel e, ji 68 stranên pêk tê û CD'yek jî pê re ye ku ji her stranê beşek tê de hatiye gotin.

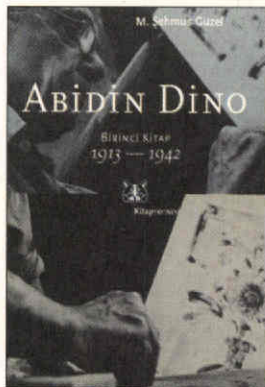
Ebedî Dönüş

Fîrat Aydınkaya

Belge Yayınları

Faşizmin kötülüğünün anlaşılması çok önemli. Kötü olduğu hep söylendiği, Hitler-Mussolini gibi kötülük timsali adamlarla anıldığı için değil; kötülüğü malum olduğu, derinden hissedildiği, bizzat bilindiği için kötü olmalı faşizm.

Bunun için de, faşizm hakkında ezber okumayan, kendi kelimeleri ile konuşan bir dile ihtiyaç var. Faşizmin tarihsel deneyimlerini bilen, fakat bunu nakletmekle ve prototip örneklerle benzerlikler kurmakla yetinmeden, deyim yerindeyse faşizmi 'sıradan' tarif ve teşhis eden bir dille... Aydınkaya'nın çalışması, böyle bir dili kurmaya katkıdır.

Abidin Dino

M. Şeyhmus Güzel

Kitap Yayınevi

80 yıllık ömrüne çok şey sığdırdı. 20. yüzyılın en önemli tanıklarından biriydi... Ressamdır, heykeltıraştır, gazetecidir, karikatüristtir, yazardır ve saati gelince de şairdir Abidin Dino. Birçok arkadaşının yapıtlarını Fransızcaya kazandıran bir çevirmendir de... Resimleri hat sanatının, rüya dünyası ile kendi düşüncelerinin, düşünce dünyasının karışımıdır. Gerçekle yaşananın, dünyadan ve kendisinden gelenlerin gösterimidir...

S
R
I
P
E
Ç
A
X

Aşit, berfende		Notayek	Împaratorek	Kevirê hûr ên			
Oraliçeya		"...Şerif"	Persan	wekî xwelivê			Keleh,
Asûrê ya		(wêne)	Yezdanek	Lein			beden
Asaneyî			Misrî		2		
Bersiva			Bi soranî				
neyênî			daxwaz				
Ajansêk			Birayê bav				
nûçeyan				4	Rengek		Stranbêjek
					Şop		
Aliyê pişt ê	Rengek						Romaneke
qirikê	Kesê avê				Nexweşiyek		Mehmed
	dipê						Uzun
			Xeml,			5	
			arayışt				
Rojek						Pereyê antik ê	
Oksijen						Japonan	
						Peyvek hitabê	
						bo mêran	
	Bahoz						Rengek
Meydan,		Hejmarek				Çerçî	Tîpa du S'yê
alan							Zinarên
			Darek	"...Herîrî"			meht, teht
			Xwarina	şairek kurd			
			kuçikan	Encama			
				listika futbolê			
Hunermend							
Notayek							
		Miletêk		Bi soranî			
		rojhilatî		'dem'			Lêkolînerêk
				Dijbera			kurd
				'ronî'			
Berpirsê							
zanîngehê						3	Qeyda
Kurtiya							stû
Borê							
	1	Bo porekê				Xavik,	
		tê gotin	Agir			qeymax	
						Hele	
Amûrê							
darbirînê							
Hestiyek bo					Kesê		
listikê					nebîna		
			Kesên ji we-				
			latekî cîran				

Amadekar: Dawud Rêbiwar
E-mail: rebiwar@gmail.com

ŞÎFREYA
VEŞARÎ

1

2

3

4

5

Pêşbaziya Çîrokan QALA AŞTIYÊ BIKIN!

Evrensel Kultur û Tîroj pêşbaziyeke çîrokan bi mijara Aştî û Biratî li dar dixin. Pêşbaziya ku bi zimanê kurdî û tirkî bi du zimanan tê li dar xistin, bi awayek xurt hîskirina aştî û biratiya gelan a bi rêya wêjeyê ji xwe re dike hedef; di heman demê de dike ku navên ciwan ji bo wêjeya kurdî û tirkî derxe holê.

ŞERTÊN PÊŞBAZIYÊ

- 1- Serîlêdana dawî ya pêşbaziyê 01.05.2008 e.
- 2- Berhemên ku ji bo pêşbaziyê bêne şandin divê berê li ciheke nehatibin weşandin.
- 3- Ji welat û derveyî welat her kes dikare beşdarî pêşbaziyê bibe.
- 4- Kesek herî zêde dikare bi sê berheman beşdarî pêşbaziyê bibe.
- 5- Berhemên ku ji bo pêşbaziyê bêne şandin divê li ser mijara 'Aştî û Biratî' bin.
- 6- Berhemên ku ji bo pêşbaziyê bêne şandin divê bi kurdî (kurmancî) û tirkî bin. Berhemên ku ji bo pêşbaziyê bêne şandin dê juriya tirkî yan kurdî li gor zimanê berhemê binirxîne.
- 7- Beşdar divê berhema (berhemên) xwe hem bixe nav CD'yekê û hem jî bidin prîntir bi awayekî ser kaxiz, wekî 8 kopî bişîne vê navnîşanê:

Ji bo Pêşbaziya Çîrokan a 'QALA AŞTIYÊ BIKIN',
Eskişehir Mahallesi Dolapdere Caddesi Karabatak Sokak No: 31 Şişli İSTANBUL
Dema berhemên ku hatibin şandin bigihîjin ber destê me emê bi rêya e-mailê bersivê bidin.

- 8- Beşdar dê bi navê xwe yê rastîn beşdar bibin lê divê nav û paşnavê xwe, navê berhemê (berheman), tevî navnîşana xwe digel nimreya telefonê (nimreya telefona mal, kar û a destan) û navnîşana e-mailê bi awayeke cihê bixin nava zerfek û tevî dosyayê bişînin.
- 9- Berhemên ku bikevin dereceyê dê Evrensel Basım Yayın seteke ji pirtûkên xwe wekî xelat bide xwediya/a berhemê.
- 10- Encamên pêşbaziyê dê di 1'ê Gulan 2008'an de bêne eşkerekirin û di 14'yê Pûşper 2008'an de jî dê bi merasimekê xelat bêne dayîn.
- 11- Berhem an berhemên ku jurî ji bo weşandinê guncan bibîne dê ji aliyê Evrensel Basım ve wekî pirtûk bêne weşandin. Ji bo vê yekê dê telîf ji bo xwediya/a berhemê neyê dayîn. Berhemên ku ji bo pêşbaziyê hatibin şandin bi tu awayî dê bi paş ve li xwediya/a wê neyê veşandin. Kovara Evrensel Kültür an kovara Tîrojê xwedî maf e ku van berheman biweşîne.
- 12- Xizmên nêz yên endamên juriyê nikarin beşdarî pêşbaziyê bibin.

ENDAMÊN JURİYÊ:

KURDÎ:

Hasan Kaya, Receb Dildar, Ayhan Geve, Fewzî Bîlge, Fehîm Işık.

TIRKÎ:

Aydın Çubukçu, Adnan Özyalçınar, Sennur Sezer, Özcan Karabulut, Gökhan Cengizhan, Zeynep Aliye.

Têbîn: Ji ber rexneyên ku der barê kurtbûna dema di navbera îlankirina pêşbaziya çîrokan û dema teslîmkirina çîrokan de, me dema dawîn a beşdarbûna çîrokan bi paş de avêt 1'ê Gulana 2008'an.

Halil İncesu

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514